

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE KATILIM BANKALARININ
TERCİH NEDENLERİ VE BİR UYGULAMA**

**EKONOMİ VE FİNANS ANABİLİM DALI
EKONOMİ VE FİNANS BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Hazırlayan
Hatice ÖRNEK YILMAZ**

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. İ. Gökçe KAYA**

İSTANBUL – 2016

TEZ TANITIM FORMU

- YAZAR ADI SOYADI** : Hatice ÖRNEK YILMAZ
- TEZİN DİLİ** : Türkçe
- TEZİN ADI** : Türk Bankacılık Sisteminde Katılım Bankalarının Tercih Nedenleri ve Bir Uygulama
- ENSTİTÜ** : İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- ANABİLİM DALI** : Ekonomi ve Finans
- TEZİN TÜRÜ** : Yüksek Lisans
- TEZİN TARİHİ** : 30/06/2016
- SAYFA SAYISI** : 91
- TEZ DANIŞMANLARI** : Yrd. Doç. Dr. İ. Gökçe KAYA
- DİZİN TERİMLERİ** : Katılım Bankaları, Faiz Hassasiyeti, Tercih Sebepleri.
- TÜRKÇE ÖZET** : Bu tez çalışmasında; Türkiye’de bankacılık sisteminde katılım bankalarının tercih sebeplerinin neler olabileceği üzerinde durulmuştur. Türkiye’deki katılım bankalarının müşteriler tarafından tercih edilme sebeplerinin yalnızca faize karşı duyarlılık değil, bundan bağımsız müşterilerin memnuniyeti, kârlılık, hizmet ve ürünün kalitesi, yönetici ve personel davranışları gibi faktörlerin incelenerek ortaya koyması amaçlanmıştır. Çalışmanın uygulama kısmında araştırmanın amacı, kapsamı, araştırmanın modeli ve hipotezleri, kullanılan ölçüm araçları, kullanılan istatistikî analizler ve analiz bulguları verilmiştir. Anket farklı katılım bankalarının 430 müşterisine uygulanmıştır. Analiz sonuçları, tablolar halinde yorumlanmış ve sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır.
- DAĞITIM LİSTESİ** : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

Hatice ÖRNEK YILMAZ

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE KATILIM BANKALARININ
TERCİH NEDENLERİ VE BİR UYGULAMA**

EKONOMİ VE FİNANS ANABİLİM DALI
EKONOMİ VE FİNANS BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Hatice ÖRNEK YILMAZ

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. İ. Gökçe KAYA

İSTANBUL – 2016

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının ederlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Hatice ÖRNEK YILMAZ

.../.../ 2016

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Hatice ÖRNEK YILMAZ'ın“**Türk Bankacılık Sisteminde Katılım Bankalarının Tercih Nedenleri ve Bir Uygulama**” adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Ekonomi ve Finans anabilim dalı, Ekonomi ve Finans bilim dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan -----

Yrd. Doç. Dr. İ. Gökçe KAYA
(Danışman)

Üye -----

Yrd. Doç. Dr. Emre ERGÜVEN

Üye -----

Yrd. Doç. Dr. Damla AYHAN

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2016

Doç. Dr. Ragıp Kutay KARACA

Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu tez çalışmasında; Türkiye’de bankacılık sisteminde katılım bankalarının tercih sebeplerinin neler olabileceği üzerinde durulmuştur. Türkiye’deki katılım bankalarının müşteriler tarafından tercih edilme sebeplerinin yalnızca faize karşı duyarlılık değil, bundan bağımsız müşterilerin memnuniyeti, kârlılık, hizmet ve ürünün kalitesi, yönetici ve personel davranışları gibi faktörlerin incelenerek ortaya koyması amaçlanmıştır. Çalışmanın uygulama kısmında araştırmanın amacı, kapsamı, araştırmanın modeli ve hipotezleri, kullanılan ölçüm araçları, kullanılan istatistik analizler ve analiz bulguları verilmiştir. Anket farklı katılım bankalarının 430 müşterisine uygulanmıştır. Uygulanan anket sonuçları SPSS 22.0 paket programı ile analiz edilmiştir. Analiz sonuçları, tablolar halinde yorumlanmış ve sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Katılım Bankaları, Faiz Hassasiyeti, Tercih Sebepleri.

SUMMARY

In this thesis, the reasons for why the participation banks is being preferred in the banking system in Turkey will be focused on. It is summarized that those reasons are not only related with the interest rate sensitivity; they are related with some factors such as customer satisfaction, profitability, the quality of products and services and also managers and staff behaviors. In the implementation part, the purpose, scope, model and hypothesis of the study; measurement tools and statistical analysis that are used and findings of analysis are given. The survey is conducted to 430 different participant bank customers. The results of the survey are analyzed by SPSS 22.0 package program. The outcomes of the analysis are interpreted with tables and findings are tried to get obtained.

Key Words: Participant Banks, Interest Rate Sensitivity, Reasons for Preference

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
SUMMARY.....	II
İÇİNDEKİLER.....	III
KISALTMALAR LİSTESİ	VI
TABLolar LİSTESİ	VII
EKLER LİSTESİ.....	VIII
ÖNSÖZ.....	IX
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
DÜNYADA KATILIM BANKACILIĞI VE TARİHSEL GELİŞİMİ	3
1.1. Katılım Bankası Tanımı	3
1.2. Katılım Bankasının Temel Özellikleri	4
1.2.1. Banka Niteliğine Sahip Olması.....	4
1.2.2. Faizsiz Bankacılık Faaliyeti Yapması	5
1.2.3. Aracı Kurum Niteliğine Sahip Olması	6
1.2.4. Güven Kurumu Niteliğine Sahip Olması	7
1.3. Katılım Bankaları İle Ticari Bankalar Arasındaki Farklar	8
1.4. Müşterilerin Katılım Bankalarını Tercih Sebepleri.....	13
1.5. Faiz Kavramı ve Tarihsel Gelişim	16
1.5.1. Faiz Nedir?	17
1.5.2. Faiz Kelimesinin Tarihsel Gelişimi.....	17
1.5.2.1. İlkçağ Döneminde Faiz Kavramı.....	18
1.5.2.2. Ortaçağ Döneminde Faiz Kavramı.....	18
1.5.2.3. Yeniçağ Döneminde Faiz Kavramı	19
1.5.3. Katılım Bankalarının Oluşmasına Etken Olan Sebepler	20
1.5.3.1. Dini Sebepler.....	20
1.5.3.2. Ekonomik Sebepler	21
1.5.3.3. Sosyal Sebepler	22
1.6. Katılım Bankacılığı Tarihsel Gelişimi	23
1.6.1. Dünyada Katılım Bankacılığı'nın Tarihsel Gelişimi	23
1.6.2. Türkiye'de Katılım Bankacılığı'nın Tarihsel Gelişimi	25
İKİNCİ BÖLÜM.....	27
TÜRKİYE'DE KATILIM BANKALARININ HUKUKİ YAPILARI, FON TOPLAMA VE KULLANDIRMA YÖNTEMLERİ	27
2.1. Türkiye'deki Katılım Bankacılığının Hukuki Yapılarının İncelenmesi.....	27
2.1.1. 1983 - 1999 Yılları Arası Hukuki Yapının İncelenmesi.....	27
2.1.2. 1999 - 2005 Yılları Arası Hukuki Yapının İncelenmesi ve 4389 Sayılı Bankalar Kanunu	28
2.1.3. 2005 Sonrası Yılların Hukuki Yapının İncelenmesi ve 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu.....	33

2.1.4. Katılım Bankalarının Yaptıkları İşlemler	34
2.2. Katılım Bankalarının Fon Topladıkları Yöntemler	36
2.2.1. Katılma Hesaplar	36
2.2.2. Özel Cari Hesapları.....	36
2.2.3. Diğer Fon Sağlayan Etmenler	36
2.3. Katılım Bankalarının Fon Kullanım Metodları	37
2.3.1. Nakit Fon Kullanım Metodları.....	37
2.3.1.1. Murabaha	37
2.3.1.2. Mudaraba	38
2.3.1.3. İcara	39
2.3.1.4. Bireysel Finansman Desteği	40
2.3.1.5. Kurumsal Finansman Desteği.....	40
2.3.1.6. Müşareke.....	40
2.3.1.7. Sukuk	41
2.3.1.8. Selem ve İstisna	43
2.3.1.9. Karz-ı Hasen	44
2.3.2. Gayri Nakdi Fon Kullanım Metodları	45
2.3.2.1. Teminat Mektubu	45
2.3.2.2. Referans Mektubu	45
2.3.2.3. Aval ve Kabul Kredileri.....	46
2.3.2.4. Akreditif	46
2.3.3. Diğer Finansal ve Bankacılık Hizmetleri	49
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	50
TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE KATILIM BANKACILIĞI VE TERCİH EDİLME	
NEDENLERİ.....	50
3.1. Türkiye'deki Katılım Bankaları ile İlgili Sayısal Bilgiler	50
3.1.1. Türk Bankacılığının Sektör Oranları	50
3.1.2. Türk Katılım Bankacılığının Sektör Oranları	51
3.1.2.1. Türkiye'deki Katılım Bankacılığının Aktif Gelişimi.....	51
3.1.2.2. Türkiye'deki Katılım Bankalarında Toplanan ve Kullanılan Fonlar.....	52
3.2. Türkiye'de Katılım Bankacılığının Tercih Nedenleri	53
3.2.1. Faize Duyarlılık	54
3.2.2. Kâr Etme, Etkin Olma ve Müşterinin Memnuniyeti.....	55
3.2.3. Ürün – Hizmet Fon Kullanım Yöntemleri	55
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	58
KATILIM BANKALARININ TERCİH NEDENLERİ VE BİR UYGULAMA.....	58
4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	58
4.2. Araştırmanın Kapsamı ve Kısıtları	58

4.3. Araştırmanın Yöntemi	58
4.4. Araştırmanın Bulguları	59
4.4.1. Hipotezler	59
4.4.2. Ankete Katılanların Demografik Özelliklerinin İncelenmesi	60
4.4.3. Güvenilirlik ve Geçerlik	62
4.4.4. Türk Bankacılık Sisteminde Katılım Bankalarının Tercih Nedeni Algılarına Etki Eden Değişkenlerin Belirlenmesi	64
4.4.4.1. Cinsiyet	64
4.4.4.2. Medeni Hal	65
4.4.4.3. Pozisyon	66
4.4.4.4. Katılım Bankalarının Yanında Ticari Bankalarla Çalışıyor Durumu	67
4.4.4.5. Katılım Bankaları İşlem Maliyeti Açısından Daha Maliyetli Olsa Yine de Tercih Etme Durumu	68
4.4.4.6. Şu An Müşterisi Olduğunuz Bankanızı Bir Başka Katılım ya da Ticari Banka ile Değiştirme Durumu	70
4.4.4.7. Yaş	71
4.4.4.8. Gelir Düzeyi	73
4.4.4.9. Katılım Bankacılığı Ürünlerinden En Çok Memnun Olduğunuz Hizmet	74
4.4.4.10. Türkiye’de Katılım Bankalarının Varlığını Öğrenme Yolu	76
4.4.5. Katılım Bankasını Seçme Nedeni	78
4.4.6. Boyutlar Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi	80
SONUÇ	82
KAYNAKÇA	87
EKLER	-

KISALTMALAR LİSTESİ

K / Z	: KÂR – ZARAR
GVK	: GELİR VERGİSİ KANUNU
ÖFK	: ÖZEL FİNANS KURUMU
IDB	: İSLAM KATILMA BANKASI
DESİYAB	: DEVLET SANAYİ VE İŞÇİ YATIRIM BANKASI
BDDK	: BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURULU
TMSF	: TASARRUF MEVDUATI SİGORTA FONU
TKBB	: TÜRKİYE KATILIM BANKALARI BİRLİĞİ
TCMB	: TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI
TBB	: TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ

TABLolar LİSTESİ

	SAYFA
TABLO – 1.1 : Katılım Bankaları ve Ticari Bankaların Sunmuş Oldukları Hizmetlerin Karşılaştırılması.....	8
TABLO – 3.1 : Katılım Bankaları ve Bankacılık Sektörü Başlıca Finansal Büyüklükleri.....	48
TABLO – 4.1 : Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	57
TABLO – 4.2 : Güvenilirlik ve Geçerlilik Yapısı.....	58
TABLO – 4.3 : Cinsiyet ve Boyutlar.....	60
TABLO – 4.4 : Medeni Hal ve Boyutlar.....	61
TABLO – 4.5 : Pozisyon ve Boyutlar.....	62
TABLO – 4.6 : Katılım Bankalarının Yanında Ticari Bankalarla Çalışma Durumu ve Boyutlar.....	63
TABLO – 4.7 : Katılım Bankaları İşlem Maliyeti Açısından Daha Maliyetli Olsa da Yine de Tercih Etme Durumu ve Boyutlar...	65
TABLO – 4.8 : Şu An Müşterisi Olduğunuz Bankanızı Bir Başka Katılım ya da Ticari Banka ile Değişirme Durumu ve Boyutlar.....	66
TABLO - 4.9 : Yaş ve Boyutlar.....	68
TABLO – 4.10 : Gelir Düzeyi ve Boyutlar.....	69
TABLO – 4.11 : Katılım Bankacılığı Ürünlerinden En Çok Memnun Olduğunuz Hizmet ve Boyutlar.....	71
TABLO – 4.12 : Türkiye’de Katılım Bankalarının Farkındalığını Sağlayan Faktörler ve Boyutlar.....	73
TABLO – 4.13 : Katılım Bankasını Seçme Nedeni ve Boyutlar.....	75
TABLO – 4.14 : Korelasyon Matrisi.....	77

EKLER LİSTESİ

**EK : ANKET FORMU : TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE KATILIM
BANKALARININ TERCİH NEDENLERİ VE BİR UYGULAMA**

ÖNSÖZ

Tez çalışmam süresince her türlü yardım ve fedakârlığı sağlayan, bilgi, tecrübe ve güler yüzü ile çalışmama ışık tutan, ayrıca bana bu çalışmayı vererek kendimi geliştirmeye yönelik de birkaç adım ileride olmamı sağlayan, çalışmamın yöneticisi Sayın Hocam Yrd. Doç. Dr. İ. Gökçe KAYA'ya, tezimin hazırlanması sırasında beni cesaretlendiren ve manevi destek sağlayan değerli arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Bu tez çalışmasını, yetiştirmemde emeği geçen ve benden maddi, manevi hiç bir desteği esirgemeyen eşim Ömer Faruk Yılmaz'a ithaf ederim.

Hatice ÖRNEK YILMAZ

İstanbul, 2016

GİRİŞ

Türk bankacılık sisteminde katılım bankalarının tercih nedenlerinin birçok sebebi vardır. Bunların belirlenmesi ve önemini ortaya koymak adına çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Katılım bankalarının Türkiye’de bulunan müşterileri için önem noktası, araştırılarak incelenmiştir. Özellikle dini hassasiyetlerinden ötürü finansal anlamda değerlendirilemeyen, atıl durumda bekleyen fonların kullanılmasında katılım bankalarının farklı bir önem arz ettiği düşünülmekte ve buna yönelik araştırmalar yapılmaktadır. Bu bakış açısı sonucunda katılım bankalarının hizmet verdiği müşterileri için mecburi olarak tercih edilen bankalar diye algılanmasına neden olmaktadır.

Katılım bankaları Türkiye’deki faaliyetlerini günden güne arttırmaktadır. Devlet bankalarının bünyesinde de artık katılım bankaları kurulmaktadır. Bu nedenle katılım bankalarının müşteriler tarafından nasıl görüldüğü, ne gibi özelliklere bakılarak tercih edildiğinin belirlenmesi, günümüz şartlarında önemi artmaktadır.

Katılım bankalarının tercih nedenleri olarak sadece faize karşı duyarlılık değil, bundan bağımsız müşterilerin memnuniyeti, kârlılık, hizmet ve ürünün kalitesi, yönetici ve personel davranışları gibi faktörlerin de etkili olduğunun bilinmesi gerekmektedir. Bu sebeple bu faktörlerin her birinin incelenmesi ve araştırılması gerekmektedir.

Katılım bankalarının Türkiye’deki yeri ve Türk bankacılık sisteminde katılım bankalarının iyi bir konuma gelebilmesi için yapılması gerekenler ve ayrıca müşterilerin katılım bankalarının tercih nedenlerini çeşitli faktörler göz önüne alınarak incelenmelidir.

Bu doğrultuda hazırlanan tezin ilk bölümünde katılım bankaları hakkında genel bilgi, faiz kavramı ve katılım bankacılığının tarihsel gelişimi hakkında bilgiler verilmiştir.

Tezin ikinci kısmında katılım bankalarının hukuki yapıları ve fon toplama yöntemleri üzerinde durulmuştur.

Tezin üçüncü bölümünde katılım bankacılığı hakkında sayısal veriler ve katılım bankalarının tercih sebeplerinin neler olabileceği hakkında bilgiler verilmiştir.

Tezin dördüncü bölümünde yapılan araştırmada hangi yöntemin kullanıldığı, tezin amacı doğrultusunda oluşturulan tez hipotezlerini test edebilmek amacıyla hangi programdan yararlanıldığı belirtilmiş ve yapılan analizlerin tablo haline getirilmesi açıklanmıştır.

Çalışmanın son kısmında ise elde edilen verilerle hipotezlerin karşılaştırılması, tanımlayıcı istatistikler ve çeşitli analiz yöntemleri ile yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DÜNYADA KATILIM BANKACILIĞI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. Katılım Bankası Tanımı

Dünyada ve Türkiye’de birçok insan faiz gelirini İslami inançları gereği tercih etmemektedir. Dolayısıyla, faiz ve klasik mevduat bankalarına yönlendirilmeyen sermaye, atıl durumdadır. Atıl durumda olan sermaye ise ülke ekonomisi ile sermaye sahipleri tarafından kayıp olarak değerlendirilmektedir.

M.Ö. 2113 - 2081 yılları arasında Hammurabi Kanunları’ndan doğan faizsiz bankacılık anlayışı günümüzde 60’tan fazla ülkede faaliyet göstermektedir. Faizsiz anlayışa dayalı bu sistemde sadece Müslüman ülkeler değil, bütün dünya ülkeleri hızlı bir gelişim göstermektedir.

Katılım bankaları, İslami inançlarından kaynaklanan, bankalara yönlendirilmeyen mevduatları ekonomiye dâhil etmekle birlikte fon sahiplerinin sermayelerini gönül rahatlığı ile değerlendirmelerine, bununla birlikte muhafaza etmelerini sağlamak amacıyla kurulmuşlardır. Fonları kıymetlendirmek adına katılım bankaları tarafından uygun yöntemler kullanılmaktadır. Uygulanan yöntemler ile elde edilen kazanç, faizden farklılık göstermektedir. Söz konusu farklılık faizden kazanç sağlamak yerine, kârdan veya zarardan pay alınması esasına dayanmaktadır.¹

İslam dininin ortaya koyduğu prensipleri esas alan katılım bankası, parayı değer biriktirme aracı olarak değerlendirmeyip, değer ölçüsü ve mübadele aracı olarak değerlendiren bir bakış açısını benimsemektedir. ‘Katılım Bankacılığı’ faiz olgusuna karşılık ‘kâr - zarar ortaklığı’ anlayışını gözeten yöntemlerle kâr elde etmeyi öngören, sosyal kalkınma ile ekonomik kalkınmayı eş değer tutan bankacılık faaliyeti olarak tanımlanmaktadır.²

Özetle; süregelen yöntemler dışında finansman yöntemleri sunmak suretiyle bankacılık alanında etkinlik sergileyen, ekonomiyi finanse etmekle birlikte bankacılık hizmeti veren kuruluşlardır. Katılım bankaları, faizle ilgili olmamak kaydıyla hemen

¹ <http://www.katilimbankalari.com/>, (Erişim Tarihi: 06.05.2015).

² Mustafa Mürsel Eskici, Türkiye’de Katılım Bankacılığı Uygulaması ve Katılım bankalarının Müşteri Özellikleri, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Konya, 2007, Konya, s. 4-5, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

hemen tüm bankacılık hizmet ve faaliyetlerini, farklı usuller kullanarak gerçekleştirmektedirler.³

Genel olarak katılım bankalarının çalışma prensipleri aşağıdaki gibi özetlenebilmektedir:⁴

- Toplanan fonlar mutlak risk olması sebebiyle ticarete yönelik olarak değerlendirilmelidir. Katılım bankalarında yapısal anlamda ticaretin helal ancak faizin din kurallarına aykırı olması, müşterileri ile birlikte ticari iş yapmaya sebep olmaktadır.

-Fonların hemen hemen çoğunluğu katılım bankasının doğası gereği, sosyal verimlilik alanında finansman sağlamaktadır.

-Risk, sermayeyi sağlayana aittir.

-Katılım bankalarında dikkat çeken nokta, faizle bir ilişkilerinin olmamasıdır.

-Genel kabul gören olgu sermaye iştiraki ile kâr - zarar ortaklığıdır.

-Sermayeden kaynaklı kâr getirisinin hangi oranda bölüşüleceği önceden bellidir, ancak tutarı belirli değildir.

1.2. Katılım Bankasının Temel Özellikleri

Katılım bankalarının temel özellikleri; aracı kurum olması, banka niteliğine sahip olması, güven kurumu olması, faizsiz bankacılık yapması şeklinde değerlendirilebilmektedir.

1.2.1. Banka Niteliğine Sahip Olması

Bankacılık sistemimizde;

-Ticari bankalar,

-Kalkınma ve yatırım bankaları,

³ Abitter Özuluçan ve Ali Deran, "Katılım Bankacılığı İle Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması", *Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2009, Cilt:6, Sayı:11, s. 87-88.

⁴ Özuluçan ve Deran, *a.g.e.*, s. 88.

-Katılım bankaları olmak üzere üç tür banka bulunmaktadır.

Ticari bankaların asıl amaçları müşterilerin tasarruf ettiği tutarları mevduat şeklinde toplamak ve bu topladığı mevduatlarla müşterilerine belli vadelerde ve belli faiz oranları ile kredi şeklinde sunmaktır.

Kalkınma bankaları, serbest piyasa ekonomisinde sanayi statüsünde kendini geliştirmek isteyen ülkelerde, gerek teknik yardım bakımından gerekse yatırım kredisi sağlayıp, sanayileşme ivmesini hızlandırmayı amaç edinen kredi kurumları olarak adlandırılır.

Yatırım bankaları, özellikle anonim şirketlerine yeni menkul değer ihracına destek olmak ve bu işlemlere uzun vadeli finansman sağlamak için kurulan bankalardır.

Ticari bankalar, kalkınma ve yatırım bankaları yanında katılım bankaları, üçüncü bir tarz bankacılık olarak yerini almaktadır.

1.2.2. Faizsiz Bankacılık Faaliyeti Yapması

Ülkemizde söz konusu alanda bankacılık faaliyetleri çağdaş bankacılık teknikleri kullanılarak, faizin öngörülmediği bir model çerçevesinde karşılanmakta ve oluşabilecek ihtiyaçlar göz önüne alınarak yeniliklere açık bir şekilde gelişim göstermektedir.

İslam dininin kuralları esasına dayanarak katılım bankaları, bankacılık faaliyetlerini faizden uzak bir yaklaşımla yerine getirmeyi çabalayan mali kuruluşlar olmakla birlikte, faiz yerine kâr payı anlayışını esas almaktadırlar.

Faiz ile kâr payının farklılıkları açıklanmak istenirse:

Faiz, belli miktardaki anaparanın belirlenmiş vadede, belirli oran ile elde ettiği kazanım olarak tanımlanabilmektedir. Demek oluyor ki, borcu veren vade ve faiz oranını belirlerken, borcu alanın da bu vade ve faiz oranını kabul ettiği bir mutabakat söz konusu olmaktadır. Taraflar, vade tarihinde anaparanın haricinde alacak ya da vereceğini bilmektedirler.

Diğer taraftan faiz olmayan sistemde, her iki tarafça belirlenen vadeye kadar ticari veya sınai bir ekonomik faaliyette değerlendirilen anaparanın elde ettiği kârın vadesi geldiğinde anlaşılan oranda her iki tarafa dağıtılan kısmıdır. Tasarruf sahibinin katılım bankalarına yatırdığı para, ilgili kurumlarca güvenilir ve verimli projelerde değerlendirilmek üzere mevduat sahiplerine piyasa şartları içerisinde oluşan kâr oranları ile belirli bir vade için kullanılmaktadır. Belirlenen vade sonunda elde edilen getiri, yani kâr, genellikle % 80'i tasarruf sahibine, % 20'si katılım bankasına olmak üzere pay edilir. Anlaşılacağı üzere, faizin ne kazandıracağı belli iken, kâr payı esasına göre çalışan düzende anaparanın vade geldiğinde ne kadar kazandıracağı belirlenmemektedir. Bununla birlikte, kredilendirilen projelerden zarar edilmesi ihtimali de bulunmaktadır. Fakat faizli sistemde ise bu söz konusu olmamaktadır, vade geldiğinde önceden mutabakat edilen tutar mutlaka anapara sahibine ödenmektedir. Özetlemek gerekirse, kâr payı ile faiz arasındaki asıl fark, faizde anaparanın vade sonundaki kazancı taahhüt edilirken, kâr payında kazancın destek verilen projelerin verimliliğine göre oluşmasıdır.

Katılım bankalarında gerçekte kazanılmış kârlara dayalı bir kâr dağıtım anlayışı uygulanmakta iken, bunun dışındaki bankalarda geleceğe dönük fiyatlama anlayışı söz konusudur. Faiz ile vade farkı arasında hukuksal anlamda önemli bir fark olmamasına rağmen, bu fark inanç itibarıyla önemli olabilmektedir. Çünkü ilkinde mal ticareti kaynaklı kazanç, ikincisinde para ticareti kaynaklı elde edilen kazanç vardır.⁵ Önemli olan husus, inançları gereği ya da başka bir sebepten dolayı tasarruflarını faizli bankacılık faaliyetinde değerlendirmek istemeyen fon sahiplerinin bu fonlarının mali sisteme dâhil edilmesinin bir aracı olarak kullanılmasıdır. Aynı şekilde fon talep edenlerin de aynı gerekçelerle bu sistemin içerisine alınmasının bir aracı olarak görülmesi çalışmamızın amacı açısından yeterli bir gerekçe olarak yorumlanabilmektedir.

1.2.3. Aracı Kurum Niteliğine Sahip Olması

Finansal aracı kurumlar mali kıymetlerin atıl surette tutulmasını önlemektedir ve yatırımlara artırıcı etki yapmaktadır.⁶

⁵ İlker Parasız, *Para Banka ve Finansal Piyasalar*, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1994, s. 85.

⁶ Parasız, a.g.e., s.85.

Dünyada ve Türkiye'de mali değer sahiplerinin bir kısmı, faiz gelirini inançları gereği kabul etmemektedir. Durum böyle iken, klasik bankalara yönlendirilmeyen fonlar reel ekonominin dışında yer almaktadır. Bu durum ekonomi ve tasarruf sahibi açısından bir kayıp oluşturmaktadır. Katılım bankaları, mali sektörde bir yenilik olanağı sunan, klasik bankalara gitmeyen fonları ekonomiye kazandıran ve tasarruf sahiplerinin fonlarını güvenle saklamalarına ve değerlendirmelerine yardımcı olmak suretiyle amacına ulaşabilen kuruluşlardır. Kuruluş aşamasında, dalında uzman kişilerin oluşturduğu heyetlerin görüşleri doğrultusunda ve dünyadaki uygulamalarından örnek alınarak, katılım bankalarının topladığı fonları değerlendirmek için yöntemler tespit edilmiştir. Bu yöntemlerle elde edilen kazancın faizden esaslı olarak farklılık gösterdiği konusunda bir görüş birliği oluşmuştur.⁷

5411 sayılı Bankalar Kanunu'na göre daha önceleri özel finans kurumu olarak ifade edilen ve banka kelimesinin kullanılmasından kaçınılan katılım bankaları, banka dışı finansal aracı olmaktan çıkmıştır. Yeni kanun ile birlikte bir bankacılık türü olarak ifade edilmişlerdir. Mali piyasalarda tasarruf sahibi ödünç verenlerle ödünç alan harcamacılar arasında geçiş mekanizmasını oluşturan kurumlar olduklarından, katılım bankaları aracı kurumlardır.

1.2.4. Güven Kurumu Niteliğine Sahip Olması

Özel denetim usullerine tabi olmaları, özel izin ve imtiyazla çalışmaları, özel ağırlaştırılmış sorumluluk kurallarına tabi olmaları, özellikle mevduat hesabı sahibi müşteriler karşısındaki itibarları ve devletin müdahalesine açık olmaları güven kurumu niteliği taşımalarının ana sebepleridir.⁸

Ticari bankalar mevduat sahibine aralarındaki mutabakat sebebiyle faiz garantisi sunmaktadır. Katılım bankaları ise topladıkları mevduatlara bu anlamda garanti vaat etmemektedirler. Her ne kadar kâr anlamında bir garanti olmasa da paranın verimli ve yerinde işletileceği yönünde güvene esas olmak üzere sorumluluk öngörülmektedir. Bu güven ve sorumluluk ortamı katılım bankalarını ticari bankalar gibi güvenilir kurumlar olarak değerlendirilmelerini sağlamaktadır.

Türk mali sistemine yeni bir tasarruf anlayışı getiren katılım bankaları, ticari bankalar ve kalkınma / yatırım bankaları sisteminde sabit getirili mevduat anlamında

⁷ <http://www.ofkbir.org.tr/sss>, (Erişim Tarihi: 06.08.2015).

⁸ Ahmet Battal, *Bankalarda Karşılaştırmalı Olarak Hukuki Yönden Özel Finans Kurumları*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara, 1999, s. 7.

en büyük aracı kurumdur. Yaklaşık 70 - 80 yıldır Türk tasarrufçusunun anlayışı söz konusu doğrultuda biçimlenmiştir. Katılım bankaları sistemde yeni bir tasarruf anlayışı meydana getirmiştir. Bu anlayış, kâr - zarar ortaklığına dayalı bir tasarruf anlayışıdır. Sistemin en büyük kendine özgü niteliği; tasarrufçuya önceden belirlenmiş bir kâr garantisini vermeden kaynak toplayabilmesidir. Bu itibarla katılım bankaları yalnız güven ve performans esasına dayalı olarak işlev görmektedir.⁹

1.3. Katılım Bankaları ile Ticari Bankalar Arasındaki Farklar

Katılım bankaları ile ticari bankaların bankacılık hizmetleri ve diğer yönlerden karşılaştırmalarına ilişkin bazı bilgiler aşağıdaki gibi sıralanmaktadır.

Tablo 1.1: Katılım Bankaları ile Ticari Bankaların Vermiş Oldukları Hizmetler Yönünden Karşılaştırılması

Nitelik	Katılım Bankaları	Ticari Bankalar
Çalışma Yöntemleri	“Kâr - zarar ortaklığı esastır. Katılım bankalarında ana ilke, faizin söz konusu olmamasıdır. Para ticari bir ürün olarak alım - satıma tabi değildir. Katılım bankaları mevduat kabulü ve kredi kullandırmanın dışında, her türlü bankacılık hizmetleri vermektedir.” ¹⁰ Fakat katılım bankalarında esas olarak fon toplama ve fon kullandırma şeklinde faaliyetler geçerlidir.	Gerek fon toplamada gerekse fon kullanmada faiz esası vardır. Dolayısıyla, klasik bankacılıkta para ticareti söz konusudur. Yaptıkları hizmet yönünden katılım bankaları ile farklılıkları yoktur.
Paranın Fonksiyonları	Para alım - satıma tabi değildir. Dolayısıyla, kaynak elde edilirken hesap sahipleri ile kar - zarar ortaklığı; fon kullandırımında ise; kiralama, vadeli satış ya da kar - zarar ortaklığına dayanan faaliyetler yürütülmektedir. ¹¹	Nakit varlık bir bedel karşılığında kullanıma sokulmakta, ürün gibi değerlendirilmekte. Görüldüğü üzere paranın fonksiyonu, bu sistemde farklılık göstermektedir. Bankacılık hizmetleri ile para ticareti de yapmaktadırlar.

⁹ Adnan Büyükdeniz, *Faizsiz Finans Kurumlarının Mali Sistem İçerisindeki Yeri ve Çalışma Prensipleri, Türkiye’de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama*, Albaraka Türk Yayınları, İstanbul, 2000, s. 25.

¹⁰ Fahrettin Yahşi, “Özel Finans Kurumlarının Mevzuat Serüveni”, *Bankacılık ve Finans Dergisi*, 2001, 4(21), s. 21.

¹¹ Fatma Tuba Çobankaya, Katılım Bankalarının Türkiye’deki Farkındalık Düzeyinin Tespiti: Batı Akdeniz Bölgesinde Bir Araştırma, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2014, s. 23. (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

	Bankacılık faaliyetleri ile mal ticareti yapmaktadırlar.	
Fon Toplama	Klasik bankalardan farklı olarak hesap çeşidi, kâr zarara katılım hesabıdır. Müşteri ile finans kurumunun ortaklığı söz konusudur. Yurt dışından katılma hesabı adı altında fon elde edebilirler.	Önceden belirlenen faiz çerçevesinde fon elde edilmektedir. Ortaklıktan söz edilemez. Borçlu – alacaklı ilişkisi söz konusudur.
Fon Kullandırma	Nakit kredi söz konusu değildir.	Basılı ve külçe altın dışında herhangi bir emtia ve gayrimenkul alım satımında bulunamazlar. Faiz karşılığında nakit kredi kullandırmaktadırlar. Mevduatlarının kullanıldığı alan önem taşımamaktadır.
Finansal Kiralama	Finansal kiralama yöntemiyle müşterilerine doğrudan kaynak aktarabilirler. Yani, finansal kiralama yapma yetkileri vardır.	-Finansal kiralama yapamazlar. Fakat finansal kiralama şirketi kurabilirler.
Müşterilerin Üstlendikleri Risk ve Sisteme Duyulan Güven	Bu sistemde müşteriler kâr ve zarara ortak oldukları için riski önceden kabul etmektedirler. Dolayısıyla bu sistemde “güven” esastır. Yani, bu sistemde teminat ve ipotek kadar “ortak olunan projenin sağlamlığı” da önemlidir. ¹²	Kâr – zarar ortaklığı olmadığı ya da faiz esasına dayandığı için, risk yoktur. Dolayısıyla, bankacılık sisteminde güven konusu “teminat ve ipotek”le çözümlenmiştir. ¹³
Kullandırılan Fonun Süresi	Genelde yatırım amaçlı uzun süreli projelere kaynak aktarmaktadırlar.	Ticari amaçlı süresi az kredi kullandırmaktadırlar.
Fon Maliyetleri	Özel cari hesaplarda biriktirilen fonların herhangi bir maliyeti yoktur. Yani, özel cari hesaplara karşılık herhangi bir ödeme yapılmamaktadır. Katılma hesaplarında ise sistem gereği fon sahibine herhangi bir getiri garantisi verilmemektedir.	Fon kaynaklarının tamamının (vadeli, vadesiz ve ihbarlı mevduatta farklı olmak üzere) bankaya maliyeti vardır.
Kredi ve Diğer Yatırımlar	Katılım bankalarının kredi kullandırmada dikkat ettikleri en önemli faktör;	Kredinin açılmasında bankaya karşı verilen teminat ön planda tutulur.

¹² İlhan Uludağ, *Uluslararası Sistem İçerisinde İslam Bankacılığı, İslam Ekonomisinde Finansman Meseleleri*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1992, s. 444.

¹³ Uludağ, a.g.e., s. 444.

	finansmanın şirkete değil, değerlendirilen projeye yapılmasıdır.	
Müşteri Getirisi	Katılım hesaplarında biriken fonların kullanılmasından doğan kârın genel olarak % 80'i hesap sahiplerine dağıtılır. Tabii ki zarar var ise, fon sahiplerinin katılımları oranında zararı karşılayacakları sistemin esasında mevcuttur.	Mudinin kazancı sistem gereği, oransal olarak önceden belirlenmiştir.
İşlemlerinde Kullandıkları Finansal Enstrüman	Katılım bankaları klasik bankalar ile karşılaştırıldığında kullanılan finansal enstrüman açısından dezavantajlıdır. Çünkü bu kuruluşların çalışma sistemleri bazı enstrümanların kullanımına uygun olmayabilir. Örneğin; tahvil ihracı gibi. ¹⁴	Bankalar, yeni geliştirilen enstrüman eğer kârlı ise, bu enstrümanı herhangi bir kısıtlamaya gidilmeksizin kullanabilirler. Örneğin; repo, bankalar arası piyasa, hazine bonosu gibi kısa vadeli enstrümanlara bankaların yatırım yapmaları mümkündür.
Makroekonomiye Etkisi	Kayıt dışı ekonominin mutlak önlenmesi nedeniyle, yapılan her işlem devletin vergi gelirlerini artırmaktadır. Kullanılan fon, direkt olarak reel ekonomiye gittiği için, yatırım tutarının artması, istihdam kapasitesinin artması ve bu etkenlere bağlı olarak birçok ekonomik hareketliliğin ortaya çıkması söz konusudur.	Kredi teminat esasına göre verildiği için, işlemlerin ne kadarının kayıt altında olduğu kontrol edilemez. Kullanılan kredinin ne kadarının yatırım amaçlı ne kadarının tüketim amaçlı kullanıldığı kesin olarak kontrol edilemez.
Reel Ekonomiye Katkı	Katılım bankalarının dayandığı temel ilke ve klasik bankalardan ayrılan temel fark, kâr ve zarara katılma esasına göre toplanan fonları, faizsiz yöntemlerle ticari ve sınai faaliyetlerde değerlendirme şeklindedir.	Bankalar topladıkları fonların bir kısmını reel ve üretken ekonomiye kazandırırken, bir kısmını da reel ekonomi dışında örneğin rant ekonomisinde değerlendirebilmektedirler. Hazine bonosu, devlet tahvili, repo da olduğu gibi.
Üstlenilen Risk	Katılım bankalarında toplanan fonların reel ekonomide kullanımı esas olduğu ve katılım bankaları ile fon sahipleri arasında	Klasik bankacılıkta önceden belli olan faiz oranı ile para toplanmakta ve kredi şeklinde kullanılmaktadır.

¹⁴ Fuat Al Omar and M.A.Haq, *Islamic Banking Theory, Practice and Challenges*, Oxford University Press, London, 1996, s. 24.

	yatırım ortaklığı söz konusu olduğundan, hem Katılım bankaları hem de fon sahibi için risk olasılığı her zaman mevcuttur.	Dolayısıyla, klasik bankacılıkta mudi açısından herhangi bir risk yoktur. Burada riski üstlenen sadece bankalardır.
Dağıtılan Nemaların GVK'ya Karşı Durumları	Katılım bankalarınca dağıtılan kâr payları 193 sayılı GVK'ya (Md. 75/12) göre, Menkul Sermaye iradı sayılmakta ve gelir vergisine tabi tutulmaktadır.	Mevduat faizleri de 193 sayılı GVK'ya göre, Menkul Sermaye İradı sayılmakta ve gelir vergisine tabi tutulmaktadır.
Getiri Dağılımı	Yasal herhangi bir sınırlama yoktur.	Mevduat faizlerinde bazı sınırlamalar vardır.
Tabi Oldukları Meslek Kuruluşu	Sektörde faaliyet gösteren katılım bankalarının sorunlarını ortaya koyma, çözüm yolları üretme, daha etkin ve verimli hizmet verilmesini sağlama gibi görevleri üstlenen ¹⁵ "Türkiye Katılım Bankaları Birliği"ne üye olma zorunlulukları vardır.	"Türkiye Bankalar Birliği"ne üye olmak zorundadırlar.

Katılım bankaları ile ticari bankalar arasındaki en belirgin fark, çalışma yöntemleri olarak bilinmektedir. Katılım bankalarında kâr – zarar ortaklığı katılım bankasının temelini oluştururken, ticari bankalarda fon toplamada faiz esas alınır. Ticari bankalarda paranın ticareti söz konusu iken, katılım bankalarında ortada mal ticareti geçerlidir.

Para katılım bankalarında alım – satım aracı değildir. Bu yüzden fon toplanırken müşteriler ile kâr – zarar ortaklığı yapılır. Fon kullanımının da murabaha, leasing, mudaraba gibi yöntemlerle faaliyetlerini sürdürmektedirler. Ticari bankalarda ise para, ürün gibi değerlendirilip bir bedel karşılığında sisteme dahil edilmektedir. Ayrıca yaptıkları bankacılık hizmetleri ile paranın ticaretini yapmaktadırlar.

Katılım bankalarında fon toplamı yöntemi olarak müşteri ile katılım bankasının ortaklığı söz konusu iken, ticari bankalarda önceden belirlenen faiz oranları ile işlemler yapılır ve herhangi bir ortaklık bulunmamaktadır.

¹⁵ Osman Akyüz, *Faydalı Hizmetler Sunacağımıza İnaniyorum, Dünyada ve Türkiye'de Faizsiz Bankacılık*, Özel Finans Kurumları Birliği, İstanbul, 2002, s. 39.

Ticari bankalarda faiz karşılığında nakit kredi kullanılırken, katılım bankalarında nakit kredi durumu söz konusu değildir.

Katılım bankalarında finansal kiralama yani leasing yöntemi ile müşterine direkt kaynak sağlama yetkisi bulunurken, ticari bankaların böyle bir yetkisi yoktur. Ticari bankalar yalnız kendi bünyelerinde kurmuş oldukları kiralama şirketleri ile bu işlemi yapabilirler.

Katılım bankalarında müşteriler kâr – zarara ortak olduklarını önceden bildikleri için bu sisteme güven duyarlar. Ancak ticari bankalarda böyle bir ortaklık durumu olmadığı için güven konusu banka tarafından alınan teminatlarla sağlanmaktadır.

Ticari bankalarda kullanılan kredilerin vadesi genel olarak kısadır. Ancak katılım bankalarında genellikle yatırım amaçlı uzun vadeli projeler için kaynak aktarımı yapılmaktadır.

Katılım bankalarında özel cari hesapta bulunan mevduatların bankaya herhangi bir maliyeti bulunmamaktadır. Yalnız katılım hesaplarında yapılan sözleşme gereği katılım bankası ticari işlemlerde elde ettiği kârın belli bir yüzdesini müşteriye vermektedir. Ticari bankalarda ise ister vadeli ister vadesiz hesap olsun tüm hesapların bankaya maliyeti vardır.

Katılım bankalarında biriken fonların kullanılmasından ötürü oluşan kârın belli bir oranı müşteriye verilirken, zarar var ise bu da sisteme dahil edilir. Ancak ticari bankalarda müşterinin kazancı, oran olarak önceden belirlenmiştir.

Katılım bankaları yaptıkları işlemlerde kullandıkları finansal enstrüman, ticari bankalara göre kıyaslandığında daha kısıtlıdır. Bunun da sebebi işlemlerin faizsiz olarak yapılmasıdır. Ancak ticari bankalarda böyle bir kısıtlama olmadığından istedikleri enstrümanı yatırım olarak kullanmaları mümkündür.

Katılım bankalarında kullanılan krediler genellikle yatırım amaçlı kullanıldığı için hem istihdamın artmasına hem de ekonominin canlanmasına olanak sağlar. Ticari bankalarda kullanılan kredilerin hangisinin yatırım hangisinin nakit kredi olduğu bilinemediği için kontrol edilmesi daha zordur.

Katılım bankalarında, banka ile müşteri arasında bir ortaklık söz konusu olduğundan risk her iki taraf için de geçerlidir. Ancak ticari bankalarda müşterinin alacağı faiz tutarı vadenin başında belli olduğu için burada riski sadece banka üstlenmektedir.

Katılım bankasında verilen kâr payları ve ticari bankalarda verilen faiz getirileri Gelir Vergisi Kanunu'na göre menkul sermaye iradı olarak geçmekte ve her iki bankanın da vermiş olduğu getiri gelir vergisine tabi olmaktadır.

Katılım bankaları Türkiye Katılım Bankaları Birliği'ne üye olmak zorunda iken ticari bankalar Türkiye Bankalar Birliği'ne üye olmak zorundadır.

Sözü edilen bu mukayeseler, konunun özü itibariyle netleştirilmesi için, yukarıda belirtilen ana hatları çerçevesiyle değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, karşılaştırma neticesinde, katılım ve ticari bankacılık alanında, yürüttükleri iş ve işlemler kapsamında anlamlı bir şekilde benzerlik göstermektedirler.

Yürütülen faaliyetler genel anlamda benzerlik göstermektedir. Faaliyetlerin yürütülmesi şekli ve sistemlerin işleyiş şekillerinde benzersizlikler olduğu da açıktır. Bu farklılığın en belirginini fon toplama ve kullanımına aracılık esnasında, mevcut riski mudi ve fon kullanan ile paylaşması ve mudi ve fon sahiplerine sabit kazanç garantisi vermiyor olmasıdır. Klasik bankacılıkta ise ortaklık söz konusu olmamakta, parayı satın alan ve kullanım hakkını önceden belirlenmiş süre ile oran üzerinden satarken, herhangi bir belirsizlikle karşı karşıya kalınmamaktadır. Bu açıdan da parayı kullanan açısından herhangi bir belirsizlik söz konusu olmamaktadır. Anlaşılacağı üzere, bankacılık ilişkilerinde zarara katlanacak taraf bankalar olmaktadır.

1.4. Müşterilerin Katılım Bankalarını Tercih Sebepleri

Deloitte'nin katılım bankaları konusunda yaptığı çalışma; "Türkiye'de Katılım Bankalarının Tercih Edilme Sebepleri" anketi sonucunda, "Şube personeli ile yakın ilişkiler" en önemli sebep seçilmiştir, ikinci en önemli sebep "Dini hassasiyetlerimin yönlendirmesi"; üçüncü sebep "İnsana saygı ve hürmet"; olmuş, "Samimi ve yardımsever personel" ve "Bilgili ve Becerikli Personel" ise dördüncü ve beşinci sebepler olarak takip etmiştir.

Analiz sonucundan anlaşıldığı üzere katılım bankalarının öne çıkan tercih faktörü müşteri ve banka arasında kurulan pozitif ilişkilerdir. Bunun dışında öne çıkan bir diğer sonuç ise dini sebeplerin müşterilerin finansal ve hizmet kalitesinin daha önünde yer almasıdır. Anlaşıldığı üzere müşteri ile birebir ilişkiye verdikleri önem katılım bankalarına olumlu sonuçlar kazandırmaktadır. Fakat mudilerin olası bir biçimde, teknolojik çözümleri tercih etmeleri sebebiyle gün geçtikçe şubelere daha az uğrayarak, güçlü ilişki bağlarının gelecekte erozyona uğrayacağı, banka performansına bugünkü kadar ön planda bir etkisi olmayacağı açıktır.¹⁶

Gerek ülkemizde gerekse dünyadaki değişimler çerçevesinde rekabet gittikçe artış göstermektedir. Kuruluşlar daima kendilerine rekabet avantajı sağlayacak unsurları aramaktadır. Bunun sebebi ise; sadece fiyatın düşük olması değildir. Bunun yanı sıra işletmeler sadece müşterilerle varlıklarını sürdürebildiklerinin bilincine varmakta ve yeni standartlar oluşturmaya çalışmaktadırlar. Müşterilerin tatmin olma derecesi, bir hizmetten beklediği performansla tüketim sonucunda elde ettiği performans arasında algılanan farka bağlıdır.

Müşteri memnuniyetini etkileyen faktörler ise çok çeşitlidir. Memnuniyeti sadece ürün performansından beklentiler olarak ele almamak gerekir. Performans ve kalitenin yanında müşteri ilişkilerinin de memnuniyeti etkilediği unutulmamalıdır. Hangi durumların müşteriye daha memnun ettiğini anlayabilmek için hedef müşteri kitlesinin genel özelliklerini bilmek ve müşterilerin beklentilerinin tespitiyle birlikte anlamak gerekir. Daha önce de belirtildiği gibi müşteri memnuniyeti, müşterilerin istek ve ihtiyaçlarının, yani beklentilerinin tam veya beklenenin üzerinde karşılanmasına bağlıdır.

Kalite, istenilen özelliklere uygunluk derecesidir ve niteliği bakımından dinamik bir özellik taşımaktadır. Ayrıca kalite müşteri beklentilerine göre değişmektedir. Kalite, işletmelerin yaşam biçimi olursa, arzu edilen hedeflere ulaşmak mümkündür. Bunun yanında kalite, nihai mamul değil, bir başlangıç olarak görülmelidir. Düşük kalitenin işletme kazançları üzerinde olumsuz etki yaptığı geleneksel işletmelerin yöneticileri tarafından henüz tam anlamıyla anlaşılammıştır. Düşük kalite demek, hataları aramak ve bulmanın maliyetine katlanmak demektir. Oysa düşük kalitesi nedeniyle önce müşterilerin güveni ve sonra da piyasa payının kaybı, işletmeye daha büyük maliyetler oluşturmaktadır.

¹⁶http://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/tr/Documents/financialservices/katılım_bankaciligi2014.pdf, (Erişim Tarihi: 06.08.2015).

Hizmetin kaliteli olması, bu konuda yetersiz kalan rakiplerin geride bırakılması anlamını taşımaktadır. Satışların artması, yeni piyasalara girilmesi, piyasa payının genişlemesi ve sonuçta piyasada başarılı olabilmek için ürün ve hizmet kalitesini birbirinden ayrı düşünmemek gerekir. Müşteri ilişkilerinin ve müşteriye sunulan hizmetin kaliteli olması, küreselleşmenin en açık göstergelerinden biridir. Kaliteli ürün ve hizmet, etkinlik ve verimliliğin de göstergesidir. Bir ürünün veya hizmetin temel özellikleri ile ilgili bilgilerin insanlar tarafından bilinmesi zor olduğu için dolaylı olarak elde edilen bilgiler markaların birbirleri ile karşılaştırılmasına neden olmaktadır. Kullanım açısından kalite, ürün kalitesi ve hizmet kalitesi olarak değerlendirilir. Ürün, kaliteli olmak zorundadır ve ulaştırılması mümkün olan en üstün özellikleri taşımalıdır. Müşterinin beklentilerini karşılamalıdır. Satılan ürünün, müşterinin ihtiyacını karşılamasının yanında müşteri memnun da olmalıdır. Müşteri harcadığı emek, zaman ve paranın karşılığını tam olarak almalıdır.

Birçok iş adamının müşterilerini memnun etmede izlediği yol; müşteri hizmetleri servisi veya işletmeyi temsil eden örnek ürünlerin yardımıyla kazanılabilecek sonuç olarak gördüğü şeklindedir. Oysa aşağıdaki beş kural bir işletmenin yapması gereken en önemli hususları içermektedir.

- Müşterilere daima tanıdık biriymiş gibi davranılmalıdır. Çalışanların kendi ihtiyaçlarının neler olduğuna göre değil, müşterilerinin neye ihtiyaçları olduğunu düşünerek hareket etmeleri gerekmektedir.

- Her müşteri bir ürüne / hizmete daima aynı miktarı ödeyerek sahip olmalıdır,

- İşletmedeki her bir çalışan müşterileri memnun etmek için gerekli yetkilere sahip olmalıdır.

- Problemler daima ilk seferde doğru olarak çözülmeye çalışılmalıdır. Müşterinin bir problem için tekrar tekrar işletmeye gelmesi memnuniyetsizlik yaratmaktadır. Problem çözülmediği takdirde ürünün / hizmetin yenisi verilmelidir.

- Müşteriler memnun edilmek için az da olsa kendilerine yalan söylenilmiş olabilir. Bunun böyle devam etmesine izin verilmeden durum kabul edilmeli ve müşterinin memnuniyeti için gereken bedel ödenmelidir.

Aşağıdaki beş kural ise bir işletmenin yapmaması gereken unsurları içermektedir.

- Bunlardan birincisi asla bir müşteriye kandırmamak, oyuna getirmemektir.

Bir hizmet / ürün için müşteriye normal fiyatından daha fazla ödettirilmemelidir.

- Asla işletme sahibine ve çalışanlarına fazla maaş verilmemelidir.

- Asla müşterilere sorunların çözümlenemeyeceği söylenmemelidir. Çünkü her sorunun bir şekilde çözümü bulunmaktadır. İzlenmesi gereken yol şöyledir; Birincisi problem çözülebilir, eğer problem çözülemiyorsa ikinci olarak değiştirme yapılabilir ve son olarak bu imkan da yoksa hizmetin / ürünün bedeli müşteriye geri ödenebilir.

- Eğer başarılı olup olmayacağı bilinmeyen bir konu varsa asla sözler verilmemelidir. Böylece başarısızlık durumunda sorumluluk söz konusu olmayacak, başarı durumunda ise pozitif bir etki yaratılmış olacaktır.

- Bir işe yeni başlanacağı zaman, ürünlerin / hizmetlerin fiyatlandırılması ve müşterilerin memnuniyetlerinin sağlanması ile ilgili kararlar verilmesi gerekmektedir. Hiçbir zaman müşterilerin daha fazla ödemesine neden olarak, işletmenin problemleri çözülmeye çalışılmamalıdır.

1.5. Faiz Kavramı ve Tarihsel Gelişim

Bankaların iktisadi hayat içindeki en önemli fonksiyonu, paralarını biriktirmek için mevduat yapanlarla, paraya ihtiyacı olan firma ve işletmeler arasında aracı olmaktır. Bu aracılıkta bankanın rolü, ufak tefek topladığı malları bir araya getirerek onları şu veya bu kişiye satan tüccara benzemektedir; ancak bankanın ticaretini yaptığı şey mal değil, kredidir. Bankanın kârı da borç aldığı paralara ödediği faiz (mevduat faizi) ile borç verdiği paralardan aldığı faiz (kredi faizi) arasındaki farktan oluşur.

Bankaların müşterileriyle borçlu-alacaklı durumunda oldukları mevduat kabul etme ve kredi verme işlerinde hakim olan en önemli unsur faizdir. Buna daha önceki bölümlerde bahsedildiği üzere, İslam Hukuku'nda "ribe'd-deyn (borç faizi)" tanımlaması yapılmaktadır.

Kısaca mevduat kavramını iki ana gruba ayırmak suretiyle irdeleyebiliriz; Bunlarda ilki, Vadesiz Mevduat (Cari Hesaplar): Sahibinin istediği zaman çekebileceği mevduattır. Bankalar vadesiz mevduat hesaplarına faiz ödememektedirler. İkincisi ise, Vadeli Mevduat: Bu hesabın sahibi, daha önceden

belirlenmiş bir sürenin(vade) sonunda parasını bankadan geri alabilir. Bankalar bu gibi mevduata vadeleriyle orantılı olarak faiz verirler.

İslam Hukuku açısından , “mevduat” kelimesi, bir şeyi muhafaza edilmesi için başka birisinin yanına vedia olarak bırakmak demektir. ‘Vedia’ ise muhafaza edilmek üzere bırakılan maldır. İslami anlayışa göre; korumaya bırakılan bu malın emanetçi tarafından kullanılmasına izin verilmemiştir. Yani vedia (mevduat) olarak emanet edilen mal, para veya eşya, zamanı gelince sahibine aynen iade edilecektir. Emanetçi vediayı kullanır ve telef ederse, tazmin etmek mecburiyetindedir. Buna karşılık, vedianın sahibi emanet ettiği kimseye bu vediayı kullanmasına izin vermişse bu takdirde bu vedia değil zararı garantilemiş bir ariyet olur. Ariyet, bir şeyi kullanmak üzere başkasına vermektir. Ariyette bir eşyanın menfaati karşı tarafa bağışlanmaktadır.

Katılım bankacılığı konusunda faiz kavramı büyük önem taşımaktadır. Bu sebepten dolayı bu kısımda faiz kavramı ve tarihsel gelişimi incelenecektir.

1.5.1. Faiz Nedir?

Arapça bir kelime olup, Türkçe'deki karşılığı faiz olan ribanın lügat anlamı ziyâde ve nemâ manalarına gelmektedir.¹⁷ Ekonomik anlamda faiz olgusuna İslam kaynaklarında rastlanmamaktadır. Aynı şekilde İslam Hukuku çerçevesinden bakıldığında bir bahis söz konusu değildir. Bir kısım hukuk kaynaklarında ise faize karşılık "riba" kavramı kullanıldığı görülmektedir.

Faiz, bankanın ya da benzer bir kurumun şahıs veya şirketlere verilen paranın belli bir süre kullanılmak üzere işletilmesine karşılık alınan kâr veya başkasından alınan paranın belirli bir süre kullanabilmek için ödemiş olduğu para olarak tanımlanmaktadır. Farklı bir ifadeyle; faiz, paranın taraflar arasında belirlenen süre içerisinde kiraya verilmesi ve bunun sonucunda fazlasıyla geri ödeme işlemine denir. Ayrıca faiz, paranın fiyatı olarak da değerlendirilebilir.

1.5.2. Faiz Kavramının Tarihsel Gelişimi

Faiz günümüze kadar birçok kez tanımlanmıştır. Her ne kadar ifadeler değişse de nitelik olarak benzer öğeler taşımaktadır. Genel olarak faiz, ödünç, alım-satım

¹⁷ İsmail Özsoy, *Faiz ve Problemleri*, Nil Yayınları, İstanbul, 1994, s. 59.

veya başka herhangi bir sebepten zimmete geçen bir borca karşılık ödenecek olan mal veya para, belli bir vadeden dolayı şart kılınan fazlalıktır. Faiz, iktisadi harekette bulunulan her anda varlık gösteren bedeldir. Hiçbir zaman önemi azalmayan bu olgu, hayatın neredeyse her alanını nüfuz etmesinden dolayı iktisadi bir konu olarak kalmamıştır. Öncelikle ilahi dinler olmak kaydıyla felsefi, siyasi ve hukuki doktrinlerin de duyarlılık gösterdiği bir konu olmuştur. Siyasi ve ekonomik rejimleri birbirinden ayıran önemli faktörlerden biri olan faizi, iktisadi hayatın vazgeçilmez unsurlarından biri olarak görenler olduğu gibi; iktisadi fonksiyonu ne olursa olsun ortadan kaldırılması gerektiğine inananlar da olmuştur. Bu farklılık bir kesimin konuyu dini, ahlaki veya toplumsal açıdan ele almasına karşın, diğer kesimin tamamen iktisadi prensipleri baz almasından kaynaklanmıştır.¹⁸

1.5.2.1. İlkçağ Döneminde Faiz Kavramı

Bu dönemde faiz daha çok ahlaki açıdan ele alınmıştır. Eflatun ve Aristo'nun faiz konusundaki düşünceleri diğer düşünörlere kaynaklık etmesi açısından önem taşımaktadır.

Eflatun, faizin ahlaka aykırı olduğunu, olması gereken ideal düzende insanların kâr elde etme düşüncesinden uzaklaşması gerektiğini, insanları birbirine düşürebilecek insanlar arasında uçurum yaratabilecek uygulamalardan uzak durulması gerektiğini¹⁹, bu nedenle faizin yasaklanması gerektiğini savunmuştur.²⁰

Aristo'nun da görüşleri, hocası Eflatun ile benzerlik göstermektedir. Aristo da ticarete ve kâra dayanan mübadelelere karşıdır. Ona göre; mübadelenin sonucunda bir kâr elde edilmez. Para bir mübadele aracıdır ve bir fazlalıkla geri dönmemelidir.²¹

Düşünörlere ahlaki açıdan faizi yasaklasa da bu dönemde yaşayan devletlerde faiz değişik şekillerde uygulanmıştır.

¹⁸ Murat Pıçak, "Faiz Olgusunun İktisadi düşünce Tarihindeki Gelişimi", *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2012, C.1, S:4, s. 62

¹⁹ Çetin Arslan ve Mustafa Kırmızı, *Türk Hukukunda Faiz ve Munzam Zarar*, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2007, s. 39.

²⁰ Abdil Karakuş, İslam Hukuk Kaynaklarındaki Faiz Kavramının Modern Ekonomi Bağlamına Yeniden Değerlendirilmesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş, 2006, s.11, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

²¹ Karakuş, a.g.e., s. 12.

- Sümerler: Medeni oluşumların temelini atan, birçok alanda ilklere imza atan, Sümerler'de ödünç verilen şeyin iadesinde faiz uygulanmıştır. Faiz miktarı, zahire karşılığı 1/3, para karşılığı 1/5 olarak kabul edilmiştir.²²

-Babil İmparatorluğu: Babil İmparatorluğu'nun ünlü hükümdarı Kral Hammurabi döneminde, kendi adıyla anılan 282 maddelik Hammurabi Kanunları'nda, borcun nasıl tahsil edileceğine, ödünç işlemlerine, faizin hangi hallerde uygulanıp hangi hallerde uygulanamayacağına ilişkin hükümler, faize ilişkin uygulamaların olduğunu göstermektedir.

-Eski Yunan: Faiz Eski Yunan'da yasaklanmıştır. Fakat bu yasaklara uyulmamış olup, insanları felakete sürükleyen²³ uygulamalar ile varlığını sürdürmüştür. Yurttaşlara eşitlik getiren düzenlemeleri ile Solon Kanunları bu konuya ilişkin çözümler getirmiştir.²⁴

-Roma İmparatorluğu: Roma Hukukunda, Lex Genucia ile faiz tamamen yasaklanmıştır. On İki Levha Kanunu'nda da faize ilişkin kısıtlamalar getirilmiştir. Roma Hukuku'nda faiz, sermayenin tamamı üzerinden ve aylık olarak hesaplanmıştır.

1.5.2.2. Ortaçağ Döneminde Faiz Kavramı

Ortaçağ genel olarak dini eğilimlerin hakim olduğu, iktisadi, siyasi, hukuki alanda kilisenin etkisinin görüldüğü bir dönemdir. Bunun sonucu olarak dinin etkisi faiz konusundaki görüşlerde de etkili olmuştur. Ortaçağ'da faize ilişkin görüşler, değişikliklere uğramış, önceleri din adamları için geçerli olan faiz yasağı, daha sonraları herkes için uygulanır olmuştur.

Ortaçağ düşüncesinde para, verimsiz ve kısırdır. Bu görüşe göre sahibinin emeği olmadan paranın fazlalık getirmesi mümkün değildir; paranın fazlalık getirmesi için emek harcanmalıdır.²⁵ Ortaçağ'da faize karşı çıkmış olsa da gecikme faizi, risk faizi gibi çeşitli şekillerde uygulanmaya devam etmiştir.²⁶

²² Şerafettin Şirin, *Ticaret Hukukunda Faiz ve Uygulaması*, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1994, s. 2.

²³ Arslan, *a.g.e.*, s. 39.

²⁴ Şirin, *a.g.e.*, s.2.

²⁵ Karakuş, *a.g.e.*, s. 13.

²⁶ Şirin, *a.g.e.*, s. 3.

1.5.2.3. Yeniçağ Döneminde Faiz Kavramı

Batı'da olgunlaşan iktisadi fikir akımı klasik iktisadi düşünce adıyla kabul görmüştür. Bu düşüncenin kurumsallaşması açısından bu dönem Adam Smith'in, 1776 yılında yayınlamış olduğu "Ulusların Zenginliği" adlı eseri ile John Stuart Mill'in, "Siyasal İktisadın İlkeleri" adlı eserinin yayınlandığı 1843 yılı arasında geçen dönemi kapsamaktadır.²⁷ Klasik iktisatçılara göre; faiz, müdahaleye gerek kalmadan piyasa tarafından belirlenen bir unsur olarak öngörmüşlerdir.²⁸

Batı Avrupa'daki liberalizm düşüncesinin teorik olarak temellerini belirleyen klasik iktisadi düşüncenin önemli etkileri dünya genelinde Yeniçağ'da olmuştur. Fakat eleştiriler zaman kaybetmeden oluşmuştur.²⁹

Eleştirel görüş sahipleri, müteşebbis faktörünün geliri olan faizi reddederler. Sosyalizm sisteminin ileri gelenleri; Karl Marx, Ferdinand Lassalle, Frederic Engels, Karl Rodbertus ve Proudhon olarak değerlendirilmektedir. Faizin, emekten gaspedilmiş bir gelir olduğunu ve hiçbir hizmet karşılığı olmadığını savunmuşlardır.³⁰

1.5.3. Katılım Bankalarının Oluşmasına Etken Olan Sebepler

Katılım bankalarının oluşmasında birçok sebep bulunmaktadır. Bunları belli başlıklar halinde şu şekilde incelemek mümkündür: Katılım bankalarının ortaya çıkış nedenlerini; dini nedenler, ekonomik nedenler ve sosyal nedenler olarak üç grupta incelemek mümkündür.

1.5.3.1. Dini Sebepler

İslam dininde faizin yasak olması ve paranın ticaretinin yapılmaması önemli bir neden olmaktadır. Faizin az ya da çok olmasının hiçbir önemi olmayıp, faiz Müslümanlar için yasak kılınmıştır. Ancak aynı yasak Musevi ve Hristiyan dini mensupları için de geçerlidir. Ancak Tevrat'ta, faiz tartışmasız yasaklandığı görülmeğe de Musevilere yasak uygulanmakta, dinleri dışında olanlara faiz

²⁷ Arif Ersoy, *İktisadi Düşünceler Tarihi*, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2012, s. 48.

²⁸ Özsoy, a.g.e., s. 31.

²⁹ Ersoy, a.g.e., s. 313.

³⁰ Erol Zeytinoğlu, *İslam'da ve Diğer Sistemlerde Faiz, Para, Faiz ve İslam Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi*, İlmî Neşriyat A.Ş., İstanbul, 1992, s. 92-101.

uygulamak yasaklanmamaktadır.³¹ Faiz ile ödünç verme işleminin Tevrat'ta açık bir şekilde yasaklandığına dair ibareler bulunmaktadır. Hristiyanlıkta da İsa peygamber havarilerine herhangi bir karşılık beklemeden borç vermelerini isterdi. Ancak emirlerin yazılı hale getirilmemesi ve İncil'in tahrif edilmesi nedeniyle uygulamada faiz geçerli bir duruma geldi.

1.5.3.2. Ekonomik Sebepler

Faizsiz bankacılığın meydana gelişinin önemli nedenlerinin başında ekonomik nedenler gelmektedir. İslam ülkeleri açısından ekonomi girdilerine baktığımızda 1970'li yıllarda petrol kaynaklarından büyük gelirler sağladıkları görülmektedir. 1970'li senelerde Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC) ülkelerinin, petrol fiyatlarının yukarıya yönlü hareketiyle petrol ihraç eden Müslüman ülkelerin birikimleri ile gelirleri büyük meblağlara tırmanmıştır. Bu ülkelerin dış ticaret fazlaları, petro - dolar olarak adlandırılan tasarruflar batılı ülkelere yönelmiş, İslam ülkelerinin kalkınma ve gelişimine pozitif bir etkisi olmamıştır. Bu durum ile karşı karşıya kalan ülkelerde, gelir adaletsiz dağılmış, ikili ekonomik yapıyı güçlendirmek gibi olumsuz etkilerin meydana gelmesi sonucunu ortaya çıkarmıştır. Ortaya çıkan bu durum Müslüman ülkelerde zaman içinde hissedilir hale gelmiştir. Duruma çözüm arayışının başlamasına sebep olmuştur. Ek olarak, petrol zengini olmayıp, doğal kaynakları ve insan gücü olan, yeterli sermaye sahibi olmayan, bu kaynakları değerlendiremeyen geri kalmış ve gelişmekte olan İslâm ülkeleri de bulunmaktaydı. Sermaye fazlası olan İslâm ülkeleriyle sermaye açığı olan İslâm ülkeleri arasında yapılacak olan işbirliğinin taraflar için olumlu sonuçlar verebileceği görüşü de faizsiz bankaların kuruluşunda diğer bir etken olarak değerlendirilmektedir.³²

Petrol gelirleri dışında, faizsiz bankacılığın doğuşunu hazırlayan ekonomik etkenlere şu iki sebep de eklenebilmektedir:

- Günümüz ticari bankaları, kalkınma hedefine yönelik uzun süreli yatırım kredileri yerine ticari amaçlı kısa süreli kredileri yeğlemekte, bu tutum gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarına bir engel teşkil etmektedir. Katılım bankaları, kalkınma

³¹ Zeynep Hatunoğlu, Genel Olarak İslam Bankaları ve Türkiye'de Özel Finans Kurumları İle Klasik Bankaların Farklılıklarının Belirlenmesi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 1995, s. 12-13, (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

³² Nihat Arabacı, Katılım bankalarının Türkiye'de Bankacılık Sektöründeki Yeri, İşleyişi ve Performans Analizi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2007, s. 20, (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

amacına yönelik yatırım projelerini finanse ederek, gelişmekte olan ülkelerdeki bir eksikliği giderebilecektir.

- Klasik bankalar, sanayi ve ticaretin ortakları değildir. Bu sebeple, öncelikle kendi çıkarlarını düşünmektedirler. Kredi verdikleri firmaları verimlilikleri açısından gerektiği gibi denetleyememekte ve bu firmaları izleyememektedir. Bu durum, ülke ekonomisine zarar vermektedir. Bunun yanında katılım bankaları, daha çok ortaklık kapsamlı fonlarını faaliyette tutacaklarından dolayı, ülke ekonomisinin menfaatlerini ve fon kullanımını kontrol altına almak zorundadırlar.³³

1.5.3.3. Sosyal Sebepler

Toplumunu oluşturan yapı taşları bireylerdir. Bireyler ise; farklı sınıflara mensup olup, eşit değildirler. Bazıları zengin, bazıları fakir, kimi köylü, kimi ise şehirlidir. Ancak, toplumda sosyal barış adına; bu gruplar arasında iyi ilişkilerin kurulması önem arz etmektedir. Bu ilişkiler zenginle fakir arasındaki farklılıkların giderilmesi ile sağlanmaktadır. Katılım bankaları da mevduatı elinde bulunduranların, faiz neticesinde servet edinmelerine alternatif bir kurum olarak değerlendirilmektedir. Sermaye sahibi olmak her toplulukta gücü elinde bulundurmak olarak değerlendirilir. Paraya duyulan gereksinim düzeyi artan kişiler üzerinde bu güç, bazen menfi kullanılabilir. Bu durum sosyal barışı tehlikeye sokmaktadır. Genel anlamda tüketim amacıyla borç alınması, bu durumu ortaya çıkarmaktadır. Söz konusu durum; bireyler arasında değil, bazen devletlerin bile birbirleriyle olan ilişkilerinde ortaya çıkmaktadır. Örnek verecek olursak; II. Dünya Savaşı'nda İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri'nden faizsiz borç talep etmiş, ancak talep kabul görmemiştir. İstisnalar neticesinde ise, borç verilmesi ancak faiz şartına bağlanmak suretiyle kabul görmüştür. İngiliz halkı üzerinde oldukça olumsuz bir etki bırakan bu olumsuz durumu, anlaşmayı yapan Lord Kiens tarafından şu sözlerle ifade etmiştir: "Bu anlaşmada Amerika'nın bize karşı tutumu ve davranışlarından duyduğum üzüntü ve büyük acıyı ebediyen unutmayacağım. Çünkü Amerika, bizlere faizsiz bir kuruş bile vermeyi kabul etmemiştir."

Katılım bankacılığı anlayışında ortaklık hâkimdir. "Sen çalış, ben yiyeyim" anlayışına yer verilmemektedir. Anlaşılacağı üzere sosyal barış açısından önem arz etmektedir. Ayrıca, yeni istihdam imkânlarının oluşmasına da yardımcı olmaktadır.

³³ Öztin Akgüç, *100 Soruda Bankacılık*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1989, s. 169-170.

Bu yönüyle de toplumda düzen sağlayıcı, faizin yıkıcı etkilerini ortadan kaldıracı bir rol üstlendiği değerlendirilmektedir.

1.6. Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi

Arap bölgesinde başlayan ve tüm coğrafyaya yayılan küresel bir anlam ifade eden faizsiz bankacılığın yarım yüzyılı bile bulmayan kısa bir geçmişi bulunmaktadır. Katılım bankalarının genel özelliklerinden farklı olarak perakendeci ve toptancı bankacılık faaliyetlerinden hangilerini gerçekleştirdiklerinin önemi büyüktür. Katılım bankacılığının ilk ortaya çıktığı zamanlarda özellikle petrol gelirlerindeki artış ve piyasada bulunan nakit fazlalığı katılım bankası için önem arz etmektedir. Katılım bankalarının en çok geliştiği dönemde faizsiz bankacılık Arap Körfezinden başlayıp Malezya ve İngiltere'ye kadar yayılmıştır.

1.6.1. Dünyada Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi

“1969 yılında İslam Konferansı'na katılan ülkeler arasında, İslam Kalkınma Bankası (1975) ve İslam Bankaları Birliği'nin kurulmasının ardından, katılım bankacılığında iki türlü hareket gelişmiştir: “³⁴

İlk olarak, İslami modeli esas alan bir yapıyla birlikte, İslami değerlere uygun, iktisadi modeller kapsamında finans ve bankacılık sektörünün tekrar oluşturulması görülmektedir.

İkinci olarak ise, dünyaya hakim durumda bulunan serbest piyasa ekonomisi kapsamında faiz barındırmayan finansal kurumların kurulup, rekabete başlaması olarak görülmektedir. (İran, Sudan ve Pakistan birinci modelin uygulayıcısı olurken, bu ülkeler dışındaki diğer üye ülkelerde ise ikinci model uygulanmıştır.)

Ancak, her iki yaklaşımda da katılım bankacılığının düşünüldüğü ve öngörüldüğü gibi hayata geçirilemediği görülmüştür. Bahsedilen iki model değerlendirildiğinde düzenin işlevlik kazanacağı toplumsal çevre ile hukuki çerçevenin kurulamamış olması değerlendirilmektedir.

³⁴ Sabahattin Zaim, *İktisadi ve Sosyal Kalkınmada Özel Finans Kurumlarının Yeri*, Kamu İşverenleri Sendikası Yayını, Ankara, 2000, 38, s. 250.

Müslüman ülkelerdeki maliye bakanlarının ortak yayınladıkları bir bildiri ile Cidde'de dünyada katılım bankacılığının modeli sayılabilecek "İslam Kalkınma Bankası" (IDB) faaliyete geçti. İslam hukuku çerçevesinde üyelerle sınırlı olarak aralarında mali yardımlaşmayı sağlamak, bunu iktisadi ve toplumsal kalkınmaya dönüştürmek öne çıkan amaçları olmuştur. Şu anda 56 üyesi, 6 milyar İslam Dinarı (ID) sermayesi olan İslami Kalkınma Bankası'nda birim değeri 10 bin ID olan 600 bin hisse bulunmaktadır. Türkiye'nin payı toplam tutarın %8,41'ini kapsamaktadır. En büyük pay sahibi %26,5 ile İslami Kalkınma Bankası'nın başkenti olarak sayılan Suudi Arabistan'a aittir.

Diğer taraftan, 1971'de Kahire'de kurulan, yerel katılım bankacılığının ilk önemli örneklerinden biri "Nasır Sosyal Bankası" olup, halen güncelliğini korumaktadır. Uluslararası ölçekli olanı ise IDB'dir. Gelişimi gözlemlendiğinde, katılım bankacılığı teknolojik anlamda geleneksel bankacılığa paralel seyir sergilemiş ve coğrafi olarak yayılma alanlarına sadık kalmıştır.

Günümüzde dünya genelinde oransal olarak daha çok Orta Doğu ve Güney Asya bölgelerindeki yaklaşık 75 ülkenin 300'den fazla faizsiz mali kurumu bulunmaktadır. İslam ülkeleri dışında faizsiz bankalara kapılarını açan ülkelere Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, Danimarka, Fransa, İsveç, İsviçre, Lüksemburg, İngiltere ve Güney Afrika Cumhuriyeti'nden söz edilebilir. Dünyanın en büyük bankalarından, kendi içlerinde faizsiz bankacılık birimleri kurmuş geleneksel - kapitalist bankaların arasında ise şu bankaları sayabilmekteyiz: Goldman Sachs, Citibank, HSBC, Union Bank of Switzerland, Commerzbank ve BNP. Bunlardan iki milyona yakın yerleşik Müslüman'ın yaşadığı İngiltere'nin mali anlamda özel bir yeri vardır.

Kral Abdülaziz Üniversitesi'nden (Cidde) Chachi (2005), İslami bankacılığın son otuz yılını değerlendirdiği bir kitap inceleme yazısında 5 kıta, 48 ülke çapında örgütlenmiş 280 İslam bankasının (ek faizsiz bankacılık yapan geleneksel bankalarla birlikte) 400 milyar \$'lık bir toplam mevduata ulaştığını belirtmektedir. Al-Jarhi'nin³⁵ vurguladığı gibi faizsiz bankalar özellikle Japonya ve Batı Avrupa'da uygulanmış ve büyük ölçekli birçok alanda hizmet verip, global bankacılık işlemlerini de yapmaktadırlar.

³⁵ M.A. Al-Jarhi, *The Case For Universal Banking As A Component Of Islamic Banking*, Islamic Economic Studies, 2005, 12-3(1-2), s: 1.

Faizsiz bankacılık işlemleri İngiltere'nin kendi bünyesinde bulunan Anglosakson kısmında da ilgi odağı olmaya başlamıştır. Burghardt ve Fub'un (2004) belirttikleri gibi, İslami mali kesim yıllık %10 - %15 oranında büyümekte ve küresel varlıkları 180 - 250 milyar \$'lık değere ulaşmış bulunmaktadır. Oysa Bashir'e³⁶ göre 1970 yılında bu sektörün pazar büyüklüğü yalnızca %2'den oluşmaktaydı. Faizsiz bankacılık sistemine dünyanın hemen hemen birçok bölgesinde rastlansa da en çok olarak görülen ve ev sahipliği yapan ülkeler, İslam ülkeleri olarak bilinir. Bu ülkelerden sistemi tamamıyla kabul eden İran ve Pakistan'dır. "İslam ülkelerindeki gelişim eğilimi bakımından faizsiz bankacılığın bankacılık sistemi içindeki payı 2005 sonu itibarıyla Bahreyn'de %8,4, Malezya'da %1,4, Mısır'da %17,0, Kuveyt'te %22,0 iken; Türkiye'de ise 2007'de %5,5 olup, 2011'de %9 oranını zorlamıştır."³⁷

1.6.2. Türkiye'deki Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi

Türkiye'de öncelikle katılım bankacılığının tarihçesini Özel Finans Kuruluşları'nın (ÖFK) ortaya çıkışı çerçevesinden değerlendirmek gerekmektedir:

Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (DESİYAB), yurt dışında çalışan yurttaşların mevduatlarını katılım bankası koşullarında verimlilik ile kârlılığını gözeterek sanayide kıymetlendirmek için 1975 yılında kurulmuştur. 1978 yılında faize dayalı çalışmak için karar almıştır. DESİYAB'ın ilk kurulum yapısı itibarıyla, Özel Finans Kuruluşları için bir model olarak kullanılmıştır.

ÖFK'nın banka sistemine girmelerinin bir dizi sosyo – politik ve iktisadi özelliklerinden bahsetmek gerekmektedir. Örnek verecek olursak:

a- İslami değerleri sebebiyle kapitalist bankalarda mevduatını değerlendirmek istemeyen kesimin kullanılmayan fonlarını ekonomiye dahil etmek.

b- Arap sermayesi olarak adlandırılan finansal yekünün ülkeye girişleri için çalışmalar yapmak.

c- Dinsel ilgi bakımından İslam dininin baskın ve etkili olması.

³⁶ A.H.M. Bashir, *Determinants of Probability in Islamic Banks: Some Evidence From The Middle East*, Islamic Economic Studies, 2003, 11(1), s: 32.

³⁷ Ufuk Uyan, *Türk Finans Sisteminin ve Reel Sektörün Hizmetinde 21 Yıl: Katılım bankaları*, Türkiye Katılım bankaları Birliği, 2006, www.tkbb.org.tr. (Erişim tarihi: 20.07.2015).

d- 24 Ocak 1980 yılında alınan liberal iktisadi kararların ve 1981 yılında çıkarılan Sermaye Piyasası Kanunu'nun yürürlüğe girmesi.

e- 1983'te İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nın (İMKB) kurulması ve 1987 tarihi itibari ile mali konularda yumuşama ve deregülasyon olarak bilinen devletin müdahalesinin kaldırılması uygulamalarına daha çok önem verilmesi.

Ülkemizde diğer mali kurumlar gibi katılım bankaları da Bankacılık Kanunu disiplini içinde hizmet üretmektedirler. Adı geçen Kanun nezdinde mevduat bankalarının tamamı eşit statüdedir. Kanun içeriğinde bahsedilen "banka" ibaresi ön adı her ne olursa olsun tamamı için (*mevduat, katılım ve kalkınma ve yatırım bankası gibi*) eş anlam ifade etmektedir. Ticaret hukuku ve şirketler hukuku açısından ele alındığında Katılım bankaları, anonim şirket kategorisinde değerlendirilmektedir. Katılım bankalarının yürütebileceği faaliyetler Bankacılık Kanununun 4.maddesinde açık olarak belirlenmiştir. Katılım Bankaları, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun (BDDK) izniyle faaliyet gösterebilmektedirler. Ayrıca Kanun nezdinde gerçek kişilere ait katılım fonları Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) tarafından tasarruf mevduatlarında olduğu gibi garanti edilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE KATILIM BANKALARININ HUKUKİ YAPILARI, FON TOPLAMA VE FON KULLANDIRMA YÖNTEMLERİ

2.1. Türkiye'deki Katılım Bankacılığının Hukuki Yapılarının İncelenmesi

Ülkemizde katılım bankacılığının hukuki yapısı; 1983 - 1999 tarih aralığı kapsamındaki dönem, 1999 – 2005 tarih aralığı kapsamındaki dönem, 4389 sayılı Bankalar Kanunu kapsayan hukuki yapı, 2005 sonrasını kapsayan hukuki yapı ve 5411 sayılı Bankacılık Kanunu kapsamında olan katılım bankalarının yapabileceği işlemler olarak sınıflandırılabilir.

2.1.1. 1983 - 1999 Yılları Arası Hukuki Yapının İncelenmesi

Özel Finans Kurumları 1983 yılından başlamak üzere 15 yıl süren ve yasal statüsünü belirleyen ilk dönemini oluşturan dönem boyunca “Bakanlar Kurulu kararı, Hazine ve Merkez Bankası'nın ilgili mevzuat ve tebliğleriyle yönetilmiştir. Bu kurumların kuruluş, faaliyete geçme, denetim ve tasfiye işlemleri 1999 yılına kadar aşağıdaki sıralanan yasa ve tebliğlerle yürütülmüştür.”³⁸

- 3182 Sayılı Bankalar Kanunu: Başlangıçta kanun olarak Bankalar Kanunu'na uymamışlardır, fakat diğer mali kuruluşlar kapsamında değerlendirilmekle birlikte 3182 Sayılı Kanun'un 96. maddesi dolayısıyla söz konusu kanun kaynak teşkil etmektedir.

- 1567 Sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma hakkındaki kanun ve bu kanuna ilişkin karar, tebliğ ve genelgeler.

- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Kanunu

- Hazine Müsteşarlığı Teşkilat Kanunu

- Türk Ticaret Kanunu

³⁸ Mustafa Tosun, *Türk Mali Sisteminde Özel Finans Kurumları Deneyimi ve ÖFK'lerin Türk Banka Sistemi İçindeki Yerleri Üzerine Türkiye'de Özel Finans Kurumları, Teori ve Uygulama*, Albarakatürk Yayınları, İstanbul, 2000, s. 178.

- 3167 Sayılı ek Kanunu
- Finansal Kiralama Kanunu
- Türk Vergi Kanunu
- Sermaye Piyasası Kanunu
- Kara Paranın Aklanmasının nlenmesine İlişkin Kanun

2.1.2. 1999 - 2005 Yılları Arası Hukuki Yapının İncelenmesi ve 4389 Sayılı

Bankalar Kanunu

İkinci dönemin yasal zemin kazanması 18.06.1999 tarihinde yeni düzenlenen 4389 Sayılı Yeni Bankalar Kanunu ile birlikte oluşmaya başlamaktadır. Kanunun etkileri klasik bankalar ile katılım bankalarının tamamında gözlemlenmektedir. Yeni Bankalar Kanunu ile 15 yıl hukuki açıdan boşlukta olan zel Finans Kurumları Kanununun 20. Maddesindeki düzenlemeler ile soru işaretlelerini zihinlerden silmiştir.³⁹

Aynı Kanun hükümleri katılım bankalarının ilgili oldukları hususları ve dışında tutulan uygulamaları açıkça ortaya koymuştur. Ayrıca söz konusu Kanunun zel Finans Kurumlarından ilk bahseden ilk kanun olması yönüyle hukuki anlamda önem arz etmektedir. Kanunun 20. Maddesinin 6. Fıkrasındaki “Mevduat toplama yetkisi bulunmayan ancak, özel cari hesaplar ve kr ve zarara katılma hakkı veren hesaplar yoluyla fon toplayan, ekonomik faaliyetleri ekipman ve emtia temini veya kiralanması veya ortak yatırımlar yoluyla finanse edilen kurumlar” tanımı yapılmakla organizasyonun faizsiz olduğu ve felsefi yaklaşımı tanımlama dışında bırakılmıştır.

Kr ve zarara katılma kapsamındaki husustan bahsedilmek suretiyle işletmelerin çalışma prensipleri anlamında atıflara rastlanmaktadır. Müşterilerin yaptıkları fon bakiyesi üzerinden, vade grubuna göre kâr/zarar elde etme hakkı tanır. Bu hesaplar üzerinden müşteriye kâr payı ödenir. Katılım hesaplarından vadesi dolmadan para çekmek mümkündür. Kalan para üzerinden kâr payı işlemeye devam

³⁹ 4491 Sayılı Kanun İle Değişiklik 4389 Sayılı Bankalar Kanunu, Madde 20, (Kabul Tarihi: 18.06.1999).

etmektedir. Bankaya sağladığı faydalar ise; banka, toplanan fonlarını Bankacılık Kanunu'nda tanımlandığı üzere kredi olarak kullanılmaktadır.

Yeni Bankalar Kanunu'nun dışında 12.05.2001 tarihli ve 4672 sayılı Bankalar Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına ilişkin Kanun, 2001/3138 Sayılı Özel Finans Kurumları Statüsü ve BDDK'nın Özel Finans Kurumları'nın Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik ile de çeşitli düzenlemeler karara bağlanmıştır. 2000 yılının Kasım ayında uygulamada olan ekonomik programdaki olumsuzluklar neticesinde bir özel bankanın etkilere direnememesi ile sonuçlanmış ve TMSF'ye devir ile sonuçlanmıştır. Bu durum İhlas Finans Kurumu A.Ş.'nin mudilerine ödemelerinde zorluklar yaşamaya başlaması ve yoğun mevduat çekilmesi ile devam etmiştir. Diğer Özel Finans Kurumlarından da mevduat çekme taleplerinin yoğunlaşmasına yol açmıştır. Faaliyet izni kaldırılan İhlas Finans Kurumu o yıllarda hesap sahiplerinin fonlarının güvence kapsamı altında olmayışı, yukarıda da belirtildiği gibi, özel finans kurumlarından yoğun bir fon çekimine neden olmuştur. Bazı katılım bankalarında bu çekiliş %50'lere kadar yükselmiştir.

O yıllarda klasik bankalarda sınırsız devlet garantisi olduğu halde, katılım bankalarında hiçbir garanti yoktu. Tamamen yanlış yönetim sonucunda bir katılım bankasının batması büyük bir güven problemi yarattı. Yaşanan krizin etkileri 2001 yılında yaşanan kriz ile birçok klasik bankanın batmasına rağmen, tek bir katılım bankasının yanlış yönetim sonucunda BDDK tarafından faaliyeti durdurulmuş ve tasfiye sürecine sokulmuştur. Yaşanan bu durumlar, katılım bankalarının yasal statülerini tekrar mercer altına alınmasını sağlamış ve BDDK, katılım bankalarını yeni baştan düzenleyerek, 20 Eylül 2001 tarih ve 24529 sayılı Resmi Gazete ile "Özel Finans Kurumlarının Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik'i yayımlamıştır. 4672 sayılı kanun ile 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun 20. Maddesinin 6. Fıkrası yeniden değiştirilmiş ve eklenen hükümlerle; katılım bankalarında, özel cari ve katılma hesaplarında toplanan fonların güvence altına alınması amacıyla, Özel Finans Birliği bünyesinde, "Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu" benzeri "Güvence Fonu" oluşturulmuştur. Söz konusu Güvence Fonu kapsamında; katılım bankalarının yurt dışı şubelerinde açılan hesaplar hariç olmak koşuluyla, yurt içinde açılan hesapların 50.000 TL'ye kadar olan kısmı güvence altına alınmıştır. 4672 sayılı yasa ile getirilen önemli değişiklikler şunlardır (Resmi gazete, 2001: 4672) ; -Özel Finans Kurumları kuruldu. -Güvence Fonu oluşturuldu. -Güvence Fonunun yönetimi birliğe bırakıldı. -Faaliyet izni kaldırılan özel finans kurumlarının tasfiyesine ilişkin özel hükümler getirildi. -Şahsi sorumluluk müessesesi

getirildi. 2001 yılında kabul edilen 4672 sayılı kanun ile getirilen yenilikler, tasarruf sahiplerinin ve fon kullanacak kişi ya da kuruluşların katılım bankalarına karşı olan güvensizliğinin önüne geçmiştir.

“4389 Sayılı Yeni Bankalar Kanunu’nda da belirtildiği üzere, normal bankalarda olduğu gibi özel finans kurumlarının katılma hesaplarını da Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), 20. maddenin 6. fıkrasında belirtildiği üzere, Kanun hükümleri çerçevesinde bu kurumlara ilişkin kâr ve zarara katılma hakkı veren hesapların özelliklerini göz önünde bulundurarak her türlü düzenleme yapmaya yetkili kılınmıştır.”⁴⁰

Özel Finans Kurumları 4389 sayılı Bankalar Kanunu ile temel kavramların tanımları normal bankalarda olduğu gibi özel finans kurumlarını da kapsam altına almıştır.⁴¹

“Bankalar Kanunu’nun tüzel kişiliğine haiz ve kamu kurumu niteliğindeki bir meslek kuruluşu olan Bankalar Birliği’ni düzenleyen 19. Maddesi, Özel Finans Kurumları’nı kapsam dışında tutmaktadır. Yeni Bankalar Kanunu’nun Özel Finans Kurumları’nı ilgilendiren hükümleri haricinde, 4672 sayılı Bankalar Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun,⁴² 2001/3138 Sayılı Özel Finans Kurumları Statüsü⁴³ ve BDDK’nın Özel Finans Kurumları’nın Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik ile de Özel Finans Kurumları’nı çeşitli yönlerden düzenleyen mevzuatlar olduğu gözlemlenmektedir.”⁴⁴

“Kasım 2000’in ikinci yarısında uygulanmakta olan ekonomik program ciddi bir yara almış ve bir özel banka TMSF’ye devredilmiştir. Bankacılık sektöründe yaşanan kriz, Özel Finans Kurumları’nı da etkilemiş olup Kasım 2000’in ikinci yarısından itibaren İhlas Finans Kurumu A.Ş. ödeme güçlüğü içerisine girmeye başladığı görülmüştür. Adı geçen kurum bir müddet sonra yoğun bir mevduat çekme talebiyle karşılaşmış, likidite darboğazına sürüklenmiştir. Bu durum “contagion” etkisi yaratarak diğer Özel Finans Kurumları’ndan da mevduat çekme taleplerinin artışına sebep olmuştur. Özel Finans Kurumları krize dayanıklı yapıları sayesinde bu süreci

⁴⁰ Ahmet Battal, *Yeni Bankalar Kanunu’na Göre Özel Finans Kurumları’nın Hukuki Temeli ve Bankacılık Sistemi İçindeki Yeri, Türkiye’de Özel Finans Kurumları-Teori ve Uygulama*, AlbarakaTürk Yayınları, 2000, s. 200-201.

⁴¹ Battal, a.g.e., s. 201

⁴² 12.05.2001 Tarihli ve 4672 Sayılı Bankalar Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun, Resmi Gazete, 29 Mayıs 2001, sayı: 24416

⁴³ 2001/3138 sayılı Özel Finans Kurumları Birliği Statüsü, Resmi Gazete, 26 Ekim 2001, Sayı: 24565

⁴⁴ Selvi Suiçmez, *Özel Finans Kurumları ve Türkiye Uygulaması*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2002, s. 53-57, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

atlatmaları beklenmekteydi. Ancak, 9 Şubat 2001 tarihinde İhlas Finans Kurumu'nun faaliyet izninin BDDK tarafından kaldırılması ve bu kurumlarda toplanan fonların güvence kapsamında olmayışı sebebiyle mevduat çekme talepleri zirve yapmış ve kısa bir sürede Özel Finans Kurumları'nın toplamış oldukları fonlar %50 oranında azalış göstermiştir. Özel Finans Kurumları, mevduatlarının %50'ye yakın bir kısmını ödeme kabiliyetini gösterebilmekteyken; kriz içinde kriz yaşamış, hem bankacılık sektöründe 20'ye yakın bankanın fon kapsamına alınmasına yol açan genel ekonomik - mali krizi hem de İhlas Finans Kurumu'nun faaliyet izninin kaldırılarak tasfiye sürecine sokulması sonucu kendilerine özgü (spesifik kriz) krizi yaşamışlardır. Ek olarak, Şubat 2001 sonlarına doğru ekonomik programdan vazgeçilmesi ve ardından yaşanan büyük devalüasyon, gerek mali gerekse reel sektördeki mevcut krizi daha da içinden çıkılmaz hale getirmiştir.⁴⁵

Her olumsuzluğa rağmen söz konusu işletmeler sorumluluk alarak fonlarının %50 sini geri ödeme hususunda başarıya ulaşmışlardır. Klasik (faizli) bankalarda olduğu gibi tasarruf sahiplerinin bu davranışı fonların güvenceye kavuşturulmasının önemini vurgulamıştır. Bu doğrultuda, 4389 sayılı Bankalar Kanunu'na 12.05.2001 tarihli ve 4672 sayılı değişiklik ile yeni hükümler eklenmiştir. Özel Finans Kurumları Birliği bünyesinde, Güvence Fonu oluşturulmuştur. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu hükümleri gereğince, bir kişiye 50 bin TL'ye kadar olan tutara TMSF güvencesi tesis edilmiş ve TMSF bünyesinde güvenceye tabi olmaya devam etmektedir.⁴⁶ 2013 yılında devlet tarafından belirlenen güvence bedeli 100.000,00-TL'ye çıkarılmıştır. 5411 sayılı Bankacılık Yasası ile beraber Türkiye Katılım Bankaları Birliği oluşturulmuştur. Yasa ile kurulması sağlanan TKBB'nin görev tanımları şu şekilde özetlenebilmektedir.⁴⁷

- Mevzuatı izlemek, bankacılık ve katılım bankacılığı kapsamında düzenlenen mevzuat içerikli bilgi ve belgeyi katılım bankalarına iletmek,

- Meslek ilkeleri kapsamında birlik üyelerinin disiplin içinde ahenkle ve ekonomik değerler gözetilerek çalışmalarını sağlamak,

- Kurumların görüşleri doğrultusunda meslek ilkeleri ve standartlarını belirlemek,

⁴⁵ Hakan Berooğlu, Nakit Yönetimi, Özel Finans Kurumları Açısından Teorik ve Uygulamalı Bir Yaklaşım, Doktora Tezi, İstanbul, 2002, s. 45.

⁴⁶ <http://www.tkbb.org.tr/KFSigortalanmasi.asp> (Erişim Tarihi: 15.08.2015).

⁴⁷ <http://www.tkbb.org.tr/OFKGenel.asp> (Erişim Tarihi: 15.08.2015).

- Mevzuat çerçevesinde kurumca alınması ön görülen tedbirlerin uygulanmasını denetlemek,
- Haksız rekabete sebep olacak hallerin önüne geçmek,
- Kurumların aralarındaki ilişkileri kurumsal dayanışma ön planda olarak sağlamak,
- Ortak projelere yönelik işbirliğini tesis etmek,
- Üyelerin yurt içinde ve yurt dışında temsil, tanıtım ve kamu oyunu aydınlatma faaliyetleri doğrultusunda çalışmalar yapmak ve disiplin altına almak,
- Faaliyet alanlarında konferans, seminer, sempozyum ve eğitim programları düzenlemek,
- Müşteri hakları ile ilgili mevzuatlarda ön görülen sözleşmelerin uygulanacağı işlemleri, olumlu görüş sunmak suretiyle belirlemek,
- Müşterileri ile oluşan anlaşmazlıkların çözümü noktasında esasları birlikçe oluşturulan hakem heyeti kurmak,
- Konusu kapsamında kurum ve kuruluşlar ile istişare oluşturmak,
- Yurt içi ve yurt dışında sektöre yönelik bilgileri üyelerine ve ilgililere duyurmak,
- Ulusal nitelikli bankacılık faaliyetleri alanında çalışmalarını ve önerilerini ilgili resmi kurulara öneri niteliğinde bildirmek,
- Sektöre ait uygun sayısal bilgileri derleme ve bu bilgileri kamuoyu ile paylaşmak,
- Mevzuat hükümlerine uymak şartı ile, müşterilerine uygulanacak ve bankaların edinimlerini düzenleyecek önerilerini karara bağlamak suretiyle tavsiyede bulunmak,

- Üyelerine menfaatleri kapsamında, yönetim kurulu kararı alınmasının ardından hukuki boyutta destek sağlamak vekalet müessesini işler halde bulundurmak,

- Üyelerden gelen talepler doğrultusunda ve yönetim kurulu kararı çerçevesinde gereken tedbirleri sağlamak,

- Birliğin almış olduğu kararların ve tedbirlerin uygulamada takibini yapmak, bunlara zamanında ve doğru şekilde uymayan üyeler için yapılması gereken yaptırımları hayata geçirmek,

- Mevzuatın kendisine yüklediği sorumluluklar ile diğer görevleri birlikte yerine getirmek.

2.1.3. 2005 Sonrası Yılların Hukuki Yapının İncelenmesi ve 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu

5411 sayılı Kanun 19.10.2005 yılında yürürlüğe girmiştir. 25983 mükerrer sayılı 1 Kasım 2005 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Yayınlanan bu kanunun görevleri;

- Tasarruf sahiplerinin reel ekonomik gelişmelere direnci doğrultusunda hak ve menfaatlerini korumak,

- Finansal piyasalarda tasarruf sahiplerinin karşılaşabilecekleri olası durumlarda ve sürekli olarak güven ve istikrarı sağlamak,

- Kredi sisteminin ön görülen ve amacı doğrultusunda kontrollü bir şekilde etkin bir şekilde çalışmasını sağlamak olarak nitelendirilebilir.

Kurulun Türkiye'deki kapsamını mevduat, katılım, kalkınma ve yatırım bankaları oluşturmaktadır. Ancak, bu kapsam bununla sınırlı olmayıp Türkiye Bankalar Birliği, finansal holding şirketleri, Türkiye Katılım Bankaları Birliği gibi organizasyonlar da kapsam alanına girmektedir. Her ne kadar denetleyici ve düzenleyici faaliyet gösterse de BDDK, TMSF ve yurtdışında kurulu bu nitelikteki

kuruluşlar ile birlikte ayırım gözetilmeksizin Türkiye'deki tüm şubeleri kanunun lafısıyla bu kapsamı oluşturmaktadır.⁴⁸

2.1.4. Katılım Bankalarının Yaptıkları İşlemler

- Katılım fonu kabulü işlemi ile birlikte nakdi ve nakdi olmayan her türlü kredi tahsis etmek.

- Nakdi ve kaydi ödeme işlemlerini tesis edebilmek ile birlikte fon transferi sağlamak. Her türlü mevzuat ve yasal sınırlılıklar gözetilerek ödemelerin ve tahsilatların yapılmasını sağlamak.

- Çek, senet ve diğer kambiyo senetlerinin satın alınması işlemlerini yapmak.

- Kıymetleri evrak ve benzeri değerlerin koruma hizmetini sağlamak.

- Kredi kartı ve banka kartı ile birlikte kıymetli evrak niteliğinde sayılan seyahat çekleri gibi ödeme aracı niteliği bulunan evrakların ihracı ve bunlarla ilgili iş ve işlemler.

- Para piyasası araçlarının yasal mevzuat sınırlılıkları çerçevesinde alım ve satımı; kambiyo işlemleri (efektif dahil); kıymetli maden ve taşlar hususunda kısıtlamaya ve nitelik ayırımına gidilmeksizin alım-satım veya bunların emanete alınması işlemleri.

- Karmaşık veya basit yapıdaki, birden fazla türev içerse dahi finansal araçların alınması, satılması ve aracılık işlemlerinin yapılması.

- Sermaye piyasası araçlarının ekonomik ve finansal mevzuat göstergeleri açısından gözetilerek alım ve satımı ile geri alım veya tekrar satım taahhüdü işlemleri.

- Sermaye piyasası araçlarının ekonomik ve finansal göstergeler dahilinde halka arz veya ihraç yoluyla yasal sorumluluklar dahilinde satışına aracılık işlemleri.

⁴⁸ 5411 sayılı Bankacılık Kanunu, 3. madde

- Daha önce ihraç edilmiş olan ve ekonomik ve finansal göstergeler çerçevesinde anlamı olan sermaye piyasası araçlarının alım satım işlemlerinin aracılık maksadıyla yürütülmesini sağlamak.

- Faktoring ve forfaiting işlemleri.

- Başkaları lehine yapılan aracılık ve kefalet müessesesi kapsamında mevduat sahiplerinin garanti, teminat ve diğer sorumluluklarının üstlenilmesi işlemleri gibi garanti işlemleri.

- Yatırım yapmak isteyen müşterilerin istekleri üzerine danışmanlık işlemleri ile yine mevduat sahiplerinin finans yönetimine katkı olan portföy işletmeciliği ve yönetimi.

- Yetkili kurum ve kuruluşları, kendi nezdinde oluşturduğu bir sözleşme ile alım ve satım faaliyetlerine yönelik piyasa yapma işlemleri.

- Bankalar arası piyasada kurumsal fonksiyonları kanalıyla mevzuat dahilinde para alım satımında aracılıkta bulunmak.

- Finansal anlamda mevduat sahiplerinin finansal organizasyonlarında kiralama işlemleri.

- Sigorta acenteliği hizmeti yürütmek ve aracılık hizmeti olarak bireysel emeklilik işleri yürütmek.

- Kurulca yasal zeminde karara bağlanan sınırlılıkları belli olan diğer faaliyetler.

Katılım bankaları mevduat toplama dışında yukarıda da açıkça sıralandığı üzere mevduat bankalarının birçok fonksiyonunu yerine getirebilmektedir. Ayrıca finansal kiralama faaliyetlerinde de bulunabildikleri anlaşılmaktadır. Piyasa koşullarında oluşabilecek ön görülmeyen finansal değişiklikler ya da ek olarak yapılacak her bir işlem ile ilgili BDDK'dan izin alınması gerektiği ve bu bağlamda finansal ve organizasyonel açıdan hareket kabiliyeti olduğu açıkça belirtilmiştir.

2.2. Katılım Bankalarının Fon Topladıkları Yöntemler

Fon toplama yönünden kâr payı getirisi sağlamak kaydı unutulmamak üzere katılım bankaları; özel cari hesaplar, katılma hesapları ve diğer fon kaynaklarından faydalanmaktadır.

2.2.1. Katılma Hesapları

Katılma hesapları; vade süresi yıla sınırlı olmayan bu hesaplarda biriken fonlar, katılım bankası tarafından işletilmektedir. Katılım bankası tarafından işletilen bu fonlardan ortaya çıkacak kâr ya da zarara katılmasını, belirlenen vade karşılığında hesap sahibine net bir getiri ödenmemesini hatta anaparanın bile aynı tutarda ödenmesini taahhüt etmeyen hesaplar olarak ifade edilir. Neticede kâr elde edilmesi halinde fonun genelde %80'i tasarruf sahiplerine dağıtılmaktadır.

2.2.2. Özel Cari Hesaplar

Özel cari hesaplar; Türk Lirası ve döviz cinsinden açılabilen, belirli vadeye bağlı olmayan, bir kâr payı getirisi planlanmayan ve doğası gereği bu anlamda kâr payı sağlamayan hesap türüdür. Katılım bankaları cari hesapta bulunan mevduatı müşterilerin kendilerine vermiş oldukları bir borç gibi görmektedir. Bunun karşılığında ise müşterilere herhangi bir fayda söz konusu değildir. Banka müşterilerinden herhangi bir izne gerek olmaksızın hesapta bulunan paraları kullanabilmektedir. Fakat müşterisine anaparayı geri ödemekle yükümlüdür. Banka parayı kullandığı esnada herhangi bir zarar olsa bile müşteriler bu durumdan etkilenmez. Cari hesabı olan müşteriler çeşitli bankacılık hizmetlerinden yararlanabildiği gibi, banka vermiş olduğu bu hizmetlerden dolayı isterse ücret alma hakkına sahiptir.

2.2.3. Diğer Fon Sağlayan Etmenler

Katılım bankalarının cari hesaplar ve katılma hesapların dışında öz kaynakları, fon kaynağını oluşturmaktadır. Çeşitli projelerin öz kaynaklarından fon finansmanı sağlanmaktadır. Fon kaynaklarından diğeri ise yurtdışı murabahalardan oluşan uluslararası faaliyet yürütebilme zemininde sendikasyon kredileridir. Bilanço gözden geçirildiğinde fon kaynağına dönüşebilen pasif kalemler görülmektedir. 1985 yılında faaliyete başlayan katılım bankaları (eski adıyla Özel Finans Kurumları);

Hazine Müsteşarlığı, Merkez Bankası ve Bankalar Devlet Denetleme Kurulu'nun yayınladığı bilgiler incelendiğinde zamanla ekonomiye olan katkılarıyla birlikte bankacılık sektöründe paylarını arttırmışlardır

2.3. Faizsiz Bankalarda Fon Kullanım Metotları

Katılım bankalarında fon kullanım metotları; nakit fon kullanım ve gayri nakdi fon kullanım metotları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bunlar aşağıda açıklanmıştır.

2.3.1. Nakit Fon Kullanım Metotları

Katılım bankacılığında nakit fon kullandırma yöntemleri; mudaraba, müşareke, murabaha, kurumsal finansman desteği, bireysel finansman desteği, icara, selem ve istisna, karz-ı hasen ile sukuk olarak sıralanmış ve açıklanmıştır.

2.3.1.1. Murabaha

Muamele-i şer'iyye olarak da bilinen murabaha işlemi; bir malın maliyetinin üzerine kâr eklenmek suretiyle müşteriye bahsedilen malı tesis etmek ve uzun vadede kar ilavesiyle aynı malı müşteriye kazandırmak olarak nitelendirilebilir.⁴⁹ Her ne kadar İslami açıdan tartışmalı olsa da bu yöntem sektörün Türkiye ve dünyada %90'ını aşan bir kısmına karşılık gelmektedir.⁵⁰ Türkiye'deki uygulamasına bakıldığında kurumsal firmalarda "Üretim Desteği", bireysel firmalarda ise "Bireysel Finansman Desteği" diye adlandırılmaktadır.⁵¹

Osmanlılarda murabaha zamanın değerleri ve toplumun öngörüsü kapsamında göstermelik satış işlemi olarak kullanıldığından hileli yol olarak değerlendirilmiştir. Faizcilik ve tefecilik anlamında da kullanılan murabaha kelimesi Osmanlı döneminde toplum tarafından sevilmemiştir.⁵² Bazı âlimler ise murabaha kelimesini iyne satış yani bir faiz hilesi olarak adlandırmıştır.⁵³

⁴⁹ Bulut ve Er, *a.g.e.*, s. 21.

⁵⁰ Durmuş, *a.g.e.*, s. 99.

⁵¹ Abdullah Durmuş, *İslam Hukuku Açısından Günümüz Kredi ve Finansman Yöntemleri*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2011, s. 97-99.

⁵² Bayındır, *a.g.e.*, s. 30.

⁵³ İshak Emin, *İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık*, Erkam Matbaası, İstanbul, 2012, s. 69.

Beşir Gözübenli'ye göre günümüzde katılım bankalarının uygulamış olduğu murabahanın geleneksel anlamdaki murabaha ile hiçbir alakası bulunmamaktadır. Gözübenli, "modern anlamda murabahayı hile-i şer'iyye çeşitlerinin genel ismi olarak görmektedir."⁵⁴

Katılım bankaları ile konvansiyonel bankaların aralarındaki farklardan biri de malın kimden alındığı ve ilgili paranın kime verildiğidir. Tüm bunlara rağmen murabaha işlemi dünyada bulunan katılım bankalarının çok önemli bir kısmını yani %54,42 yüzdelerlik dilimini kapsamaktadır.⁵⁵

2.3.1.2. Mudaraba

Mudaraba, bir emek - sermaye ortaklığıdır. Mudarabada kâr, ortakların iki tarafı olarak aralarında yapacakları akid ile pay edilirken, söz konusu finansal sonucunda meydana gelebilecek zararda sermaye sahibi, bir başka deyişle katılım bankaları sorumludur. Her ne kadar sermaye sahibi zarara uğrasa da iş gücü kaybının önem arz ettiği bir gerçektir.⁵⁶ Yatırımcının iş hususunda faaliyete katılımı söz konusu değildir. İşin finansal boyutu dışında tüm yetki ve sorumluluk emek sahibinindir. Mudaraba yönteminde tüm sözleşme kazanımları iş gücünü ortaya koyan tarafın kullanımında ve varlığı olarak değerlendirilmektedir. Mudarib olan taraf, yalnızca aktif değerlerin kârlı bir durumda satılması halinde elde edilen kârın paylaşılmasına iştirak etmektedir. Kârın meydana gelmemesi durumlarında aktif değerleri tutarı artsa dahi bu artış mudaribe herhangi bir kâr getirisi oluşturmamaktadır.⁵⁷

Mudaraba yönteminde her ne kadar sermaye bankanın olmasa da kuruluş müsaade etmedikçe mudarib sermaye üzerinde aktarma, ödünç vere, borçlanma ve bağışlama işlemi tesis edemez.⁵⁸ İslam ekonomisi gerek yapısal gerek ise sosyal sorumluluk anlamında bir öz kaynak ekonomisidir. Katılım bankaları girişimcilere öz kaynak sağlamak suretiyle toplumun ve bireyin refahına katkı sağlamak inancıyla ortaklık kurma yöntemleri olan, tamamen yürütülen faaliyetin başarılı sonuçlanması

⁵⁴ Beşir Gözübenli, *Faizsiz Finansman Teknikleri Hakkında Bazı Mülahazalar*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2011, s. 191.

⁵⁵ Ali Polat, *Katılım Bankacılığı: Dünya Uygulamalarına İlişkin Sorunlar-Fırsatlar; Türkiye İçin Projeksiyonlar*, TKBB Yayınları, İstanbul, 2012, s.84-95.

⁵⁶ Hamdi Döndüren, *Faiz Yasağı ve Finansman Sağlama Yöntemleri*, Ensar Neşriyat, 2011, İstanbul, s. 247.

⁵⁷ Halil İbrahim Bulut ve Bünyamin Er, *Katılım Finansmanı Katılım Bankacılığı ve Girişim Sermayesi*, TKBB Yayınları, İstanbul, 2012, s.15.

⁵⁸ Ahmet Tabakoğlu, *Para ve Finansman*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2011, s. 142-164.

temeli taşıyan müşareke ve mudarabayı teşvik etmelidir. Fon kullanıcılarının işlerinde yetersiz olmaları fonun kaybedilmesi sonucunu ortaya çıkarabilmektedir. Netice itibarıyla meydana gelen zararlar genel anlamda katılım bankalarınınca finanse edilmektedir. Bu itibarla, bu yöntemler fazla tercih edilmemektedir.

Müslüman ekonomistler, ticari bankaların kâr - zarar paylaşımı temelinde organize edilmesi gerektiğini ve bunun da mudaraba ve müşareke şeklinde olması gerektiğini ifade etmişleridir.

2.3.1.3. İcara

Müşterinin ihtiyaç duyduğu menkul veya gayrimenkul banka tarafından satın alınarak müşteriye kiralanmaktadır. Kiralama işlemi çoğunlukla orta ve uzun vadeli bir finansman işlemidir. Özellikle sanayici küçük ve orta ölçekli işletmelerin makine, tezgah ve ekipman gibi, murabaha işlemine göre daha yüksek meblağlı ihtiyaçların karşılanması için kullanılmaktadır. Sözleşmede eğer aksine bir hüküm belirtilmemişse, müşteri kira süresinin bitiminde malın sahibi olmaktadır.⁵⁹

Leasing işleminin iki şekilde yapıldığı bilinmektedir. Birincisi, faaliyet kiralamasıdır. Faaliyet kiralaması yönteminde yatırıma konu olan varlıkların belirli bir süre için yalnızca kullanım hakkını sağlamak için kiralanmasından bahsedilmektedir. İkinci yöntem olarak bilinen finansal kiralama işlemi ise kiralaayan tarafın, kiracı olan tarafın isteği ve tercihi üzerine, üçüncü bir şahıstan satın almış olduğu ya da farklı şekillerle elde etmiş olduğu bir malın kullanım hakkını, her çeşit yararı sağlamak için ve belirlenen süre zarfında iptal edilmemek şartı ile belli bir kira bedeli karşılığında, kiracı olan tarafa bırakmasını belirten bir anlaşmadır. Fıkhi açıdan tartışmalara konu olan leasing işlemi İslam hukukçuları tarafından farklı değerlendirilmiştir. Bazı İslam hukukçuları leasing işleminin "bir akitte iki akit", "şartlı satım" gibi kurallar kapsamında değerlendirilmesini iddia ederek işlemin caiz olmayacağını ortaya koymuşlardır.⁶⁰ Fakat Konya'da 1996 yılında yapılan "İslam Ticaret Hukuku'nun Günümüzdeki Meseleleri" adlı uluslararası kongrede, leasing işlemi ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmiş ve leasing işleminin caiz olduğu hususunda görüş birliği sağlanmıştır. 2007 yılında Abdülaziz Bayındır ise bu işlem için: "Vadeli satıştan

⁵⁹ Osman Nihat Yılmaz, *Faizsiz Bankacılık İlkeleri ve Katılım Bankacılığı*, TKBB, İstanbul, 2010, s. 58-60.

⁶⁰ Hamza Aktan, "Ticaret Hukukunun Yeni Bazı Problemleri Üzerine İslam Hukuku açısından Bir Değerlendirme", *1.Uluslararası İslam Ticaret Hukukunun Günümüzdeki Meseleleri Kongresi*, Konya, 1996, s. 50.

başka bir şey değildir. Bu sebeple ilişkiler vadeli satışa göre düzenlenmelidir." şeklinde görüşünü beyan etmiştir.⁶¹ Benzer bir görüş de 2011 yılında Orhan Çeker şu şekilde izah etmiştir: "Leasingin caiz olmayacak bir tarafı yoktur. Leasing doğrudan doğruya taksitli satış olduğundan caizdir."⁶² Leasing işlemi, katılım bankalarının dışında konvansiyonel bankaların da çoğunlukla uyguladıkları bir fon kullandırma yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.3.1.4. Bireysel Finansman Desteği

Bireysel Finansman Desteği; bireysel ihtiyaçlar kapsamında, gerçek kişi alıcıların doğrudan satıcılardan aldıkları mal veya hizmet bedelinin, katılım bankası tarafından satıcıya ödenmesi koşuluyla alıcının borçlandırılması durumudur. Bu yöntemle kullanılacak fonlarla ilgili alım satıma ilişkin belgenin bir suretinin muhafazası zorunludur.

2.3.1.5. Kurumsal Finansman Desteği

Kurumsal finansman desteği; fonu kullanacak işletme ile katılım bankası arasında yapılacak sözleşme doğrultusunda, işletmenin ihtiyaç duyduğu finansal değerlerin satıcıya tesis edilmesi şartıyla işletmenin sözleşme oranında borçlandırılması işlemidir. Kurumsal finansman desteği kullandırımına ait tüm evraklar kullandıranda bulundurulmak zorundadır.

2.3.1.6. Müşareke

Müşareke İslam hukukunda şirket – i inan olarak anılmaktadır. Kelime anlamı iştirak etmek olan müşareke, işletmenin sermayesine sermaye ilave etmek suretiyle bir nevi ortak gibi katılma yani o şirketin hak sahibi olma anlamı taşımaktadır.⁶³ Yani taraflar hem emek hem sermayeleri ile ortak olurlar. Müşarekede taraflar bir miktar sermayeyi belli bir iş için koyarlar. Faaliyetten kâr elde edilmesi halinde yapılması gerekenler sözleşmede belirtildiği üzere yapılır. Kâr oranlarını belirlenmesinde taraf olanların rızası esas alınır. Tarafların koydukları sermayeler eşit olsa bile aldıkları kâr payı oranları farklı olabilir. Sözleşme dışında oran dağılımını bozan girişimler

⁶¹ Bayındır, a.g.e., s.266.

⁶² Orhan Çeker, *Kredi Kaynaklarıyla İlgili Mülâhazalarım*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2011, s. 259.

⁶³ Bulut ve Er, a.g.e., s. 16.

müşarekeyi geçersiz hatta müşarekeyi yok hükmüne kılacaktır.⁶⁴ Müşareke emeğin sermaye oranında harmanlandığı, elde edilmemesi ya da zarar edilmesi durumunda zararın sermaye oranında karşılanması kapsamında tam bir ortaklıktır.⁶⁵

Müşareke işleminin uygulanması şu şekildedir: Katılım bankası ortak olduğu müşterisinin istemiş olduğu sermaye tutarının bir kısmının sağlanması yükümlülüğünü üzerine alır. Müşteri de kendi imkanları dahilinde ve yapılacak olan işin özelliklerine uygun olan geri kalan sermayeyi temin eder. Müşteri almış olduğu mali yardımın tüm denetim ve idaresini kendi üzerine alarak kârdan daha fazla pay alma hakkına sahip olur. İşlem sonunda gelen kâr tutarı sözleşmede belirtilen oranlarda taraflar arasında paylaşılır.

2.3.1.7. Sukuk

“Sukuk; Arapça "Sak" kökünden gelmektedir. Sak, kelime anlamı olarak sertifika veya vesika anlamlarını içinde barındırır. Sukuk ise Sak'ın cemisi (çoğulu) olduğundan Saklar, Sertifikalar anlamına gelir. Arap piyasalarında bono ve tahviller için senet kelimesi kullanılırken İslami finansman bonoları olan Saklar için ise Sukuk denilmektedir.”⁶⁶ Sukuk, bir menkul kıymetleştirme işlemi diye de adlandırılmaktadır. Sukuk faiz ödemesinin yasaklandığı İslam hukuku ilkelerine uygun menkul kıymetlerdir. Sukuk varlık kiralama şirketleri tarafından ihraç edilir. Varlık kiralama şirketleri yalnızca bu işlem için kurulan özel niteliklere sahip anonim şirketlerdir. Fakat katılım bankalarının uygulamış olduğu faizsiz menkul kıymetleştirme olarak bilinen sukuk işlemi ile konvansiyonel bankaların uygulamış olduğu sistemdeki menkul kıymetleştirme arasında temelde aşağıda belirtilen farklar bulunmaktadır:⁶⁷

- Konvansiyonel organizasyonlarda menkul kıymetleştirme kapsamındaki değer "alacak" veya "faiz" olarak nitelendirilirken, sukuk sisteminde bulunan bir değer, menfaat ya da ortaklık hissesi olmaktadır.

- Konvansiyonel organizasyonlarda uygulama aşamasında sukuk ihraç eden taraf açısından alacağın tahsili bakımından herhangi bir risk bulunmazken, faizsiz sistemde ortaklık ya da ticaret riski bulunduğu görülmektedir.

⁶⁴ Abdülaziz Bayındır, **Ticaret ve Faiz**, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul, 2007, s. 29.

⁶⁵ Bulut ve Er, *a.g.e.*, s. 20.

⁶⁶ http://www.asyayatirim.com.tr/AsyaYatirim_31_3_sukuk (Erişim Tarihi:07.06.2016)

⁶⁷ Durmuş, *a.g.e.*, s. 100-101.

- Konvansiyonel organizasyonlarda tüm menkul kıymetleştirme işlemlerinin ikinci el tedavülü mevcut olmakla birlikte; murabaha, selem ve istisnaya dayalı sukuk işlemleri için ikinci el durumu bulunmamaktadır.

Dünyada ilk olarak sukuk 2002 yılında Malezya tarafından çıkarılmıştır. Türkiye'de ise ilk olarak Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. tarafından 2010 yılında yaklaşık olarak 100 milyon dolarlık ve 3 yıl vadeli sukuk işlemi yapılmıştır. Yapılan bu işlemler sonucunda çıkarılan sukuklar Londra borsasında işlem görmeye başlamıştır. 2011 yılında dünya üzerinde yapılan toplam sukuk ihracı yaklaşık olarak 150 milyar dolar seviyelerine çıkmıştır.⁶⁸

Sukuk'un faydalarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Sukuk, faizsiz sermaye piyasasının ürünü olup, orta veya uzun vadede sabit ya da değişken bir kazanç sağlamaktadır.
- Uluslararası derecelendirme kuruluşlarının yapmış oldukları incelemeler ve değerlendirmeler, yatırımcılar için risk ve kazanç analizlerinin yapılmasına öncülük etmektedir.
- Yatırım süresi boyunca kolay ve etkin bir şekilde ödemenin yapılması sebebiyle düzenli bir gelir sağlamaktadır.
- Nakite çevrilmesi kolay olan ve ikincil piyasalarda işlem gören bir menkul kıymettir.

Kira sertifikaları yani sukuk, yatırımcılar açısından bakıldığında sabit bir kira gelirine dayanmaktadır. Ayrıca yatırımcıyı koruyan bir gelir imkânı da sunmaktadır. Yatırımcıların bu sertifikalardan elde etmiş oldukları kazançlarına gelir vergisi stopajı uygulanır ve verginin oranı %10'dur.

Sukuk ve klasik bonolar arasındaki en önemli fark; bonoda faiz geliri mevcut iken sukukta faiz geliri bulunmayıp, yapılan işlemlerden elde edilen kâr ya da kira getirisi bulunmaktadır. Bir diğer fark ise, bono sadece ihraç eden tarafın finansal borcunu göstermekte iken, sukukta yatırımcı asli bir varlıkta direkt olarak mülkiyet haklarına sahiptir. Sukuk ihraç eden şirket yalnızca İslami hükümlere uygun olarak ticari faaliyetlerini yürütmek zorundadır. Bono ihraç eden firmalarda böyle bir kısıtlama bulunmamaktadır.

⁶⁸ Ufuk Uyan, *Katılım Bankacılığı'nda Yeni Ürünler ve Uygulama Alanları*, İKDER, İstanbul, 2011, s. 81-83.

2.3.1.8. Selem ve İstisna

Selem, veresiyeli malı peşin satın almaktır. Genelde tarımsal ürünlerin finansmanında kullanılan bu yöntemde, ticarete konu olan mal taksit taksit alınırken, malın fiyatı satıcıya peşin ödenmektedir. Selem uygulamasında tartışılan asıl konu, alım işlemi yapılmayan malın satılıp satılamayacağıdır. Satıcı olan taraf hali hazırda elinde bulunmayan bir malın satışını yaparak mal bedelini peşin almaktadır. Hadis kaynaklarında, satıcının yanında olmayan malların veya mevcut durumda olmayan şeylerin satışını yasaklayan hadislerin olması ilk başta selem işlemi ile yapılan satışların hadislerle uyuşmadığı fikrini doğurmaktadır. Fakat Beşir Gözübenli'nin yaptığı açıklamalara göre mevcut durumda bir zıtlık bulunmamaktadır. Gözübenli'ye göre zıtlık durumunun asıl nedeni, selem ile yapılan satış sözleşmelerinin normal bir satış sözleşmesi gibi değerlendirilmesidir. "Selemde maksat normal satışıdaki gibi mal satmak değil, sıcak para elde etmektir. Ancak, tamamen faizsiz bir finansman yöntemi olan selem fukaha tarafından satım akdi kapsamına alınınca, bu işlemin faize alternatif olan yüzü adeta perdelenmiştir."⁶⁹ Orhan Çeker, Hanefi imamlarına ve İbn-i Teymiye'ye dayanarak selem sözleşmesi ile yapılan satışlarda alıcıya teslim edilmesi garanti edilen malların hükmen mevcut sayılması gerektiğini belirtmiştir. Görüşe göre gayr-i menkul mallar daha ele geçmeden başkasına satılabilmektedir. Bunun sebebi de bu malların ilke olarak "helak olmaktan beri" oluşlarıdır. Selemde de bu anlayışla mevcut bir malın satışı olduğu ifade edilmektedir. Çeker'e göre; eğer selem satışta malı teslim etmekle sorumlu olan taraf malın teslimini gerçekleştirmediğinden dolayı borcunu başka bir mala çevirirse selem gerçekleşmez. Çünkü, fıkha göre bir mal sahiplenilmeden başka bir malla takası caiz değildir.⁷⁰ İslami bankalar iki farklı selem sözleşmesi ile birinde mal satın alan konumundayken, diğer selem sözleşmesinde komisyon koyarak malı tekrar müşterisine satabilmektedir. Ayrıca, banka isterse malı selem sözleşmesi ile alıp, başka bir yöntemle (murabaha gibi) taksitli olarak satabilmektedir.⁷¹

İstisna işlemleri daha çok inşaat sektöründe yapılacak projelerde taraflar arasında gerçekleştirilen iş akdi sözleşmeleridir. İstisna işleminde taraflardan biri yapılacak proje için gerekli malzemeleri temin ederken, diğer taraf da alınan malzemelerle üretimi gerçekleştirmektedir. Son dönemlerde katılım bankaları

⁶⁹ Gözübenli, a.g.e., s. 191.

⁷⁰ Çeker, a.g.e., s. 260.

⁷¹ Gökben Altaş, "İslami Finans Sistemi", *Sermaye Piyasasında Gündem Dergisi*, 2008, 69, s. 21.

özellikle büyük ölçekli altyapı projelerinin finansını sağlayabilmek için bu yöntemle başvurumaktadırlar. Katılım bankaları selem sözleşmelerinde olduğu gibi, yapılacak olan projelerde iki farklı istisna sözleşmesi ile sözleşme taraflarını birleştirebilmektedir. Sözleşmenin ilkinde katılım bankası, ürünleri satın alacak olan tarafla ödeme şartlarının belirlendiği bir anlaşma yapmaktadır. İkinci sözleşmede ise katılım bankası, ürünleri tedarik eden tarafla sözleşme yapmaktadır. Katılım bankası çoğunlukla ürünlerin bedelini peşin ödemektedir. Daha sonra üzerine belirli bir oranda kâr payı ekleyerek taksitli olarak ürünü alan tarafa satmaktadır. Bu işlemlerde yapılan istisna sözleşmelerinin kesinlikle birbirlerinden bağımsız olması gerekmektedir. Ayrıca katılım bankası, üretici sıfatıyla yapmış olduğu istisna sözleşmelerinde mülk sahibi sıfatının getirdiği sorumlulukla ürettiği malı, müşteriye teslim etmeden önce bakım, onarım, sigorta gibi çeşitli masrafları mutlaka üstlenmeli ve bu masrafları kesinlikle ikinci sözleşme ile müşteriye yüklememelidir.⁷²

2.3.1.9. Karz-ı Hasen

Müşterilerine, öğrencilere ya da belli projeleri olan kişilere bankanın anaparanın geri ödenmesi haricinde başka herhangi bir şeyin istenmediği, genel olarak yardım amacı güden kredi olarak nitelendirilen karz – ı hasen sosyal kredi olarak da adlandırılmaktadır. Karz-ı hasen kredisinin verilebilmesi için ilk öncelik şart, kredi verilecek kişinin gerçekten ihtiyaç sahibi olup olmadığının değerlendirilmesidir. Kredinin geri ödenmesi için ise kredi verilen kişiden kefil ya da maddi teminat alınmakta olup, kredinin bir ya da daha fazla taksit ile geri ödeme yapılması istenmektedir.⁷³ Katılım bankası bu işlem sonucunda herhangi bir getiri elde edememektedir. Bu tür krediler genellikle hastalık, evlenme, olağandışı hallerde verilmektedir. Eğer krediyi alan taraf geçerli sebeplerden dolayı borcunu ödeyemeyecek duruma gelirse, ilgili tutar katılım bankasının ayırmış olduğu sosyal fonundan karşılanır.

2.3.2. Gayri Nakdi Fon Kullanım Metotları

Gayri nakdi fon kullandırma yöntemleri; akreditif, teminat mektubu, referans mektubu, aval ve kabul kredileri ile diğer bankacılık ve finansal hizmetler olarak sıralanmaktadır.

⁷² Durmuş, a.g.e., s. 99.

⁷³ Mustafa Uçar, *Türkiye'de-Dünyada Faizsiz Bankacılık ve Hesap Sistemleri*, Fey Vakfı Yayınları, İstanbul, 1994, s. 151-152.

2.3.2.1. Teminat Mektubu

Teminat mektupları bir gayri nakdi kredi türüdür. Hem faizli bankalar hem de katılım bankaları tarafından kullanılır. Yurt içi veya yurt dışında olan gerçek kişi ya da firma adına işlem yapılmaktadır. Teminat mektuplarında amaç; bir işin taahhüt edilmesi, bir malın teslimi ya da herhangi bir borcun ödenmesi gibi durumlarda karşı tarafa, yapılacak olan edimin lehtar tarafından yapılmaması durumunda mektupta belirtilen tutarın hiçbir koşul olmaksızın ödenmesini taahhüt eden ve garanti belgeleri olarak da adlandırılan işlemlerdir.

Teminat mektubunun verildiği durumlarda bankalardan herhangi bir nakit veya benzerinin çıkması söz konusu değildir. Sadece riskin oluşması durumunda muhatap tarafa mektupta belirtilen tutarının ödenmesi gereklidir. Düzenlemiş oldukları teminat mektuplarına karşılık bankalar, yapmış oldukları hizmetlerden dolayı belirli oranlarda komisyon almaktadırlar. Ülkemizde yapılan uygulamada belli periyotlarla (ayda bir, üç ayda bir, altı ayda bir veya yılda bir) bu komisyon tahsil edilmektedir. İleri tarihlerde mektup metninde belirtilen edimin yapılmaması halinde ortaya bir para borcu çıkacağından, banka tarafından verilen teminat mektubu işlemi bir kredi ve ayrıca gayri nakdi fon kullandırma işlemidir. Böyle bir durum ortaya çıktığında mektubu veren konvansiyonel ya da katılım bankası, teminat mektubunda belirtilen tutarı karşı tarafa nakit olarak ödemekle yükümlüdür. Ödemiş olduğu bu tutarı ise lehtardan geri almak için gerekli hukuki işlemleri başlatmaktadır.

Teminat mektupları vadeli olarak ya da süresiz olarak düzenlenebildiği gibi müşterinin talebine istinaden Türk Lirası veya yabancı para döviz cinsinden de düzenlenebilir.

2.3.2.2. Referans Mektubu

Genelde inşaat ve taahhüt işleri ile uğraşan kredili müşterilere yönelik düzenlenen bir üründür. Müşterilerin yeterli kredi gücüne sahip olduklarını göstermek için, karşı tarafa hitaben mektubu alan müşterinin risk ve limit durumunu gösteren mektuplardır. Referans mektupları bankaca düzenlenerek, firma talebi üzerine ilgili kişilere teslim edilmektedir. Referans mektupları TL veya yabancı para olarak düzenlenebilmektedir. Referans mektupları teminat mektupları gibi banka açısından herhangi bir riski oluşturmamaktadır.

2.3.2.3. Aval ve Kabul Kredileri

İhracat yapan firmaların keşide etmiş olduğu poliçeleri, ithalat yapan firma tarafından kabul edilmesi ile birlikte satılan mallara ödeme işleminin gerçekleşmeden elde edilmesini sağlayan bir finansman çeşididir. İhracat yapan firmaya yapılacak olan ödeme işlemi, poliçenin vade tarihinde gerçekleştirilmelidir. Firmalar tarafından bakıldığında ödeme işlemlerinin banka tarafından garanti altına alınmış olması, dış ticaret işlemlerinde güven ile birlikte esneklik de sağlamaktadır.

İthalat yapan firmanın bankası tarafından bu poliçelere bankanın aval vermesi halinde, ihracat yapan firmalar ellerindeki bu poliçeleri herhangi bir banka şubesine giderek iskonto ettirebilir ve poliçe vadesinden önce tahsilini gerçekleştirebilir. Kabul edilmiş ve bankanın aracı olması ile aval verilen poliçeler ihracat yapan firmaya geri gönderilmesi halinde, poliçenin üzerinde yazan ödeme vadesi geldiğinde poliçe aslının sunulması gerekmektedir. Ayrıca ithalat yapan firmalar ise ithal etmeyi düşündükleri malları uygun bir şekilde ve tam olarak satın alacaklarını taahhüt etmiş sayılırlar.

Aval işlemleri, genel itibarla borç - alacak ilişkisinin bir poliçe veya bonoya bağlandığı vadeli dış ticaret faaliyetlerinde ön plana çıkmaktadır. Muteber bir bankanın ödeme garantisini taşıyan kambiyo senetleri, alacaklısına tahsilat güvencesi vermesinin yanında kolaylıkla iskonto edilebilir bir değer olması itibariyle de erken finansman imkânı meydana getirebilmektedir.

2.3.2.4. Akreditif

Akreditif, taraflara yüksek güvenlik sağlayan dış ticarete bir ödeme şeklidir. Diğer bir anlatımla şöyle ifade edilebilir: Yabancı bir muhabir bankanın aracı olması ile lehdar olarak adlandırdığımız satıcı lehine, akreditif amiri olarak adlandırdığımız alıcının talimatta bulunması, bunun üzerine banka tarafından koşullu bir ödeme emri düzenlenmesidir. Lehdar olan taraf, taahhüt ettiği malların sevkiyatını akreditifi aldıktan sonra gerçekleştirir. Ayrıca lehdar mallara ve sevkiyata ilişkin belgelerin tamamını muhabir bankaya ibraz etmekle yükümlüdür. Bu işlemlerden sonra bankadan kredi miktarını talep eder. Akreditif ile ödemesine uygun belgelerin ibraz edilmesine karşılık, belirli bir vade tarihinde gerçekleşecek şekilde vadeli ödemeli akreditif, veya vesaikin ibrazı anında ödenebilen akreditif veya muhabir banka ya da

amir banka tarafından kabul edilmiş bir kambiyo senedinin vade tarihinde gerçekleşecek şekilde kabul kredisi düzenlenebilmektedir.

Katılım bankalarının uygulanan akreditif türlerini şu şekilde açıklayabiliriz:

- Kabili Rücu Akreditif; ihracat yapan firmanın onayına gerek kalmadan ithalat yapan firma tarafından herhangi bir zamanda değiştirilebildiği veya iptal edilebildiği akreditif türüdür. İhracatçı için çok az koruma mevcut olduğu için bu seçenek sık kullanılmamaktadır. Akreditiflere ilişkin usuller ve uygulama kurallarına göre, aksi belirtilmediği takdirde yapılan bütün akreditif türleri gayr-i kabili rücu olarak kabul edilir. Gayr-i kabili rücu akreditif türü yalnızca bütün tarafların onayının alınması halinde değiştirilebilmekte veya iptal edilebilmektedir. Satıcı olan taraf, ödeme tutarını alabilmek için kredinin şart ve koşullarına uymakla mükelleftir.

- Teyitli Akreditif; ihracat yapan firmalar, kredi tutarının genel olarak kendi ülkelerinde bulunan başka bir banka tarafından teyit edilmesini isteyebilirler. Eğer başka bir banka ilgili kredi için kendi teyidini ekler ise, kredinin şart ve koşullarına uyulmaması durumunda, ilgili tutarı ödemekle yükümlü olduğu manasına gelmektedir. Amir bankanın veya ülkenin temerrüde düşmesi durumunda dahi bankanın bu ödemeyi yapma yükümlülüğü devam etmektedir.

- Teyitsiz Akreditif; ihbar bankası, kredinin doğruluğunu teyit eder, ancak gelecekteki bir tarihte ödeme yapılması konusunda veya sorumluluk kabul etme hususunda herhangi bir taahhüdünü eklemeden, direkt ihracat yapan firmaya teyitsiz bir akreditif iletmektedir.

- Görüldüğünde Ödenecek Akreditif; amir bankanın ve teyit veren bankanın, belirtilen süreler içinde uygun belgelerin ibraz edilmesine, ayrıca diğer uygulanacak şart ve koşulların yerine getirilmesine bağlı olmak kaydıyla, ihracat yapan firmaya yani lehbara hemen ödemenin yapılmasına ilişkin gayr-i kabili rücunun yükümlülüğü ile alıcı adına üstlenmektedir.

- Vadeli Ödeme Akreditifi; teyit veren ve amir bankanın, akreditifin geçerli olduğu süre zarfında uygun belgelerin sunulması doğrultusunda vadeli ödeme akreditifi kapsamında belirlenen bir sonraki tarihte ödemenin yapılmasının taahhüdünü vermektedir. Bu şekilde ihracat yapan firma ithalat yapan firmaya ödeme yapabilmesi için belli bir süre vermektedir.

- **Ciro ve Devredilebilir Akreditif**; devir ve ciro yolu ile yapılan akreditiflerde, ihracat yapan firma, gerekli belgelerin ibraz edilmesi halinde aracı olan bankadan bir miktar avans ödemesi alabilir. Eğer aracı olan banka, teyit veren banka sıfatı ile reaksiyon göstermezse, amir banka tarafından teminat bedelinin alınmaması durumunda ihracat yapan firmadan yardım talep etme hakkı oluşacaktır.

- **Devredilebilir Akreditif**; bu tür akreditif normal şartlarda ihracat yapan firmanın sevk edeceği malları temin edememesi durumunda ve yapılan kredi sözleşmesindeki sorumluluklarının tamamının veya bir kısmının tedarik sağlayan firmalara devretmesi durumunda kullanılır. İlk lehdar devredilebilen bir kredi ile akreditif tutarının tamamen veya kısmen ikinci lehdar olan son tedarikçiye devredilmesini içeren emiri bankaya verme hakkına sahiptir.

- **Kırmızı Şartlı Akreditif**; ihracat yapan firmanın sevkiyat öncesi avans ödemesi almasına olanak sağlamaktadır. İhracat yapan firmanın mallarını sevk etmesi ve akreditif şart ve koşullarına uygun olarak hazırlanan belgelerin zamanında ibraz edilmesi sözünü teyit eden belge karşılığında sunulmaktadır.

- **Yeşil Şartlı Akreditif**; kırmızı şartlı akreditif türüne benzemekle birlikte, malın sevk edilmeden önce belirlenen finansman tutarına ilave olarak, ihracat yapan firmanın sevkiyatın yapılacağı limanda, masraflar alıcı tarafa ait olmak üzere malların depolanma imkanlarının da sağlandığı durumdur. İhracat yapan firma çoğunlukla ilave olarak bir antrepo makbuzunu da ibraz etmektedir.

- **Döner akreditif**; ithalat yapan firmanın ve sevkiyatı yapılan malların aynı olduğu durumlarda kullanılmaktadır. Uzun bir zaman diliminde birden çok sevkiyat işlemini içeren tek akreditiftir. Yapılacak olan her bir farklı sevkiyat için yeni bir akreditif düzenlenmemektedir. Alıcı olan taraf, değer bakımından veya zaman bakımından döner akreditifi oluşturmaktadır. Zaman bakımından bakıldığında iki farklı şekilde döner akreditif bulunmaktadır: İlki, belirli bir zaman zarfında kullanılmayıp toplam tutarın bir sonraki dönemde kullanılması şartıyla devretmiş olduğu kümülatif olarak adlandırılırken, diğeri ise devredilmeyen kümülatif olarak adlandırılır.⁷⁴

⁷⁴ Uyan, a.g.e., s. 84-85.

2.3.3. Diğer Bankacılık ve Finansal Hizmetler

Katılım bankalarının gelişen teknoloji ile birlikte yeniliklere ayak uydurmak ve faizsiz bankacılığın ilkelerine uyan ve farklı özelliklerde yeni ürün ve hizmetler geliştirmek suretiyle bankacılık faaliyetleri bakımından zengin bir çeşitliliğe kavuşmuşlardır. Katılım bankalarının bireysel ve kurumsal firmalara sağladıkları finansman desteği ile beraber, ayrıca müşterileri için farklı ürünler de sunmaktadır. Bunlar kredi kartı, business kart, taksitli kart gibi kartlı ürünlerdir. Ayrıca ticari müşterileri için POS, GPRS POS, E- Tahsildar, Taksitli POS, mail order gibi ürünlerle bankacılık hizmetleri bağlamında teknolojik olanaklardan yararlanma imkanı sağlamışlardır. Katılım bankaları kambiyo hizmeti de vermekte olup, bunlar arasında ihracat ve ithalat işlemleri, döviz çeki hizmetleri, SWIFT olarak adlandırılan yurt dışı havale işlemleri, akreditif, yurt dışı murabaha işlemleri, yurt dışındaki firmaların istihbaratı gibi işlemler bulunmaktadır. Ek olarak EFT, vergi tahsilatları, havale, çek karnesi verme, çek ve senedin tahsili, takas işlemleri, kiralık kasa, dövizin alınıp satılması işlemleri, fatura ve otomatik ödeme işlemleri, maaş ödemeleri, sigorta ve bireysel emeklilik işlemleri gibi farklı bankacılık hizmetlerini de yapabilmektedirler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE KATILIM BANKACILIĞI VE TERCİH EDİLME NEDENLERİ

3.1. Türkiye'de Katılım Bankacılığı ile İlgili Sayısal Veriler

Türkiye'de katılım bankaları serüveni 1985 yılında başlamıştır. Türkiye'de günümüze kadar sekiz adet katılım bankası kurulmuş, zaman içerisinde kapanan ve yeni açılanlarla birlikte halen altı adet katılım bankası faaliyet göstermektedir. İlk etapta katılım bankaları yolu ile körfez sermayesinin yurda çekilmesi amaçlansa da, faize sıcak bakmayan kesimin elindeki atıl fonların ekonomiye kazandırılması amacının öne çıktığı anlaşılmaktadır.⁷⁵ Dünya finans piyasasındaki gelişim ile doğru orantılı olarak katılım bankalarının Türkiye'deki şube sayısı gün geçtikçe fazlalaşmaktadır. Bu durum, katılım bankalarının ürünlerine olan talebin, katılım bankalarının müşteri sayısının ve katılım bankalarının bankacılık sektörü içindeki payının gün geçtikçe arttığını ortaya koymaktadır.

3.1.1. Türk Bankacılığının Sektör Oranları

“31 Ağustos 2015 tarihi itibariyle Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu veri tabanındaki veriler incelendiğinde; Temmuz 2015 döneminde Türk bankacılığı sektörü aktif büyüklüğünün 2.274.486 milyon TL olduğu belirtilmektedir. Sektörün aktif toplamı 2014 yıl sonuna göre 250.157 milyon TL (%14,0) artmıştır. Temmuz 2015 döneminde en büyük aktif kalemi olan krediler 1.428.606 milyon TL, menkul değerler 316.316 milyon TL'dir. 2014 yılsonuna göre aktifin büyüklüğü %14,0, krediler %15,1 ve menkul değerler %4,6 oranında artmıştır. Bankaların kaynakları içinde, en büyük fon kaynağı durumunda olan mevduat 2014 yılsonuna göre %15,8 artışla 1.219.235 milyon TL olmuştur. Temmuz 2015 döneminde sektörün dönem net kârı ise 15.352 milyon TL, sermaye yeterliliği standart oranı %15,1 seviyesinde bulunmaktadır.”⁷⁶

⁷⁵ Recep Önal, *Türkiye'de Özel Finans Kurumlarının Dünü, Bugünü ve Yarını Sempozyumu Konuşması*, Albaraka Türk Yayınları, İstanbul, 2000, s. 16.

⁷⁶ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Türk Bankacılık Sektörünün Konsolide Olmayan Ana Göstergeleri (Temmuz, Ağustos 2015).

3.1.2. Türk Katılım Bankacılığının Sektör Oranları

Tablo 3.1: Katılım Bankaları ve Bankacılık Sektörü Başlıca Finansal Büyüklükleri (Mio TL)*

Finansal Başlıklar		Katılım Bankaları			Bankacılık Sektörü		
		Oca.15	Ara.14	Değişim(%)	Oca.15	Ara.14	Değişim(%)
	TP	39.061	38.979	0,2	662.861	664.527	(-0,3)
	YP	23.364	23.004	23.004	388.827	375.798	3,5
	YP-MADEN	2.750	3.422	3.422	13.957	16.303	(-14,4)
	TOPLAM	65.175	65.405	65.405	1.065.644	1.056.628	1
KULLANILAN FONLAR		70.366	69.639	1	1.296.879	1.280.137	1,3
TASFIYE OLUNACAK ALACAKLAR (NET)		1.231	1.213	1,5	9.658	9.526	1,4
TOPLAM AKTİF		104.332	104.242	0,1	2.032.976	1.994.238	1,9
ÖZ VARLIK		9.741	9.648	1	235.445	232.084	1,4
NET KÂR****		107	76	41	2.073	1.415	46,5
PERSONEL SAYISI		16.409	16.249	1	214.374	216.880	-1,2
ŞUBE SAYISI	Yurtiçi	992	986	0,6	11.919	12.125	-1,7
	Yurtdışı	4	4	0	83	85	-2,4
	Toplam	996	990	0,6	12.002	12.210	-1,7

*BDDK Raporlarına göre hazırlanmıştır.

**Bankalarda toplanan fonlar hariç tutulmuştur.

***Takipteki alacaklar ve yurtdışı murabaha hariç tutulmuştur.

****Net kâr rakamı geçen yılın aynı ayına göre mukayese edilmiştir.

Tablodan anlaşılacağı üzere katılım bankalarında kullanılan fonların değişim oranı %1, tasfiye olunacak alacakların (net) değişim oranı %1,5, toplam aktiflerin değişim oranı %0,1, öz varlıkların değişim oranı %1, net kâr değişim oranı ise %41 olarak görülmektedir. Bu rakamlar katılım bankacılığı sektöründeki büyümeyi ortaya koymaktadır.

3.1.2.1. Türkiye'deki Katılım Bankacılığının Aktif Gelişimi

Türkiye'de 1985 yılında ilk katılım bankası kurulmuştur. Türkiye'de katılım bankaları 2000'li yılların başında bankacılık sektörü aktiflerinin %2'sine ancak ulaşırken, 2010 yılında %4,3 oranına ulaşmışlardır. Özellikle son beş yıldaki hızlı büyüme ivmesi ile 2013'ün üçüncü çeyreği itibariyle 90,7 milyar lira aktif büyüklüğü ile bu oran %6,1'e ulaşmış durumdadır. 2013 yılı üçüncü çeyreği itibariyle toplanan fonlar %22 artarak 59,8 milyar liraya, kullanılan fonlar ise %28 artarak 63,9 milyar

liraya ilerlemiştir. 9 aylık toplam net kârı, geçen yılın aynı dönemine göre %9 artışla 786 milyon lira olduğu görülmüştür.

Katılım bankaları son beş yıl içerisinde aktif büyüklüğünde mevduat bankalarına göre daha yüksek bir büyüme sergilemekle birlikte, sektöre iki banka, iki şube ile başlayan ve 2015 yılında 996 şube ile faaliyet gösteren altı katılım bankası Türkiye’de faaliyet göstermektedir.

Sermaye yeterlilik oranları değerlendirildiğinde kriz dönemi olarak öngörülen 2007 - 2010 yılları kapsamında tüm katılım bankalarının yüksek oranlar tuttuğu görülmektedir. Ancak sonraki yıllar bu oranın azalma gösterdiği görülmektedir. Bir başka değerlendirme ise 2012 - 2015 yılları arasında tüm katılım bankalarının birbirine çok yakın oranlara ulaştığıdır. Mevduat bankaları ortalaması ile mukayese edildiğinde, katılım bankaları genelde daha düşük sermaye yeterlilik oranı sergilemektedirler.

2007 yılı itibarıyla aktif kârlılık oranı büyük oranda düşüş göstermiştir. Aynı şekilde 2007 yılında %15-30 gibi geniş bir bantta bulunan öz kaynak kârlılığı oranı dört katılım bankası için 2015’te daralma göstererek %10-15 bandında bulunmuştur.

Kriz döneminde katılım bankalarının batık kredi oranı %5'lere yaklaşmış durumdaydı. Ancak, 2011 sonrasında % 2-3 oranlarına düşmüştür. Son yıllarda Katılım bankaları Türkiye pazarı dışında varlıklarını da büyütme çaba göstermektedirler. Özellikle Körfez ülkeleri, Kuzey Irak ve Kuzey Afrika’da açtıkları şube ve temsilciliklerle büyüme stratejilerinin yeni pazarlara girmek olduğu anlaşılmaktadır.⁷⁷

3.1.2.2. Türkiye'deki Katılım Bankalarında Toplanan ve Kullandırılan Fonlar

“2014 yılında katılım bankacılığının artış oranları toplanan fonlarda yüzde 5,7; kullandırılan fonlarda yüzde 3,8; aktifte yüzde 8,5; özvarlıkta ise yüzde 9,5 olmuştur. Ana kalemlerin artış hızlarındaki yavaşlaması, Asya Katılım Bankası A.Ş.’nin zarar açıklamasından kaynaklandığı değerlendirilirken, sektörün diğer üyeleriyle sektörün aktifleri %33, toplanan fonlar %30 ve kullandırılan fonlar %31 nispetinde artış

⁷⁷ Deloitte, Türkiye Katılım Bankacılığı Büyüme Yolundaki Önemli Adımlar, http://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/tr/Documents/financial-services/kat%C4%B1l%C4%B1m_bankaciligi2015.pdf. (Erişim Tarihi: 11.09.2015).

göstermiştir. 2014 yılında bankacılık sektörü içerisindeki pay ise, toplanan fonlarda %6,3; kullanılan fonlarda %5,5; aktifte ise %5,2 olarak ortaya çıkmıştır. 2015 yılındaki gelişme seyri incelendiğinde ise 2015 yılının ilk 4 ayında toplanan fonlarda %5, kullanılan fonlarda %9, aktifte ise %8 artış sağlanmıştır. Bugün katılım bankacılığı sektöründe faaliyet gösteren dört bankanın aktifleri 2015 Mart sonu itibarıyla 110 milyar liraya ulaşmıştır. 2006 yılı ilk çeyreğinde 10,2 milyar TL olan katılım bankalarının aktif toplamı son 10 yıllık dönemde yüzde 970 artış göstermiştir. Bu artış katılım bankacılığının sektördeki payının yüzde 2,4'lerden yüzde 5'lere yükselmesini sağlamıştır. Toplanan fon tutarı ise söz konusu dönemde 8 milyar 494 milyon liradan 2015 yılı ilk çeyrek sonu itibarıyla 67 milyar 46 milyon liraya çıkmıştır. Bu rakamlar dikkate alındığında katılım bankalarında toplanan fonun tüm bankacılık sektöründeki mevduata oranı %3,2'den, %6'ya yükselmiştir. Son on yıllık dönemde katılım bankalarının kullandıkları fon miktarı % 824 artışla 7,2 milyar TL'den 66,5 milyar TL'ye çıkmıştır. Şu anda toplam bankacılıktan %5 pay alan katılım bankacılığının 2023 yılına kadar bu oranı %20'lere çıkarması hedeflenmektedir.

Dünyada faizsiz finans sistemi çok hızlı büyümektedir. 2003 yılında toplam büyüklüğü 200 milyar dolar iken 2014'de 2 trilyon doların üzerine çıkmıştır. Faizsiz bankacılığın itici gücü olan ülkelerin başında Malezya gelirken, Katar, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri, Umman ve Suudi Arabistan olarak ön plana çıkmıştır.”⁷⁸

3.2. Türkiye'de Katılım Bankacılığının Tercih Nedenleri

Faizsiz bankacılık sisteminin dünyada ve Türkiye'de geniş bir alana yayılmasının ve piyasaların gündün güne vazgeçilemez bir unsur haline gelmesinin belli başlı birçok sebebi bulunmaktadır. Bu katılım bankaları, müşterilerin bankacılık işlemlerini faizsiz olarak yapmak isteyenlerin talepleri doğrultusunda hizmet üretmektedirler. Eş zamanlı olarak konvansiyonel olarak adlandırılan ticari bankacılığın sunmuş olduğu ürün ve hizmetlerden faydalanan müşteri kesiminden de gelebilecek istekleri karşılayabilir durumda olan bir kapasiteye sahiptirler.⁷⁹

Türkiye ve yurtdışında özellikle Malezya'da yapılan araştırmaların sonuçlarını şu başlıklar ile incelemek doğru olacaktır: Dini hassasiyet olarak ortaya konulan

⁷⁸ J. Yi Gürdamar(2015). Kamudan Sonra Körfez de Gözünü Katılımcılığa Dikti, <http://www.dunya.com/guncel/kamudan-sonra-korfez-de-gozunu-katilimciliga-dikti-264371h.htm>, (Erişim Tarihi: 11.09.2015).

⁷⁹ Osman Nuri Aras ve Mustafa Öztürk, “Reel ekonomiye Katkıları Bakımından Katılım bankalarının Kullandığı Fonların Analizi”, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2011, Cilt:3, No:2, s.167.

faize duyarlılık, kâr etme, etkin olma, müşteri memnuniyeti ve fon kullandırma şekilleridir.

3.2.1. Faize Duyarlılık

Katılım bankalarının talep görmesinin en önemli sebebi İslam dininde yer alan faiz hassasiyetidir. Burada görülen hassasiyet; paranın yatırılma karşılığında ne olursa olsun, kâr – zarar durumu gözetilmeksizin belirlenen oranlarda daha fazla tutarın tekrar ödeme yapılacağı fon sahiplerine garanti edilmesidir. Bu şekilde elde edilen kazancın bir tarafta duranın malvarlığının artışına, diğer tarafta duranın ise malvarlığının azalmasına neden olduğu için İslam dinine göre caiz olarak nitelendirilmemektedir. Bu hassasiyetleri önemli gören fon sahipleri ise katılım bankalarının kâr - zarar ortaklıkları adı altında birikimlerini reel anlamda bir ticarete ortak olarak değerlendirip, kâr elde edilebilecek bankacılık işlemlerine dahil olarak faizden uzak durmayı amaçlamaktadırlar.

Katılım bankalarında tercih nedenleri ile ilgili 2005 yılında H. Şaduman Okumuş, Özel Finans Kurumları'nda beş Özel Finans Kurumu'nun İstanbul şubelerinde 161 kişi ile yapılan araştırma ve yayımlanan makalesinde "faiz, yani dini hassasiyetlerin birinci öncelikli faktör olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırma sonuçları, müşterilerin özel finans kurumlarını tercih kriterlerini belirleyen ağırlıklı olarak dini konular olduğunu göstermiştir. Bu kriteri, personelin arkadaşça tavrı takip etmekte ve işlemleri tamamlamak konusundaki etkinlik ve hızı üçüncü sırada yer almaktadır."⁸⁰ Son sıralardan yer alan yüksek getiri faktörünün ise önemli bir paya sahip olmadığı görülmektedir.

Malezya'daki faizsiz bankaların tercih sebeplerini tespit edebilmek için M. Abduh ve A. Omar Mohd tarafından 2012 yılında yapılan anketten çıkan verilere göre, "birinci öncelikli faktör olarak, faiz hassasiyeti yani dini duyarlılık gelmektedir. Dini hassasiyet oranı 0,431; kârlılık 0,171; banka itibarı 0,158; bankanın statüsü 0,102; hizmetler 0,079; personel tavrı 0,059 olarak hesaplanmıştır."⁸¹ Bu çalışmada elde edilen sonuçlar; faizsiz bankacılığın tercih edilmesindeki en önemli unsurun dini hassasiyet olduğunu vurgulamaktadır. Bundan ötürü faizsiz bankaların pazarlama yöntemlerini belirlerken dini hassasiyeti dikkate almaları, yapacakları çalışmalar

⁸⁰ H. Şaduman Okumuş, *Interest Free Banking in Turkey: A Study Of Customer Satisfaction And Selection Criteria*, Journal of Economic Cooperation, 2005, 26, 4, pp. 51-58.

⁸¹ Muhamad Abduh ve Azmi Omar Mohd, "Islamic-Bank Selection Criteria in Malaysia: An Ahp Approach", *Business Intelligence Journal*, 2012, Vol:5, No:2, July, s. 273.

bakımından önem arz etmektedir. Faizsiz bankacılık çalışma prensipleri ve ticari bankalara göre farklarının belirlenmesi hususunda potansiyel müşterileri bilgilendirmek gibi bir pazarlama stratejisi belirlemeleri gerekebilir.

3.2.2. Kâr Etme, Etkin Olma ve Müşterinin Memnuniyeti

Malezya'da M. Marimuthu, Chan Wai Jing, Lim Phei Gie, Low Pey Mun ve Tan Yew Ping tarafından 2010 yılında yapılan başka bir araştırmada da fayda - maliyet ilişkisi en önemli etken olarak ortaya çıkmaktadır. Bu araştırmada, "maliyet fayda, kullanıma uygunluk, hizmet sunumu, yakınların etkisi, dini nedenler, büyüklük, itibar ve personel önem sırasına göre ortaya çıkmıştır. Bu araştırmada dini nedenler altıncı sırada yer almaktadır."⁸²

Malezya'da Abduh ve Mohd'un yaptıkları araştırmada ise kâr etme konusu ikinci en önemli etken olarak ortaya çıkmaktadır.⁸³ Ahmad Norafifah & Sudin Haron'ın Malezya'da yapmış oldukları ve özellikle kurumsal firmaların faizsiz bankacılık ürün ve hizmetlerine olan eğilimini ölçen araştırmaya göre:

"Birinci öncelikli tercih nedeni olarak maliyet - fayda (kârlılık) görülmektedir. Ardından önem derecesine göre hizmet sunumu, büyüklük ve itibar gibi konular ifade edilmekte, ankete katılanların sadece %11 'i dini nedenlerden ötürü tercih ettiklerini belirtmektedirler."⁸⁴ Yapılan bu araştırmanın sonuçlarına göre kurumsal firmalar tarafından bakıldığında, faizsiz bankacılık olarak adlandırılan katılım bankalarının ticari bankalar ile rekabet etmesinde maliyetlerin ve kârlılığın belli bir seviyede olması gerektiğidir.

3.2.3. Ürün – Hizmet ve Fon Kullandırma Yöntemleri

Konjonktürel dalgalanma dönemlerinde piyasalarda kullanılan kredilerin, geri ödeme tutarları daha önceden belirlenmiş faiz oranı, konjonktürel dalgalanmanın pozisyonuna göre değişmekte olup, faiz oranının sabit kalmama riski her zaman var olabilmektedir. Katılım bankalarında ise kullanılan krediler üzerine eklenen kâr payları, bir ticari işlem niteliğinde olduğu için kâr payı oranı

⁸² Maran Marimuthu, Chan Wai Jing, Lim Phei Gie, Low Pey Mun ve Tan Yew Ping, "Islamic Banking Selection Criteria and Implications", *Global Journal of Human Social Science*, 2010, Vol.10, Issue:4, September, pp. 52.

⁸³ Abduh ve Mohd, a.g.e., s. 273.

⁸⁴ Ahmad Norafifah ve Sudin Haron, "Perceptions of Malaysian Corporate Customers Towards Islamic Banking Products & Services", *International Journal of Islamic Financial Services*, 2010, Volume: 3, Number:4, s. 236.

değişmemektedir. Bu sabit kâr paylarından dolayı krediyi kullanmış müşterilerin ilave bir ödeme sorumluluğuna girme olasılığı çok düşük olmaktadır.

Faizlerin 2001 krizi döneminde çıktığı yüksek rakamlar, ekonomik krizin etkisini oldukça arttırdığı için, ekonominin beklenen düzeyden çok daha fazla daralmasına sebep olmuştur. 2001 döneminde özel finans kurumlarının ekonomi içindeki payı çok fazla değildi. Payının yüksek olduğu düşünülürken fazla faiz getirisi elde edenlerin sayısı az olacak ve müşterilerinin geri ödemeleri, kullandırım öncesi anlaşılan fiyattan devam edeceği için haksız kâr da elde edilmemiş olacaktır. Bu da krizin şiddetini azaltacak, ekonomide yaşanan bazı olumsuzlukların giderilmesinde pozitif katkı sağlayabilecekti.

Şaduman Okumuş'un araştırması sonucunda, katılım bankalarının reel ekonomiyi destekleyen makine, hammadde, teçhizat alımları gibi murabaha işlemleri ile faaliyette bulunduğu ilk yıllardan günümüze büyüme gösterdiği değerlendirilmektedir. Ancak bu büyüme ve gelişmenin son birkaç yıl içerisinde sadece kurumsal müşterilerle sınırlı kalmadığı görülmekte, ürün çeşitliliği sağlayarak bireysel müşterilere de gerçek mal alım - satımlarında hitap eden bankacılık hizmetlerinin sunulması sonucunda müşteri sayısının birçok meslek gruplarında çeşitlendiği ve artış gösterdiği, riskin tabana yayıldığı araştırma bulguları arasında dikkat çeken sonuçlardandır. Katılım bankaları ile çalışan müşterilerinin sadece %30,2'sinin faizli bankalarla da yatırımlarının değerlendirilmesi ve kredi kullanma amacıyla çalıştığı sonucuna ulaşılmaktadır. Ancak katılım bankaları haricinde faizli bankalarla çalışmadığını belirten katılımcıların bazı kurum tahsilatlarının yalnızca bu bankalar tarafından yapılması, adı geçen bankalara maaşlarının yatırılması gibi zorunlu sebeplerden dolayı faizli bankalar ile çalışmak mecburiyetinde oldukları öngörülmektedir.⁸⁵

Katılım bankalarının tercih edilmesinin sebeplerinden bir diğeri de yapılan leasing işlemleridir. Mevzuat gereği leasing işlemlerini yapabilir konumda olan tek banka türü ülkemizde katılım bankalarıdır. Diğer ticari bankalar ise yalnızca kendi bünyelerinde kurmuş oldukları leasing şirketleri aracılığı ile işlemi gerçekleştirebilmektedirler. Ancak katılım bankalarının leasing işlemini banka sıfatı ile yapıyor olması ve leasing işleminin katılım bankalarının temel görevlerinden biri

⁸⁵ Okumuş, a.g.e., s. 80.

olması katılım bankalarını ticari bankalardan ayıran ve öne çıkaran önemli bir diğer husustur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KATILIM BANKALARININ TERCİH NEDENLERİ VE BİR UYGULAMA

4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Türkiye'deki katılım bankalarının müşteriler tarafından tercih edilme sebeplerinin yalnızca faize karşı duyarlılık değil, bundan bağımsız müşterilerin memnuniyeti, kârlılık, hizmet ve ürünün kalitesi, yönetici ve personel davranışları gibi faktörlerin incelenerek ortaya koyması amaçlanmıştır.

Bu tez sayesinde katılım bankalarının Türkiye'deki yeri ve Türk bankacılık sisteminde katılım bankalarının iyi bir konuma gelebilmesi için yapılması gerekenler, müşterilerin katılım bankalarını tercih nedenleri araştırılarak incelenmiştir.

4.2. Araştırmanın Kapsamı ve Kısıtları

Bu tezde kullanılan anket; katılımcılara şube müdürleri ve şube personelleri vasıtasıyla internet yoluyla ulaştırılarak yapılmıştır. Bölge ya da şube sınırlaması olmayıp, piyasada bulunan tüm katılım bankalarının müşterilerine uygulanmıştır.

4.3. Araştırmanın Yöntemi:

Tezde anket yöntemi, veri toplama yöntemi olarak kullanılmıştır. Araştırmada yapılan anket üç ana bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye çalışan sorular, ikinci bölümde katılım bankalarının ve diğer ticari bankaların tercih sebeplerini ve üçüncü bölümde de katılım bankalarının hizmet kalitesini içeren sorular yer almaktadır. Çalışmada itibar yönetimi algısına etki eden konuları ortaya koymak adına tasarlanan anket çalışmasındaki ifadeler Likert tipi ölçekler kullanılarak tasarlanmıştır.

Verilerin analizi konusunda; tanımlayıcı istatistikler frekans, yüzde, ortalama, standart sapma değerleri ile sunulmuştur. Çalışmadaki soru gruplarının faktör yapısını tespit etmek amacı ile Açıklayıcı Faktör Analizi uygulaması yapılmıştır. Boyutların iç tutarlılığının test edilmesi amacı ile Co. Alpha Analizi kullanılmıştır. Elde edilen boyutlardaki iki grubun ölçüm değerleri arasındaki farkın analizinde t Testi kullanılmıştır. Üç evre grubun karşılaştırılmasında Varyans Analizi

(ANOVA) testi ve ikili karşılaştırmalar (post. hoc.) için Sidak Testi kullanılmıştır. Boyutlar arasındaki ilişkinin tespit edilmesi amacı ile Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Çalışmada 0,05'den küçük p değerleri istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir. Analizler SPSS 22.0 paket programı ile yapılmıştır.

4.4. Araştırmanın Bulguları

4.4.1. Hipotezler

H1: Katılımcıların Türk Bankacılık Sisteminde Katılım Bankalarının Tercih Nedeni Algı Düzeyleri, sosyo demografik ve diğer demografik özelliklerine göre farklılıklar göstermektedir.

H1.1: Katılımcıların Türk Bankacılık Sisteminde Katılım Bankalarının Tercih Nedeni Algı Düzeyleri, katılımcıların yaşlarına göre farklılıklar göstermektedir.

H1.2: Katılımcıların Türk Bankacılık Sisteminde Katılım Bankalarının Tercih Nedeni Algı Düzeyleri, katılımcıların cinsiyetlerine göre farklılıklar göstermektedir.

H1.3: Katılımcıların Türk Bankacılık Sisteminde Katılım Bankalarının Tercih Nedeni Algı Düzeyleri, katılımcıların medeni durumlarına göre farklılıklar göstermektedir.

H1.4: Katılımcıların Türk Bankacılık Sisteminde Katılım Bankalarının Tercih Nedeni Algı Düzeyleri, katılımcıların çalışma pozisyonlarına göre (çalışan ve işletme sahibi) farklılıklar göstermektedir.

H1.5: Katılımcıların Türk Bankacılık Sisteminde Katılım Bankalarının Tercih Nedeni Algı Düzeyleri, katılımcıların gelir düzeylerine göre farklılıklar göstermektedir.

H2: Katılımcıların Türk Bankacılık Sisteminde Katılım Bankalarının Tercih Nedeni Algı Düzeyleri, katılım bankaları yaklaşımlarına göre farklıdır.

H2.1: Katılımcıların Türk Bankacılık Sisteminde Katılım Bankalarının Tercih Nedeni Algı Düzeyleri, katılım bankalarının yanında ticari bankalarla çalışıyor olma durumlarına göre farklıdır.

H2.2:Katılımcıların Türk Bankacılık Sisteminde Katılım Bankalarının Tercih Nedeni Algı Düzeyleri, faizsiz bankalar işlem maliyeti açısından daha maliyetli olsa yine de tercih etme durumuna göre farklıdır.

H2.3:Katılımcıların Türk Bankacılık Sisteminde Katılım Bankalarının Tercih Nedeni Algı Düzeyleri, şu an müşterisi olduğunuz bankanızı bir başka katılım ya da ticari banka ile değiştirme durumuna göre farklıdır.

H2.4:Katılımcıların Türk Bankacılık Sisteminde Katılım Bankalarının Tercih Nedeni Algı Düzeyleri, katılım bankacılık ürünlerinden en memnun olduğu hizmete göre farklıdır.

H2.5:Katılımcıların Türk Bankacılık Sisteminde Katılım Bankalarının Tercih Nedeni Algı Düzeyleri, Türkiye’de katılım bankalarının varlığını nasıl öğrenme durumuna göre farklıdır.

H2.6:Katılımcıların Türk Bankacılık Sisteminde Katılım Bankalarının Tercih Nedeni Algı Düzeyleri, Türkiye’de katılım bankasını seçme nedenlerine göre farklıdır.

H3: Katılımcıların Türk Bankacılık Sisteminde Katılım Bankalarının Tercih Nedeni Algı Düzeyleri, alt boyutları kendi arasında anlamlı düzeyde ilişkilidir.

4.4.2. Ankete Katılanların Demografik Özelliklerinin İncelenmesi

Katılımcıların demografik özelliklerine ait frekans ve yüzdeler dağılımlar aşağıdaki tabloda verilmektedir. Katılımcıların % 20’si 18-29 Yaş, % 61’i 30-39 yaş, % 14’ü 40-49 yaş, % 5’i 50 yaş ve üstünde olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların %59’u erkek ve % 41’i kadınlardan oluşmaktadır. Katılımcıların % 23’ü bekâr ve % 77’si evli bireylerden oluşmaktadır. Katılımcıların % 18 lise, % 4’ü ön lisans, % 54’ü lisans ve % 24’ü lisans üstü eğitime sahip oldukları tespit edilmiştir. Katılımcıların %15’i işletme sahibi ve % 85’inin çalışan oldukları görülmüştür. Katılımcıların %7’si 1.000 TL ve altında, % 74’ü 1.001 – 5.000 TL arası, % 11’i 5.001 – 10.000 TL arası ve % 7’si 10.001 TL ve üzerinde aylık gelire sahip oldukları tespit edilmiştir.

Tablo 4.1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Yaş	n	% Yüzde
18-29	87	20,2
30-39	260	60,5
40-49	62	14,4
50 ve üstü	21	4,9
Total	430	100,0
Cinsiyetiniz	n	% Yüzde
Erkek	254	59,1
Kadın	176	40,9
Total	430	100,0
Medeni Haliniz	n	% Yüzde
Bekâr	98	22,8
Evli	332	77,2
Total	430	100,0
Eğitim Düzeyiniz	n	% Yüzde
Lise	79	18,4
Önlisans	17	4,0
Lisans	233	54,2
Yüksek Lisans	101	23,5
Total	430	100,0
İş Durumu	n	% Yüzde
İşletme Sahibi	65	15,1
Çalışan	365	84,9
Total	430	100,0
Aylık Ortalama Geliriniz	n	% Yüzde
1000 TL'den az	31	7,2
1001-5000 TL	320	74,4
5001-10000 TL	47	10,9
10001 TL ve üzeri	32	7,4
Total	430	100,0

4.4.3. Güvenilirlik ve Geçerlilik

Türk bankacılık sisteminde katılım bankalarının tercih nedeni algılarının ölçüldüğü çalışmanın güvenilirlik analizinde, faktör analizi sonucunda ölçekte her bir alt boyutun güvenilir olup olmadığı sayısal olarak hesaplanmıştır.

Yapılan güvenilirlik analizi sonucuna göre Cronbach Alfa katsayısı 0,85 olarak tespit edilmiştir. Bu katsayı ölçeğin oldukça yüksek derece güvenilir olduğunu ve ölçekteki ifadelerden herhangi birinin çalışmadan çıkarılmasının gerekli olmadığını bize gösterir. Güvenilirlik sağlandığı için ölçeğin yapısal geçerliliğinin test edilmesi amacı ile doğrulayıcı faktör analizi (DFA) uygulanmış olup elde edilen yapı ve alt boyutlarda yer alan ifadeler aşağıdaki tabloda özet olarak verilmektedir.

Tablo 4.2: Güvenilirlik ve Geçerlilik Yapısı

İfadeler	Faktör Yükü	Boyut Adı	Açıklanan Varyans	İç Tutluluk
1.Katılım bankaları müşterilerine etkin ve hızlı hizmet vermektedir.	,844	Banka Şubesi	26%	0,83
2.Katılım bankalarındaki Şubelerin ergonomisi iyidir.	,653			
3.Katılım bankalarında tecrübeli yöneticiler bulunmaktadır.	,692			
12. Katılım bankaları müşterilerin kolaylıkla ulaşabileceği yerlerde şubeleri bulunmaktadır.	,724			
16. Katılım bankalarında müşteriler banka yönetimine güven duymaktadır.	,427			
4.Katılım bankaları finansal danışmanlık hizmeti vermektedir.	,663	Bankacılık İşlemleri	24%	0,85
5.Katılım bankalarında kredi için kullanılan doküman süreci hızlıdır	,671			
6.Katılım bankalarında müşterilere verilen hizmet hakkında yeterli düzeyde bilgiye sahip çalışanlar bulunmaktadır.	,529			
7.Katılım bankalarında kullanılan kredilerin çeşitliliği ihtiyaçları karşılamaktadır.	,723			

İfadeler	Faktör Yükü	Boyut Adı	Açıklanan Varyans	İç Tutarlılık
13. Katılım bankalarında diğer bankalarla rekabetçi ürünler sunulmaktadır.	,681			
14. Katılım bankalarının bütün şubelerinde aynı standardizasyonda hizmet verilmektedir.	,584			
18. Katılım bankalarında düşük işlem ücreti bulunmaktadır.	,442			
19. Müşteriler Katılım bankalarını diğer ticari bankalardan daha güvenilir gördükleri için tercih etmektedirler.	,508			
9. Katılım bankalarında geniş bir elektronik haberleşme ağı bulunmaktadır.	,644			
10. Katılım bankalarında güçlü bir uluslararası ağ bulunmaktadır.	,677			
11. Katılım bankalarının çalışanları işlemler için müşterilerine yeterli zaman ayırmaktadır.	,844	Teknik Altyapı ve Sermaye	23%	0,84
15. Katılım bankalarında müşteri bilgi güvenliği önem verilmektedir.	,653			
17. Katılım bankalarının banka büyüklüğü ve sermayesi yeterli görülmektedir.	,692			

Faktör analizi sonucunda üç adet alt boyut tespit edilmiştir. Bu boyutlar banka şubesi boyutu, teknik altyapı ve sermaye boyutu, bankacılık işlemleri boyutu olarak adlandırılmıştır. Faktör analizinde hesaplanan KMO örneklem yeterlilik katsayısı 0,81 olarak tespit edilmiştir. Bu katsayı yapılan 430 anketin faktör yapısını ortaya koymak için yeterli sayıda olduğunun göstergesidir. Ayrıca faktör yapılarının anlamlılığının test edildiği Bartlett testi sonucuna göre ($p=0,01, p<0,05$) elde edilen boyutlar yapısal olarak anlamlıdır. Kısacası Türk bankacılık sisteminde katılım bankalarının tercih nedeni algılarının ölçüldüğü çalışmada ölçeğin güvenilirlik ve geçerliliğinin doğru olduğu görülmektedir.

Tablo incelendiğinde, banka şubesi, bankacılık işlemleri ve teknik altyapı ve sermaye boyutlarına ilişkin iç tutarlılık katsayılarının sırasıyla 0,83, 0,85 ve 0,84 olarak hesaplandığı görülmektedir. Banka şubesi boyutu toplam açıklanan varyansın

%26'sını, bankacılık işlemleri boyutu %24'ünü ve teknik altyapı ve sermaye boyutu ise % 23'ünü açıklamaktadır. Söz konusu değerler, alt boyutların güvenilirliğinin oldukça yüksek olduğuna işaret etmektedir. Bu çerçevede, doğrulayıcı faktör analizi sonucu elde edilen faktör yapısı korunmuş ve bu faktör yapısı temel alınarak araştırmanın amacı doğrultusunda gerekli analizler yapılmıştır. Faktörler toplam varyansın yaklaşık %73'ünü açıkladığı görülmektedir.

4.4.4. Türk Bankacılık Sisteminde Katılım Bankalarının Tercih Nedeni Algılarına Etki Eden Değişkenlerin Belirlenmesi

Türk bankacılık sisteminde katılım bankalarının tercih nedeni algılarına etki eden değişkenler ve çıkan analiz sonuçları aşağıdaki gibi açıklanmıştır.

4.4.4.1. Cinsiyet

Katılımcıların cinsiyetlerinin Türk bankacılık sisteminde katılım bankalarının tercih nedeni algı düzeylerine göre farklı olup olmadığının tespit edilmesi amacı ile t Testi Analizi uygulanmış olup, sonuçlar aşağıdaki tabloda özet olarak verilmektedir.

Tablo 4.3: Cinsiyet ve Boyutlar

Boyutlar	Cinsiyet	n	Ortalama	s.s	t	p
Banka Şubesi Boyutu	Erkek	254	3,1646	,56162	-1,91	0,06
	Kadın	176	3,2898	,79822		
Bankacılık İşlemleri Boyutu	Erkek	254	3,2576	,56818	1,91	0,06
	Kadın	176	3,1331	,72242		
Teknik Altyapı ve Sermaye Boyutu	Erkek	254	3,2982	,63758	0,91	0,37
	Kadın	176	3,2386	,70903		

Elde edilen sonuçlara göre katılımcıların cinsiyetlerinin banka şubesi boyutu, bankacılık işlemleri boyutu ve teknik altyapı ve sermaye boyutu üzerinde etkili olmadığı tespit edilmiştir. ($t_1=-1,91$, $t_2=1,91$, $t_3=0,91$) Kadın ve erkek katılımcıların

ortalama banka şubesi boyutu, bankacılık işlemleri boyutu ve teknik altyapı ve sermaye boyutu puanlarının benzer düzeylerde olduğu görülmektedir. Kadın ve erkek katılımcılar katılım bankalarının banka şubesi tasarımı, hizmetleri, ürünlerini, teknik altyapı durumları, sermaye yapıları gibi konularda benzer düşüncelere sahip olduğu görülmektedir.

4.4.4.2. Medeni Hal

Katılımcıların medeni durumlarının Türk bankacılık sisteminde katılım bankalarının tercih nedeni algı düzeylerine göre farklı olup olmadığının tespit edilmesi amacı ile t Testi Analizi uygulanmış olup, sonuçlar aşağıdaki tabloda özet olarak verilmektedir.

Tablo 4.4: Medeni Hal ve Boyutlar

Boyutlar	Medeni Haliniz	n	Ortalama	s.s	t	p
Banka Şubesi Boyutu	Bekâr	98	3,06	0,41	-2,72	0,01
	Evli	332	3,26	0,72		
Bankacılık İşlemleri Boyutu	Bekâr	98	3,20	0,37	-0,07	0,94
	Evli	332	3,21	0,70		
Teknik Altyapı ve Sermaye Boyutu	Bekâr	98	3,15	0,61	-2,05	0,04
	Evli	332	3,31	0,68		

Sonuçlara göre katılımcıların medeni durumlarının banka şubesi boyutu üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. ($t=-2,72, p<0,05$) Farklılığın sebebinin evli bireylerin bekâr bireylere göre daha yüksek boyut puanlarına sahip olması olduğu tespit edilmiştir.

Teknik altyapı ve sermaye boyutunda ise katılımcıların medeni hallerinin ortalama boyut puanları üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. ($t=-2,05, p<0,05$)

Farklılığın sebebinin evli bireylerin bekâr bireylere göre daha yüksek boyut puanlarına sahip olması olduğu tespit edilmiştir.

Bankacılık işlemleri boyutunda ise medeni durumun boyut puanları üzerinde etkili olmadığı tespit edilmiştir. ($t=-0,07, p>0,05$)

Evli olan katılımcılar katılım bankalarının banka şubesi tasarımı, teknik altyapı durumları, sermaye yapıları gibi konularda katılım bankalarının bekâr bireylere göre daha iyi olduğunu düşünmektedir. Sunulan bankacılık işlemleri konusunda ise evli ve bekâr bireylerin algı düzeylerinin benzer düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

4.4.4.3. Pozisyon

Katılımcıların çalışma pozisyonlarının Türk bankacılık sisteminde katılım bankalarının tercih nedeni algı düzeylerine göre farklı olup olmadığının tespit edilmesi amacı ile t Testi Analizi uygulanmış olup, sonuçlar aşağıdaki tabloda özet olarak verilmektedir.

Tablo 4.5: Pozisyon ve Boyutlar

Boyutlar	Pozisyon	n	Ortalama	s.s	t	p
Banka Şubesi Boyutu	İşletme Sahibi	65	3,44	0,81	2,95	0,01
	Çalışan	365	3,18	0,64		
Bankacılık İşlemleri Boyutu	İşletme Sahibi	65	3,38	0,79	0,09	0,90
	Çalışan	365	3,30	0,60		
Teknik Altyapı ve Sermaye Boyutu	İşletme Sahibi	65	3,48	0,83	2,78	0,01
	Çalışan	365	3,24	0,63		

Sonuçlara göre katılımcıların pozisyonlarının banka şubesi boyutu üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. ($t=2,95, p<0,05$) Farklılığın sebebinin işletme

sahiplerinin çalışanlara göre daha yüksek boyut puanlarına sahip olması olduğu tespit edilmiştir.

Teknik altyapı ve sermaye boyutunda ise katılımcıların pozisyonlarının ortalama boyut puanları üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. ($t=2,78, p<0,05$) Farklılığın sebebinin işletme sahiplerinin çalışanlara göre daha yüksek boyut puanlarına sahip olması olduğu tespit edilmiştir.

Bankacılık işlemleri boyutunda ise pozisyonlarının boyut puanları üzerinde etkili olmadığı tespit edilmiştir. ($t=0,09, p>0,05,$)

İşletme sahipleri katılım bankalarının banka şubesi tasarımı, teknik altyapı durumları, sermaye yapıları gibi konularda katılım bankalarının çalışan bireylere göre daha iyi olduğunu düşünmektedir. Sunulan bankacılık işlemleri konusunda ise çalışma pozisyonuna göre bireylerin algı düzeylerinin benzer düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

4.4.4.4. Katılım Bankalarının Yanında Ticari Bankalarla alışma Durumu

Katılımcıların katılım bankalarının yanında ticari bankalarla çalışma durumlarının Türk bankacılık sisteminde katılım bankalarının tercih nedeni algı düzeylerine göre farklı olup olmadığının tespit edilmesi amacı ile t Testi Analizi uygulanmış olup, sonuçlar aşağıdaki tabloda zet olarak verilmektedir.

Tablo 4.6: Katılım Bankalarının Yanında Ticari Bankalarla Çalışma ve Boyutlar

Boyutlar	Katılım Bankalarının Yanında Ticari Bankalarla Çalışma Durumu	n	Ortalama	s.s	t	p
Banka Şubesi Boyutu	Evet	234	3,27	0,63	2,00	0,04
	Hayır	196	3,16	0,71		
Bankacılık İşlemleri Boyutu	Evet	234	3,15	0,65	-1,68	0,09
	Hayır	196	3,27	0,62		
Teknik Altyapı ve Sermaye Boyutu	Evet	234	3,38	0,66	3,59	0,01
	Hayır	196	3,15	0,66		

Sonuçlara göre katılım bankalarının yanında ticari bankalarla çalışma durumlarının banka şubesi boyutu üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. ($t=2,00, p<0,05$) Farklılığın sebebinin katılım bankalarının yanında ticari bankalarla çalışan banka müşterilerinin, katılım bankalarının yanında başka ticari bankalarla çalışmayanlara göre daha yüksek boyut puanlarına sahip olması olduğu tespit edilmiştir.

Teknik altyapı ve sermaye boyutunda ise katılımcıların katılım bankalarının yanında ticari bankalarla çalışma durumlarının boyut puanları üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. ($t=3,59, p<0,05$) Farklılığın sebebinin katılım bankalarının yanında ticari bankalarla çalışan banka müşterilerinin, katılım bankalarının yanında başka ticari bankalarla çalışmayanlara göre daha yüksek boyut puanlarının olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Bankacılık işlemleri boyutunda ise katılım bankalarının yanında ticari bankalarla çalışma durumlarının boyut puanları üzerinde etkili olmadığı tespit edilmiştir. ($t=-1,68, p>0,05$)

Katılım bankalarının yanında ticari bankalarla çalışan banka müşterilerinin Katılım bankalarının banka şubesi tasarımı, teknik altyapı durumları, sermaye yapıları gibi konularda katılım bankalarının yanında ticari bankalarla çalışan banka müşterilerinin göre daha iyi olduğunu düşünmektedir. Sunulan bankacılık işlemleri konusunda ise katılım bankalarının yanında ticari bankalarla çalışma durumlarının bireylerin algı düzeylerinin benzer düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

4.4.4.5. Katılım Bankaları İşlem Maliyeti Açısından Daha Maliyetli Olsa Yine de Tercih Etme Durumu

Katılımcıların katılım bankalarının işlem maliyeti açısından daha maliyetli olsa yine de tercih etme durumlarının Türk bankacılık sisteminde katılım bankalarının tercih nedeni algı düzeylerine göre farklı olup olmadığının tespit edilmesi amacı ile t testi analizi uygulanmış olup sonuçlar aşağıdaki tabloda özet olarak verilmektedir.

Tablo 4.7: Katılım Bankaları İşlem Maliyeti Açısından Daha Maliyetli Olsa Yine de Tercih Etme Durumu ve Boyutlar

Boyutlar	Faizsiz bankalar işlem maliyeti açısından daha maliyetli olsa yine de tercih etme durumu	n	Ortalama	s.s	t	p
Banka Şubesi Boyutu	Evet	347	3,26	0,71	2,55	0,01
	Hayır	83	3,05	0,44		
Bankacılık İşlemleri Boyutu	Evet	347	3,27	0,67	4,53	0,01
	Hayır	83	2,93	0,40		
Teknik Altyapı ve Sermaye Boyutu	Evet	347	3,32	0,69	2,67	0,01
	Hayır	83	3,10	0,53		

Sonuçlara göre katılım bankaları işlem maliyeti açısından daha maliyetli olsa yine de tercih etme durumlarının banka şubesi boyutu, bankacılık işlemleri boyutu ve teknik altyapı ve sermaye boyutu üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. ($t_1=2,55$, $t_2=4,53$, $t_3=2,67$, $p<0,05$) Farklılığın sebebinin katılım bankaları işlem maliyeti açısından daha maliyetli olsa yine de tercih edeceğini bildiren müşterilerinin, katılım bankaları işlem maliyeti açısından daha maliyetli olsa yine de tercih etmeyeceğini bildiren katılımcılara göre daha yüksek boyut puanlarına sahip olması olduğu tespit edilmiştir.

Katılım bankaları işlem maliyeti açısından daha maliyetli olsa yine de tercih edeceğini bildiren müşterilerinin katılım bankalarının banka şubesi tasarımı, teknik altyapı durumları, bankacılık hizmetleri, banka ürünleri, sermaye yapıları gibi konularda katılım bankaları işlem maliyeti açısından daha maliyetli olsa yine de tercih etmeyeceğini bildiren katılımcılara göre daha iyi olduğunu düşünmektedir.

4.4.4.6. Şu An Müşterisi Olduğunuz Bankanızı Bir Başka Katılım ya da Ticari Banka ile Değişirme Durumu

Katılımcıların şu an müşterisi olduğunuz bankanızı bir başka katılım ya da ticari banka ile değişirme durumlarının Türk bankacılık sisteminde katılım bankalarının tercih nedeni algı düzeylerine göre farklı olup olmadığının tespit edilmesi amacı ile t Testi Analizi uygulanmış olup sonuçlar aşağıdaki tabloda özet olarak verilmektedir.

Tablo 4.8: Şu An Müşterisi Olduğunuz Bankanızı Bir Başka Katılım ya da Ticari Banka ile Değişirme Durumu ve Boyutlar

Boyutlar	Şu an müşterisi olduğunuz bankanızı bir başka katılım ya da ticari banka ile değişirme durumu	n	Ortalama	s.s	t	p
Banka Şubesi Boyutu	Evet	208	2,93	0,61	-9,20	0,01
	Hayır	222	3,48	0,62		
Bankacılık İşlemleri Boyutu	Evet	208	3,02	0,62	-6,29	0,01
	Hayır	222	3,39	0,60		
Teknik Altyapı Ve Sermaye Boyutu	Evet	208	3,10	0,57	-5,44	0,01
	Hayır	222	3,44	0,71		

Sonuçlara göre şu an müşterisi olduğunuz bankanızı bir başka katılım ya da ticari banka ile değişirme durumlarının banka şubesi boyutu, bankacılık işlemleri boyutu ve teknik altyapı ve sermaye boyutu üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. ($t_1=-9,20$, $t_2=-6,29$, $t_3=-5,44$, $p<0,05$) Farklılığın sebebinin şu an müşterisi olduğunuz bankanızı bir başka katılım ya da ticari banka ile değiştirmeyeceğini belirten müşterilerinin, şu an müşterisi olduğunuz bankanızı bir başka katılım ya da ticari banka ile değiştirebileceğini bildiren katılımcılara göre daha yüksek boyut puanlarına sahip olması olduğu tespit edilmiştir.

Şu an müşterisi olduğunuz bankanızı bir başka katılım ya da ticari banka ile değiştirmeyeceğini belirten müşterilerinin; katılım bankalarının banka Şubesi tasarımı, teknik altyapı durumları, bankacılık hizmetleri, banka ürünleri, sermaye yapıları gibi konularda şu an müşterisi olduğunuz bankanızı bir başka katılım ya da ticari banka ile değiştirebileceğini belirten müşterilerinin bildiren katılımcılara göre daha iyi olduğunu düşünmektedir.

4.4.4.7. Yaş

Katılımcıların yaşlarının Türk bankacılık sisteminde katılım bankalarının tercih nedeni algı düzeylerine göre farklı olup olmadığının tespit edilmesi amacı ile Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmış olup sonuçlar aşağıdaki tabloda özet olarak verilmektedir. Farklılıklar tespit edilen konularda farkın hangi gruptan kaynaklandığı konusunda Sidak Testi uygulanmıştır.

Tablo 4.9: Yaş ve Boyutlar

Boyut	Yaş	N	Ortalama	s.s	F	p	İkili karşılaştırma
Banka Şubesi Boyutu	18-29 (1)	87	3,14	0,45	2,82	0,04	3,4>1,2
	30-39 (2)	260	3,19	0,78			
	40-49 (3)	62	3,36	0,50			
	50 ve üstü (4)	21	3,50	0,21			
Bankacılık İşlemleri Boyutu	18-29 (1)	87	3,30	0,49	4,16	0,01	3,4>1,2
	30-39 (2)	260	3,13	0,72			
	40-49 (3)	62	3,27	0,50			
	50 ve üstü (4)	21	3,56	0,06			
Teknik Altyapı ve Sermaye Boyutu	18-29 (1)	87	3,04	0,60	17,06	0,01	3,4>1,2
	30-39 (2)	260	3,22	0,67			
	40-49 (3)	62	3,75	0,62			
	50 ve üstü (4)	21	3,46	0,16			

Varyans Analizi sonuçlarına göre katılımcıların yaşlarının banka şubesi boyutu, bankacılık işlemleri boyutu ve teknik altyapı ve sermaye boyutu üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. ($F_1=2,82$, $F_2=4,16$, $F_3=17,06$, $p<0,05$)

Farklılığın tespit edilmesi amacı ile Sidak İkili Karşılaştırma Testi sonuçlarına göre 40 - 49 yaş ve 50 üzeri yaş gruplarının ortalama banka şubesi boyutu, bankacılık işlemleri boyutu ve teknik altyapı ve sermaye boyutu puanlarının 18 -29

yaş ve 30 - 39 yaş gruplarına göre daha yüksek olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir. ($p < 0,05$)

40 yaş ve üzerindeki müşterilerinin katılım bankalarının banka şubesi tasarımı, teknik altyapı durumları, bankacılık hizmetleri, banka ürünleri, sermaye yapıları gibi konulardaki algı düzeylerinin 39 yaş ve altındaki müşterilere göre daha yüksek olduğunu görülmektedir.

4.4.4.8. Gelir Düzeyi

Katılımcıların gelir düzeylerinin Türk bankacılık sisteminde katılım bankalarının tercih nedeni algı düzeylerine göre farklı olup olmadığının tespit edilmesi amacı ile Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmış olup sonuçlar aşağıdaki tabloda özet olarak verilmektedir. Farklılıklar tespit edilen konularda farkın hangi gruptan kaynaklandığı konusunda Sidak Testi uygulanmıştır.

Tablo 4.10: Gelir Düzeyi ve Boyutlar

Boyut	Gelir düzeyi	n	Ortalama	s.s	F	p	İkili karşılaştırma
Banka Şubesi Boyutu	1000 TL'den az (1)	31	3,31	0,42	33,52	0,01	4<3,2,1
	1001-5000 TL (2)	320	3,34	0,62			
	5001-10000 TL (3)	47	2,91	0,65			
	10001 TL ve üzeri (4)	32	2,30	0,51			
Bankacılık İşlemleri Boyutu	1000 TL'den az	31	2,97	0,06	42,89	0,01	4<3,2,1
	1001-5000 TL	320	3,36	0,56			
	5001-10000 TL	47	2,97	0,64			
	10001 TL ve üzeri	32	2,26	0,66			
Teknik Altyapı ve Sermaye Boyutu	1000 TL'den az	31	2,90	0,20	28,72	0,01	4<3,2,1
	1001-5000 TL	320	3,37	0,65			
	5001-10000 TL	47	3,43	0,46			
	10001 TL ve üzeri	32	2,41	0,69			

Varyans Analizi sonuçlarına göre katılımcıların gelir düzeylerinin banka şubesi boyutu, bankacılık işlemleri boyutu ve teknik altyapı ve sermaye boyutu üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. ($F_1=33,52$, $F_2=42,89$, $F_3=28,72$, $p<0,05$)

Farklılığın tespit edilmesi amacı ile Sidak İkili Karşılaştırma Testi sonuçlarına göre aylık gelir düzeyi 10.001 TL ve üzerinde olan grubun ortalama banka şubesi boyutu, bankacılık işlemleri boyutu ve teknik altyapı ve sermaye boyutu puanlarının aylık gelir düzeyi 10.000 TL ve altında kalan gruba göre daha düşük olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir. ($p<0,05$)

Gelir düzeyi 10.001 TL ve üzerinde olan müşterilerinin katılım bankalarının banka şubesi tasarımı, teknik altyapı durumları, bankacılık hizmetleri, banka

ürünleri, sermaye yapıları gibi konulardaki algı düzeylerinin aylık gelir düzeyleri 10.000 TL altında olan müşterilere göre daha düşük olduğunu görülmektedir.

4.4.4.9. Katılım Bankacılığı Ürünlerinden En Çok Memnun Olduğunuz Hizmet

Katılımcıların katılım bankacılığı ürünlerinden en çok memnun olduğunuz hizmete göre Türk bankacılık sisteminde katılım bankalarının tercih nedeni algı düzeylerine göre farklı olup olmadığının tespit edilmesi amacı ile Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmış olup sonuçlar aşağıdaki tabloda özet olarak verilmektedir. Farklılıklar tespit edilen konularda farkın hangi gruptan kaynaklandığı konusunda Sidak Testi uygulanmıştır.

Tablo 4.11: Katılım Bankacılığı Ürünlerinden En Çok Memnun Olduğunuz Hizmet ve Boyutlar

Boyut	Katılım Bankacılığı Ürünlerinden en memnun olduğunuz hizmet hangisidir?	n	Ortalama	s.s	F	p	İkili karşılaştırma
Banka Şubesi Boyutu	Faizsiz Ürünler (1)	23	2,72	0,57	23,57	0,01	3,4>1,2
	İnternet Bankacılığı (2)	153	3,02	0,67			
	Şube Hizmetleri (3)	232	3,32	0,60			
	Telefon Bankacılığı (4)	22	4,01	0,60			
Bankacılık İşlemleri Boyutu	Faizsiz Ürünler (1)	23	2,91	0,57	16,64	0,01	3,>1,2,4
	İnternet Bankacılığı (2)	153	2,99	0,73			
	Şube Hizmetleri (3)	232	3,40	0,55			
	Telefon Bankacılığı (4)	22	3,02	0,05			
Teknik Altyapı ve Sermaye Boyutu	Faizsiz Ürünler (1)	23	2,99	0,49	30,75	0,01	3,>1,2,4
	İnternet Bankacılığı (2)	153	3,02	0,66			
	Şube Hizmetleri (3)	232	3,53	0,60			
	Telefon Bankacılığı (4)	22	2,69	0,30			

Varyans Analizi sonuçlarına göre katılım bankacılığı ürünlerinden en memnun olduğunuz hizmet türüne göre banka şubesi boyutu, bankacılık işlemleri boyutu ve teknik altyapı ve sermaye boyutu üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. ($F_1=23,57$, $F_2=16,64$, $F_3=30,75$, $p<0,05$)

Farklılığın tespit edilmesi amacı ile Sidak İkili Karşılaştırma Testi sonuçlarına göre şube hizmetleri ve telefon bankacılığı hizmetlerinden memnun olan grubun ortalama banka şubesi Boyutu puanlarının faizsiz ürünler ve internet bankacılığı hizmetinden memnun olan gruba göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Bankacılık işlemleri boyutu ve teknik altyapı ve sermaye boyutunda ise şube hizmetlerinden memnun olan grubun ortalama boyut puanlarının internet bankacılığı, faizsiz ürünler ve telefon bankacılığı hizmetlerinden memnun olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. ($p<0,05$).

4.4.4.10. Türkiye’de Katılım Bankalarının Varlığını Öğrenme Yolu

Katılımcıların Türkiye’de katılım bankalarının varlığını öğrenme yollarının Türk bankacılık sisteminde katılım bankalarının tercih nedeni algı düzeylerine göre farklı olup olmadığının tespit edilmesi amacı ile Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmış olup sonuçlar aşağıdaki tabloda özet olarak verilmektedir. Farklılıklar tespit edilen konularda farkın hangi gruptan kaynaklandığı konusunda Sidak Testi uygulanmıştır.

Tablo 4.12: Türkiye’de Katılım Bankalarının Farkındalığını Sağlayan Faktörler ve Boyutlar

Boyut	Türkiye’de Katılım Bankalarının Varlığını Nasıl Öğrendiniz?	n	Ortalama	s.s	F	p	İkili karşılaştırma
Banka Şubesi Boyutu	Aile ve Arkadaş Çevresi (1)	160	3,18	0,58	30,74	0,01	3,>1,2,4
	İnternet (2)	52	3,15	0,43			
	Banka Personeli (3)	75	3,80	0,70			
	Medya ve Reklamlar (4)	143	2,97	0,64			
Bankacılık İşlemleri Boyutu	Aile ve Arkadaş Çevresi (1)	160	3,20	0,54	7,67	0,01	3,>1,2,4
	İnternet (2)	52	3,29	0,48			
	Banka Personeli (3)	75	3,46	0,85			
	Medya ve Reklamlar (4)	143	3,05	0,62			
Teknik Altyapı ve Sermaye Boyutu	Aile ve Arkadaş Çevresi (1)	160	3,36	0,64	12,78	0,01	3,>1,2,4
	İnternet (2)	52	3,05	0,46			
	Banka Personeli (3)	75	3,59	0,86			
	Medya ve reklamlar (4)	143	3,10	0,56			

Analizi sonuçlarına Türkiye’de katılım bankalarının varlığını nasıl öğrenme durumlarına göre banka şubesi boyutu, bankacılık işlemleri boyutu ve teknik altyapı ve sermaye boyutu üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. ($F_1=30,74$, $F_2=7,67$, $F_3=12,78$, $p<0,05$)

Farklılığın tespit edilmesi amacı ile Sidak İkili Karşılaştırma Testi sonuçlarına göre Türkiye’de katılım bankalarının varlığını banka personelinden öğrenen grubun ortalama banka şubesi boyutu, bankacılık işlemleri boyutu ve teknik altyapı ve sermaye boyutu puanlarının Türkiye’de katılım bankalarının varlığını aile ve arkadaş çevresi, internet ve medyadan öğrenen gruba göre daha yüksek olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir. ($p<0,05$)

Türkiye’de katılım bankalarının varlığını banka personelinden öğrenen müşterilerinin katılım bankalarının banka şubesi tasarımı, teknik altyapı durumları, bankacılık hizmetleri, banka ürünleri, sermaye yapıları gibi konulardaki algı düzeylerinin Türkiye’de katılım bankalarının varlığını aile ve arkadaş çevresi, internet ve medyadan öğrenen göre daha yüksek olduğunu görülmektedir.

4.4.5. Katılım Bankalarının Seçilme Nedenleri

Katılımcıların katılım bankasını seçme nedenlerinin Türk bankacılık sisteminde katılım bankalarının tercih nedeni algı düzeylerine göre farklı olup olmadığının tespit edilmesi amacı ile Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmış olup sonuçlar aşağıdaki tabloda özet olarak verilmektedir. Farklılıklar tespit edilen konularda farkın hangi gruptan kaynaklandığı konusunda Sidak Testi uygulanmıştır.

Tablo 4.13: Katılım Bankalarının Seçilme Nedenleri ve Boyutlar

Boyut	Katılım Bankasını seçme nedeni	N	Ortalama	s.s	F	p	İkili karşılaştırma
Banka Şubesi Boyutu	Faize Duyarlılık (1)	332	3,16	0,69	13,30	0,01	4>3,2,1
	Aile ve arkadaş çevresi (2)	37	3,31	0,44			
	Ucuz Ürünler (3)	42	3,15	0,32			
	Ürün Çeşitliliği (4)	19	4,11	0,59			
Bankacılık İşlemleri Boyutu	Faize Duyarlılık (1)	332	3,23	0,68	13,58	0,01	1>2,3,4
	Aile ve arkadaş çevresi (2)	37	3,17	0,51			
	Ucuz Ürünler (3)	42	3,07	0,45			
	Ürün Çeşitliliği (4)	19	3,11	0,32			
Teknik Altyapı ve Sermaye Boyutu	Faize Duyarlılık (1)	332	3,25	0,66	13,07	0,01	4<3,2,1
	Aile ve arkadaş çevresi (2)	37	3,80	0,62			
	Ucuz Ürünler (3)	42	3,24	0,54			
	Ürün Çeşitliliği (4)	19	2,74	0,50			

Analiz sonuçlarına göre katılım bankasını seçme nedenleri banka şubesi boyutu, bankacılık işlemleri boyutu ve teknik altyapı ve sermaye boyutu üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. ($F_1=13,30$, $F_2=13,58$, $F_3=13,07$, $p<0,05$)

Farklılığın tespit edilmesi amacı ile Sidak İkili Karşılaştırma Testi sonuçlarına göre faize duyarlı olan grubun ortalama bankacılık işlemleri boyutu puanlarının tercih nedeni aile ve arkadaş çevresi, ucuz ürünler ve ürün çeşitliliği olan gruba daha yüksek olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir. ($p<0,05$)

Farklılığın tespit edilmesi amacı ile Sidak İkili Karşılaştırma Testi sonuçlarına göre ürün çeşitliliği olan grubun ortalama teknik altyapı ve sermaye boyutu puanlarının tercih nedeni aile ve arkadaş çevresi, ucuz ürünler ve faize duyarlı olan gruba daha düşük olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir. ($p<0,05$)

Farklılığın tespit edilmesi amacı ile Sidak İkili Karşılaştırma Testi sonuçlarına göre ürün çeşitliliği olan grubun ortalama Banka Şubesi Boyutu puanlarının tercih nedeni aile ve arkadaş çevresi, ucuz ürünler ve faize duyarlı olan gruba daha yüksek olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir. ($p<0,05$)

4.4.6. Boyutlar Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi

Çalışmamızda test etmek istediğimiz hipotezlerden biri de Türk bankacılık sisteminde katılım bankalarının tercih nedeni algısı alt boyutları arasındaki ilişki olup olmadığının tespit edilmesidir. Boyutların hem kendi içerisinde hem de kendi aralarındaki ilişkilerinin tespit edilmesi istenmiştir. Yapılan korelasyon analizi sonucunda elde edilen korelasyon kat sayıları (r) ve önem dereceleri (p) bir matris şeklinde aşağıdaki gibi sunulmuştur.

Tablo 4.14: Korelasyon Matrisi

Boyutlar		Banka Şubesi Boyutu	Bankacılık İşlemleri Boyutu	Teknik Altyapı ve Sermaye Boyutu
Banka Şubesi Boyutu	r	1	,659**	,569**
	p		,01	,01
	n	430	430	430
Bankacılık İşlemleri Boyutu	r	,659**	1	,683**
	p	,01		,01
	n	430	430	430
Teknik Altyapı ve Sermaye Boyutu	r	,569**	,683**	1
	p	,01	,01	
	n	430	430	430

** $p < 0,01$ düzeyinde anlamlı ilişki

Sonuçlara göre banka şubesi boyutu ile bankacılık işlemleri boyutu arasında pozitif düzeyde güçlü sayılabilecek düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. ($r=0,659$, $p<0,01$) Banka şubesi boyutu ile teknik altyapı ve sermaye boyutu arasında pozitif düzeyde güçlü sayılabilecek düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. ($r=0,569$, $p<0,01$) Bankacılık işlemleri boyutu ile teknik altyapı ve sermaye boyutu arasında pozitif düzeyde güçlü sayılabilecek düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. ($r=0,683$, $p<0,01$).

Tüm boyutlar aralarında yüksek sayılabilecek düzeyde, doğru orantılı ve anlamlı derecede ilişkilidir. Kişilerin banka şubesi hakkındaki algı düzeyleri bankacılık işlemleri ve teknik altyapı ve sermaye konuları ile ilişkilidir. Teknik altyapı algı düzeyleri bankacılık işlemleri ve banka şubesi konuları ile ilişkilidir. Kısacası kişilerin boyut puanları değişiminin diğer boyut puanlarının da benzer düzeye yakın sayılabilecek doğrultuda değişeceği ön görülebilir.

SONUÇ

Yirminci yüzyılın sonlarına doğru varlıklarını iyiden iyiye hissettiğimiz katılım bankaları çeşitli sebeplerle tercih sebebi olmaktadır. Katılım bankalarının oluşmasının en önemli sebepleri; İslam ülkelerindeki petrol gelirleri ve buna bağlı olarak İslam ülkelerinde oluşan sermayenin bankacılık sektörü içine dahil edilmesidir.

Türkiye, 1985 yılında “Özel Finans Kurumları” adı altında sisteme dahil olmuştur. Bu kurumların kurulması ile birlikte herhangi bir sebeple ekonomi sisteminin dışında kalan fonların ekonomiye dahil edilmesi amaçlanmıştır. Özel Finans Kurumları, Bankalar Kanunu'nun kapsamına dahil olmasıyla birlikte ticari bankalarla rekabet eder duruma gelmiştir.

Katılım bankaları faizsiz ürünlerle faaliyet gösterdikleri için ülkede meydana gelen ekonomik kriz zamanlarında faiz ve kur riskinden etkilenmemektedir. Ayrıca toplamış oldukları fonları vadelerine göre sınıflandırdıkları için aktif ve pasifleri arasında vade uyumu sağlamaktadırlar. Bunların yanı sıra katılım bankalarının yapmış oldukları reklam çalışmaları da müşteri sayılarının artmasını olumlu yönde etkilemiştir.

Katılım bankalarının tercih sebeplerinin neler olabileceği ile ilgili yaptığım çalışmada katılım bankalarının 430 müşterisine uygulanan anketten çıkan sonuçlar şu şekildedir:

Katılımcıların %59,1'i erkek, %40,9'u kadındır. Çıkan ortalama değerlere bakıldığında cinsiyetin banka şubesi boyutu, bankacılık işlemleri boyutu ve teknik teknik altyapı ve sermaye boyutu üzerinde etkili olmadığı tespit edilmiştir. Yani kadın ve erkek katılımcılar katılım bankalarının banka şubesi tasarımı, hizmetleri, ürünleri, teknik altyapı durumları, sermaye yapıları gibi konularda benzer düşüncelere sahip olduğu görülmekte ve çıkan sonuçlara göre ortalamadan daha olumlu düşünmektedir.

Katılımcıların %77,2'si evli, %22,8'i bekârdır. Sonuçlara bakıldığında evli olan katılımcılar, katılım bankalarının banka şubesi tasarımı, banka yöneticileri, şube lokalleri, bankanın teknik altyapı durumları ve sermaye yapıları gibi konularda bekâr

bireylere göre daha iyi durumda olduğunu düşünmektedir. Sunulan bankacılık işlemleri konusunda ise evli ve bekâr bireylerin algı düzeylerinin benzer düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların %15,1'i işletme sahibi, %84,9'u çalışandır. Çıkan değerlere bakıldığında işletme sahiplerinin katılım bankalarının banka şubesi tasarımı, personelleri ve yöneticileri, teknik altyapı durumları ve sermaye yapıları gibi konularda çalışan bireylere göre daha iyi durumda olduğunu düşünmektedir. Sunulan bankacılık işlemleri konularında ise hem işletme sahibi hem çalışanların algı düzeylerinin benzer olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların %14,4'ü 40 yaş ve üzeri olup, 39 yaş ve altı gruplara göre banka şubesi tasarımı, teknik altyapı durumları, bankacılık hizmetleri, banka ürünleri, sermaye yapıları gibi konularda daha olumlu düşünmekte ve katılım bankasını tercih etmektedir.

Katılımcıların %7,4'nün gelir düzeyi 10.001,00 TL ve üzeri olup, banka şubesi tasarımı, teknik altyapı durumları, bankacılık hizmetleri, banka ürünleri, sermaye yapıları gibi konularda aylık gelir düzeyi 10.000,00 TL ve altında olan katılımcılara göre daha olumsuz düşünmektedir.

Katılımcıların %54,4'ü katılım bankasının yanı sıra ticari bankalarla da çalışırken, %45,6'sı sadece katılım bankaları ile çalışmaktadır. Bankacılık işlemleri boyutunda ticari bankalarla çalışanların, çalışmayanlarla algı düzeylerinin benzer olduğu görülmüştür. Ancak banka şubesi tasarımları, teknik altyapı durumları ve sermaye yapıları gibi konularda katılım bankalarının yanında ticari bankalarla çalışan müşterilerin, çalışmayan banka müşterine göre daha iyi olduğunu düşünmektedir.

Katılım bankalarında yapılan işlemlerin maliyeti daha yüksek olsa da katılım bankasını tercih edeceğini bildiren katılımcıların (%80,6), banka şubesi tasarımı, teknik altyapı durumları, bankacılık hizmetleri, banka ürünleri, sermaye yapıları gibi konularda tercih etmeyeceğini bildiren katılımcılara (%19,4) göre daha iyi olduğunu düşünmektedir.

Katılımcıların %48,3'ü şu an çalıştıkları katılım bankasını başka bir katılım bankası veya ticari banka ile değiştirebileceklerini belirtirken, %51,7'si

değiştirmeyeceklerini belirtmişlerdir. Sonuçlara bakıldığında şu an çalıştıkları katılım bankasını başka bir katılım bankası veya ticari banka ile değiştirmeyeceğini belirten katılımcıların, katılım bankalarının banka şubesi tasarımı, teknik altyapı durumları, bankacılık hizmetleri, banka ürünleri, sermaye yapıları gibi konularda şu an müşterisi oldukları katılım bankasını başka bir katılım bankası veya ticari banka ile değiştirebileceğini belirten katılımcılara göre daha olumlu olduğunu düşünmektedirler.

Katılımcıların katılım bankacılığı ürünlerinden en çok memnun olduğu hizmete göre katılım bankası tercih sebebinin algı düzeylerine göre farklı olup olmadığının tespit edilmesi için yapılan çalışmanın sonucuna göre; şube hizmetleri ve telefon bankacılığından dolayı katılım bankasını tercih edenlerin sayısı, faizsiz ürünler ve internet bankacılığı hizmetlerine göre tercih edenlerin sayısına göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bankacılık işlemleri boyutu, banka şubesi boyutu teknik altyapı ve sermaye boyutu birlikte ele alındığında şube hizmetlerinden memnun olan katılımcıların sayısı, faizsiz ürünler, telefon ve internet bankacılığı hizmetlerinden memnun olan katılımcıların sayısına göre daha fazladır.

Katılımcıların katılım bankasının varlığını öğrenme yolu; banka personelinden öğrenen müşterilerin, aile ve arkadaş çevresi, internet ve medyadan öğrenen katılımcılara göre daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların katılım bankasını seçme nedeni ve boyutlar arasındaki ilişkilere bakıldığında katılım bankalarının sundukları ürün ve hizmet çeşitliliğinin, aile ve arkadaş çevresi, ucuz ürünler, faize duyarlılık gibi durumlardan daha etkili olduğu tespit edilmiştir.

Boyutlar arasındaki ilişkiler çıkan sonuçlara göre değerlendirildiğinde, banka şubesi boyutu ile bankacılık işlemleri ile teknik altyapı ve sermaye boyutu arasında güçlü sayılabilecek pozitif düzeyde ve anlamlı bir ilişki söz konusudur. Bankacılık işlemleri boyutu ile teknik altyapı ve sermaye boyutu arasında güçlü sayılabilecek pozitif düzeyde ve anlamlı bir ilişki vardır.

Tüm boyutlar aralarında yüksek sayılabilecek düzeyde, doğru orantılı ve anlamlı derecede ilişkilidir. Kişilerin Banka şubesi hakkındaki algı düzeyleri bankacılık işlemleri ve teknik altyapı ve sermaye konuları ile ilişkidir. Teknik altyapı algı düzeyleri, bankacılık işlemleri ve banka şubesi konuları ile ilişkilidir. Kısacası

kişilerin boyut puanları değişiminin diğer boyut puanlarının da benzer düzeye yakın sayılabilecek doğrultuda değişebileceği ön görülebilir.

Sonuç olarak; cinsiyetin katılım bankasını tercih etmede herhangi bir etkisi yoktur. Evli olan bireyler katılım bankasını bekâr olan bireylere göre, 40 yaş üstü bireyler de 39 yaş ve altı bireylere göre katılım bankasını daha fazla tercih ederler. Ayrıca işletme sahipleri çalışanlara göre daha fazla katılım bankası ile çalışırlar. Gelir düzeyi 10.000,00-TL ve üzeri olan bireyler katılım bankası ile çalışmayı, gelir düzeyi 10.000,00-TL'nin altında olan bireylere göre daha az tercih ederler. Sadece katılım bankası ile çalışanlar, hem katılım hem ticari bankalarla çalışanlara göre katılım bankaları hakkında daha olumlu düşünmektedirler. Katılım bankalarında yapılan işlemlerin maliyeti daha fazla olsa da bu durum bireyleri etkilememekte ve katılım bankaları ile çalışmayı sürdürmektedirler. Hali hazırda çalıştıkları katılım bankasını başka bir katılım ya da ticari banka ile değiştirmeyi düşünenler ile değiştirmemeyi düşünenlerin oranı hemen hemen aynıdır.

Her ne kadar katılım bankacılığı denilince akla ilk olarak faizsiz bankacılık ve faizsiz ürün hizmetleri gelse de, yapılan araştırma sonucuna göre, bu durumun değiştiği görülmektedir. Özellikle şube personelinin müşterilere yaklaşımı ve katılım bankasının sunduğu hizmetler ön plana çıkmıştır. Bu durum katılım bankalarının ticari bankalarla rekabet eder duruma geldiğini de göstermektedir.

Araştırma verilerine bakıldığında, katılım bankalarının tercih edilmesindeki en önemli etmen katılım bankalarının sunmuş oldukları ürün ve hizmet çeşitleridir. Katılım bankaları gelişen teknoloji ile birlikte ürün ve hizmetlerini yenileyerek, müşterilerinin ihtiyaçlarını karşılayacak çözümler üretmektedirler.

Uygulanan anket sonuçlarına bakıldığında, şube personellerinin müşterilere sergiledikleri tutum ve davranışlar, müşterilerin katılım bankasını tercih etmede önemli rol oynamaktadır. Bu sebeple katılım bankaları, personellerini uygun pozisyonda değerlendirip, pazarlama faaliyetlerine ağırlık vererek, bankacılık sektöründeki pazar paylarını arttırmayı amaçlamaktadır.

Son dönemde devlet bünyesindeki bankaların da katılım bankası açması, müşterilerin katılım bankasına olan güvenini arttırmış ve katılım bankalarının, banka piyasasında adlarının daha çok duyulur hale gelmesine neden olmuştur.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

AHMAD Norafifah, SUDIN Haron. Perceptions of Malaysian Corporate Customers Towards Islamic Banking Products&Services, International Journal of Islamic Financial Services, 2010.

A.H.M. Bashir, Determinants of Probability in Islamic Banks: Some Evidence From The Middle East, Islamic Economic Studies, 2003.

AKGÜÇ Öztin, 100 Soruda Bankacılık, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1989.

AKTEPE İshak Emin, İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık, Erkam Matbaası, İstanbul, 2012.

AKYÜZ Osman, Faydalı Hizmetler Sunacağımıza İnanıyorum. Dünyada ve Türkiye’de Faizsiz Bankacılık. Özel Finans Kurumları Birliği, İstanbul, 2002.

ARSLAN Çetin, KIRMIZI Mustafa, Türk Hukukunda Faiz ve Munzam Zarar, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2007.

BATTAL Ahmet, Bankalar Kanunu Şerhi Sorularla Banka Hukuku, Gazi Kitabevi, Ankara,2004.

BATTAL Ahmet, Bankalarda Karşılaştırmalı Olarak Hukuki Yönden Özel Finans Kurumları, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara, 1999.

BATTAL Ahmet, Yeni Bankalar Kanunu’na Göre Özel Finans Kurumları’nın Hukuki Temeli ve Bankacılık Sistemi İçindeki Yeri, Türkiye’de Özel Finans Kurumları-Teori ve Uygulama, AlbarakaTürk Yayınları, 2000.

BAYINDIR Abdülaziz, Ticaret ve Faiz, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul, 2007.

BULUT Halil İbrahim, ER Bünyamin, Katılım Finansmanı Katılım Bankacılığı ve Girişim Sermayesi, TKBB Yayınları, İstanbul, 2012.

BÜYÜKDENİZ Adnan, Faizsiz Finans Kurumlarının Mali Sistem İçerisindeki Yeri ve Çalışma Prensipleri, Türkiye’de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama, Albaraka Türk Yayınları, İstanbul, 2000.

ÇEKER Orhan, Kredi Kaynaklarıyla İlgili Mülahazalarım, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2011.

ÇİLLER Tansu, ÇİZAKÇA Murat, Türk Finans Kesiminde Sorunlar ve Reform Önerileri. Yenilik Basımevi. İstanbul, 1989.

DÖNDÜREN Hamdi, Faiz Yasağı ve Finansman Sağlama Yöntemleri, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2011.

DURMUŞ Abdullah, İslam Hukuku Açısından Günümüz Kredi ve Finansman Yöntemleri, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2011.

ERSOY Arif, İktisadi Düşünceler Tarihi, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2012.

GÖZÜBENLİ Beşir, Faizsiz Finansman Teknikleri Hakkında Bazı Mülahazalar, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2011.

ÖNAL Recep, Türkiye’de Özel Finans Kurumlarının Dünü, Bugünü ve Yarını Sempozyumu Konuşması, Albaraka Türk Yayınları, İstanbul, 2000.

ÖZSOY İsmail, Faiz ve Problemleri. Nil Yayınları, İstanbul, 1994.

ÖZSOY İsmail, Özel Finans Kurumları, Asya Finans Kurumu A.Ş., İstanbul, 1997.

PARASIZ İlker, Para Banka ve Finansal Piyasalar, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1994.

POLAT Ali, Katılım Bankacılığı: Dünya Uygulamalarına İlişkin Sorunlar-Fırsatlar; Türkiye İçin Projeksiyonlar. TKBB Yayınları, İstanbul, 2012.

ŞİRİN Şerafettin, Ticaret Hukukunda Faiz ve Uygulaması, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1994.

TABAKOĞLU Ahmet, Para ve Finansman, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2011.

TOSUN Mustafa, Türk Mali Sisteminde Özel Finans Kurumları Deneyimi ve ÖFK’ların Türk Banka Sistemi İçindeki Yerleri Üzerine Türkiye’de Özel Finans Kurumları, Teori ve Uygulama, Albaraka Türk Yayınları, İstanbul, 2000.

UÇAR Mustafa, Türkiye’de-Dünyada Faizsiz Bankacılık ve Hesap Sistemleri, Fey Vakfı Yayınları, İstanbul, 1994.

ULUDAĞ İlhan, Uluslararası Sistem İçerisinde İslam Bankacılığı. İslam Ekonomisinde Finansman Meseleleri, Ensar Neşriyat. İstanbul, 1992.

UYAN Ufuk, Katılım Bankacılığı’nda Yeni Ürünler ve Uygulama Alanları, İKDER, İstanbul, 2011.

YILMAZ Osman Nihat, Faizsiz Bankacılık İlkeleri ve Katılım Bankacılığı, TKBB, İstanbul, 2010.

ZAİM Sabahattin, İktisadi ve Sosyal Kalkınmada Özel Finans Kurumlarının Yeri. Kamu İşverenleri Sendikası Yayın, Ankara, 2000.

ZEYTİNOĞLU Erol, İslam'da ve Diğer Sistemlerde Faiz, Para, Faiz ve İslam Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi, İlmî Neşriyat A.Ş., İstanbul, 1992.

MAKALELER

AHMAD Norafifah ve Sudin Haron, "Perceptions of Malaysian Corporate Customers Towards Islamic Banking Products & Services", International Journal of Islamic Financial Services, 2010, s. 236.

AKTAN Hamza, Ticaret Hukukunun Yeni Bazı Problemleri Üzerine İslam Hukuku açısından Bir Değerlendirme, 1.Uluslararası İslam Ticaret hukukunun Günümüzdeki Meseleleri Kongresi, Konya, 1996, s. 50.

ALTAŞ Gökben, İslami Finans Sistemi, Sermaye Piyasasında Gündem Dergisi, 2008, s. 21.

ARAS Osman Nuri ve Öztürk Mustafa, "Reel ekonomiye Katkıları Bakımından Katılım bankalarının Kullandığı Fonların Analizi", Ekonomi Bilimleri Dergisi, 2011, Cilt: 3, No:2, s. 167.

M.A. Al-Jarhi, The Case For Universal Banking As A Component Of Islamic Banking. Islamic Economic Studies, 2005, s. 1.

MARAN Marimuthu, Chan Wai Jing, Lim Phei Gie, Low Pey Mun ve Tan Yew Ping, Islamic Banking Selection Criteria and Implications, Global Journal of Human Social Science, 2010, s. 52.

MUHAMAD Abduh, AZMI Omar Mohd, Islamic-Bank Selection Criteria in Malaysia: An Ahp Approach, Business Intelligence Journal, 2012, s. 273.

OKUMUŞ H. Şaduman, Interest Free Banking in Turkey: A Study Of Customer Satisfaction And Selection Criteria, Journal of Economic Cooperation, 2005, s. 51-58.

ÖZULUCAN Abitter, DERAN Ali, Katılım Bankacılığı İle Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2009, s. 87-88.

PIÇAK Murat, Faiz Olgusunun İktisadi düşünce Tarihindeki Gelişimi, Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2012, s. 62.

YAHŞİ Fahrettin, Özel Finans Kurumları'nın Mevzuat Serüveni, Bankacılık ve Finans Dergisi, 2001, s. 25.

TEZLER

ARABACI Nihat, Katılım bankalarının Türkiye’de Bankacılık Sektöründeki Yeri, İşleyişi ve Performans Analizi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2007, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

BEROOĞLU Hakan, Nakit Yönetimi, Özel Finans Kurumları Açısından Teorik ve Uygulamalı Bir Yaklaşım, İstanbul, 2002.(Doktora Tezi)

ÇOBANKAYA Fatma Tuba, Katılım Bankalarının Türkiye’deki Farkındalık Düzeyinin Tespiti: Batı Akdeniz Bölgesinde Bir Araştırma, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2014, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

ESKİCİ Mustafa Mürsel, Türkiye’de Katılım Bankacılığı Uygulaması ve Katılım bankalarının Müşteri Özellikleri, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2007, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

FUAT Al Omar and M.A.Haq, İslamic Banking Theory. Practice and Challenges. Oxford University Press, London, 1996.

HATUNOĞLU Zeynep, Genel Olarak İslam Bankaları ve Türkiye’de Özel Finans Kurumları İle Klasik Bankaların Farklılıklarının Belirlenmesi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 1995, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

KARAKUŞ Abdil, İslam Hukuk Kaynaklarındaki Faiz Kavramının Modern Ekonomi Bağlamına Yeniden Değerlendirilmesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş, 2006, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

SUIÇMEZ Selvi, Özel Finans Kurumları ve Türkiye Uygulaması, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2002, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

İNTERNET KAYNAKLARI

Deloitte, Türkiye Katılım Bankacılığı Büyüme Yolundaki Önemli Adımlar, http://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/tr/Documents/financial-services/kat%C4%B1%C4%B1m_bankaciligi2015.pdf. (Erişim Tarihi: 11.09.2015).

<http://www.tkbb.org.tr/KFSigortalanmasi.asp> (Erişim Tarihi: 15.08.2015).

<http://www.tkbb.org.tr/OFKGenel.asp> (Erişim Tarihi: 15.08.2015).

http://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/tr/Documents/financialservices/katilm_bankaciligi2014.pdf, (Erişim Tarihi:06.08.2015).

J. Yi Gürdamar, Kamudan Sonra Körfez de Gzn Katılımcılığa Dikti, <http://www.dunya.com/guncel/kamudan-sonra-korfez-de-gozunu-katilimciliga-dikti-264371h.htm>, (Erişim Tarihi: 11.09.2015).

<http://www.katilimbankalari.com/>, (Erişim Tarihi: 06.05.2015).

<http://www.ofkbir.org.tr/sss>, (Erişim Tarihi:06.08.2015).

KANUN ve YÖNETMELİKLER

12.0 5.2001 Tarihli ve 4672 Sayılı Bankalar Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun, Resmi Gazete, 29 Mayıs 2001, sayı: 24416

2001/3138 sayılı zel Finans Kurumları Birliği Statüsü, Resmi Gazete, 26 Ekim 2001, Sayı: 24565

4491 Sayılı Kanun İle Değişiklik 4389 Sayılı Bankalar Kanunu, Madde 20, Kabul Tarihi: 18.06.1999.

5411 sayılı Bankacılık Kanunu, 3. Madde

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Türk Bankacılık Sektörünün Konsolide Olmayan Ana Göstergeleri, 2015.

BDDK. *Bankacılık kanunu.* (Erişim Tarihi: 27.05.2013), http://www.bddk.org.tr/turkce/Mevzuat/1582_bankacilik_kanunu.pdf, http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanunu/15405411_sayili_kanun_6362_sayili_sermaye_piyasasi_kanunu_ile_degisik_islenmis_hali_9.1.2013.pdf. 2005.

Uyan Ufuk, Türk Finans Sisteminin ve Reel Sektörün Hizmetinde 21 Yıl: Katılım bankaları. Türkiye Katılım bankaları Birliği, 2006, www.tkbb.org.tr. Erişim Tarihi :20.07.2015

EKLER

ANKET FORMU

**TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE KATILIM BANKALARININ TERCİH
NEDENLERİ VE BİR UYGULAMA**

Sayın Katılımcı,

Bu çalışma İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı'nda hazırlanmakta olan “**TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE KATILIM BANKALARININ TERCİH NEDENLERİ VE BİR UYGULAMA**” isimli yüksek lisans tez çalışmasında kullanılmak üzere hazırlanmıştır. Çalışmadan elde edilen bilgiler kesinlikle bilimsel amaçlar için kullanılacaktır ve üçüncü kişilere verilmeyecektir. Bu nedenle anketimize gerekli ilgiyi göstereceğinize inanıyor ve katkılarınızdan dolayı şimdiden teşekkür ediyoruz.

Yüksek Lisans Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. İ. Gökçe KAYA

Tezi Hazırlayan

Hatice ÖRNEK YILMAZ

1.Yaşınız:

18-29 30-39 40-49 50-59 60 ve üstü

2.Cinsiyetiniz: Kadın Erkek

3.Medeni Haliniz: Evli Bekâr

4.Eğitim Düzeyiniz

İlköğretim Lise Önlisans Lisans Lisansüstü Doktora

5.Mesleğiniz

İşletme Sahibi Yönetici Çalışan Diğer.....

6.Aylık Ortalama Geliriniz

1.000 TL'dan az 1.000-5.000 6.000-10.000 10.000TL'dan

fazla

BU BÖLÜM KATILIM BANKALARI MÜŞTERİLERİ TARAFINDAN DOLDURULACAKTIR.

1.Katılım bankalarının yanında Ticari Bankalarla çalışıyor musunuz?

Evet Hayır

Cevabınız hayır ise 2. Soruyu cevaplayınız değilse cevaplamayınız.

2.Daha önce Ticari Bankalarla çalıştınız mı?

Evet Hayır

3.Faizsiz Bankacılık hakkında bilginiz ne düzeydedir?

1:Çok Az

2:Az

3:Orta

4:Fazla

5:Çok Fazla

4.Mevduatın faizsiz sistem ilkelerine uygun değerlendirildiğini biliyor musunuz?

Evet Hayır

5.Faizsiz bankalar işlem maliyeti açısından daha maliyetli olsa yine de tercih eder miydiniz?

Evet Hayır

6.Bankacılık hizmetlerini hangi esaslara göre değerlendirirsiniz? (Birden çok cevap verebilirsiniz)

Faiz/Kâr İşlem Maliyeti Hizmet Kalitesi Hızlı Hizmet

Diğer.....

7.Katılım Bankacılık Ürünlerinden en memnun olduğunuz hizmet hangisidir?

İnternet Bankacılığı Telefon Bankacılığı Genel Müdürlük

Hizmetleri

Şube Hizmetleri Diğer.....

8.Katılım bankalarının işlemleri Ticari bankalardan daha maliyetli midir?

Evet Hayır

9.Türkiye’de Katılım bankalarının varlığını nasıl öğrendiniz?

Banka Personeli Medya/Reklam İnternet Arkadaş Aile

Diğer.....

10.Katılım Bankasını seçme sebepleriniz nedir?

- Faize Duyarlılık Ucuz Ürünler Şubelerin uygun lokasyonları
Arkadaş/Aileden birinin hesabı olduğu için Diğer.....
Ürün/Hizmet Çeşitliliği

11.Şu an müşterisi olduğunuz bankanızı bir başka katılım ya da ticari banka ile değiştirir misiniz?

- Evet Hayır

Soruları yanıtlarken lütfen aşağıdaki ölçeği göz önünde bulundurarak değerlendirmelerde bulununuz.

1-Kesinlikle Katılmıyorum 2-Katılmıyorum 3-Kararsızım 4-Katılıyorum 5-Kesinlikle Katılıyorum

HİZMET KALİTESİ ÖLÇEĞİ	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1.Katılım bankaları müşterilerine etkin ve hızlı hizmet vermektedir.	1	2	3	4	5
2.Katılım bankalarındaki şubelerin ergonomisi iyidir.	1	2	3	4	5
3.Katılım bankalarında tecrübeli yöneticiler bulunmaktadır.	1	2	3	4	5
4.Katılım bankaları finansal danışmanlık hizmeti vermektedir.	1	2	3	4	5
5.Katılım bankalarında kredi için kullanılan doküman süreci hızlıdır	1	2	3	4	5
6.Katılım bankalarında müşterilere verilen hizmet hakkında yeterli düzeyde bilgiye sahip çalışanlar bulunmaktadır.	1	2	3	4	5
7.Katılım bankalarında kullanılan kredilerin çeşitliliği ihtiyaçları karşılamaktadır.	1	2	3	4	5
8. Katılım bankalarında geniş bir elektronik haberleşme ağı bulunmaktadır.	1	2	3	4	5
9. Katılım bankalarında güçlü bir uluslararası ağ bulunmaktadır.	1	2	3	4	5
10. Katılım bankalarının çalışanları işlemler için müşterilerine yeterli zaman ayırmaktadır.	1	2	3	4	5
11. Katılım bankalarının müşterilerin kolaylıkla ulaşabileceği yerlerde	1	2	3	4	5

şubeleri bulunmaktadır.					
12. Katılım bankalarında diğer bankalarla rekabetçi ürünler sunulmaktadır.	1	2	3	4	5
13. Katılım bankalarının bütün şubelerinde aynı standardizasyonda hizmet verilmektedir.	1	2	3	4	5
14. Katılım bankalarında müşteri bilgi güvenliği önem verilmektedir.	1	2	3	4	5
15. Katılım bankalarında müşteriler banka yönetimine güven duymaktadır.	1	2	3	4	5
16. Katılım bankalarının banka büyüklüğü ve sermayesi yeterli görülmektedir.	1	2	3	4	5
17. Katılım bankalarında düşük işlem ücreti bulunmaktadır.	1	2	3	4	5
18. Müşteriler Katılım bankalarını diğer ticari bankalardan daha güvenilir gördükleri için tercih etmektedirler.	1	2	3	4	5

TEŞEKKÜRLER